समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
సమగ్ర శిక్ష

क्रीडाः मानसिक,शारीरकविकासवर्धकाः

भल्लातकः

भल्लातकाः

State Council of Educational Research and Training - A.P

LEAP
LEARNING EXCELLENCE IN ANDHRA PRADESH

Department of School Education
Government of Andhra Pradesh

F

संस्कृतकौमुदी

षष्ठी कक्ष्या
(प्राच्यपाठशालानाम्)

6

B2P4X9

Free distribution by Government of Andhra Pradesh

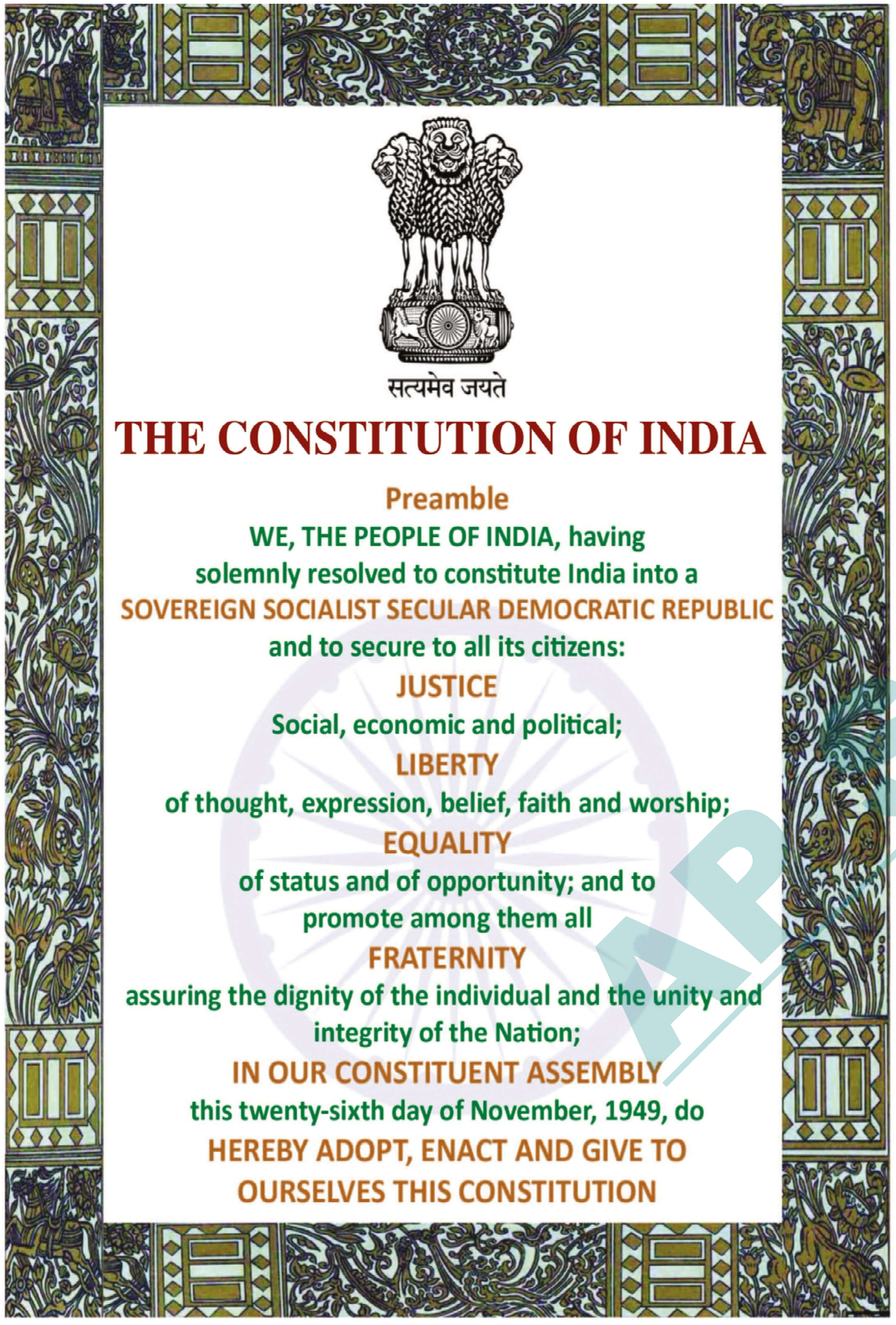

భారత రాజ్యాంగం పౌర విధులు

(ఎ) రాజ్యాంగమునకు బద్ధుడై వుండుట, దాని ఆదర్శాలను, సంస్థలను, జాతీయ పతాకమును, జాతీయ గీతమును గౌరవించుట;

(బి) జాతీయ స్వాతంత్ర్య పోరాటమునకు స్ఫూర్తినిచ్చిన ఉన్నతాదర్శములను మనసయందు ఉంచుకొని వాటిని అనుసరించుట;

(సి) భారత సార్వభౌమత్వం, ఐక్యత, అఖండతను సమర్థించుట మరియు సంరక్షించుట.

(డి) దేశమును రక్షించుట మరియు కోరినపుడు జాతికి సేవ చేయుట

(ఇ) భారత ప్రజల మధ్య మత, భాష, ప్రాంతీయ, వర్గ వైవిధ్యములను అధిగమించి, సామరస్యమును, సోదర భావమును, పెంపొందించుట, స్త్రీల గౌరవం తగ్గించు ఆచారములను విడనాడుట;

(ఎఫ్) మన ఉమ్మడి సంస్కృతినీ, సుసంపన్న సంప్రదాయాలను గౌరవించి రక్షించుట.

(జి) అడవులు, సరస్సులు, నదులు, అడవి జంతువులతో సహా ప్రాకృతిక పరిసరాలను కాపాడి అభివృద్ధి చేయుట మరియు సమస్త జీవుల యెడల కరుణార్ద్రత కలిగి వుండుట,

(హెచ్) శాస్త్రీయ దృక్పథాన్ని, మానవతావాదాన్ని, జిజ్ఞాసను సంస్కరణ తత్వాన్ని పెంపొందించుకొనటం

(అ) ప్రజల ఆస్తిని సంరక్షించుట, హింసను విడనాడుట

(2) ప్రయత్నాలు, సాధనల ఉన్నతస్థాయిలను నిరంతరం అందుకొనునట్లుగా వైయక్తిక, సమిష్టి కార్య రంగాలన్నింటిలో శ్రేష్టత కోసం, కృషి చేయుట ప్రాథమిక కర్తవ్యమై వుండవలెను.

12) ఆరు నుండి పద్నాలుగు సంవత్సరముల వయస్సు కలిగిన బాలునికి లేదా బాలికకు తల్లి తండ్రి లేదా సంరక్షకునిగావున్న వ్యక్తి తనబిడ్డ లేదా సందర్భానుసారము తన సంరక్షితునికి విద్యార్జనకు అవకాశములు కల్పించవలెను.

భారతరాజ్యాంగం

విభాగం IV ఎ (అధికరణం 51 A)

ఉచిత నిర్బంధ ప్రాథమిక విద్యాహక్కు చట్టం RTE, 2009

6 నుండి 14 సంవత్సరముల పిల్లలందరికి ఉచిత నిర్భంద ఎలిమెంటరీ విద్యనందించడానికి ఉద్దేశించబడినవి. ఇది ఏప్రిల్ 1, 2010 నుండి అమల్లోకి వచ్చింది.

చట్టంలోని ముఖ్యాంశాలు

* పిల్లలందరికి అందుబాటులో పాఠశాలలను ఏర్పాటుచేయాలి.
* పాఠశాలలకు మౌలిక వసతులను కల్పించాలి.
* పిల్లలందరిని వయస్సుకు తగిన తరగతిలో చేర్పించాలి.
* వయస్సుకు తగ్గ తరగతిలో చేర్చిన తర్వాత తోటి వారితో సమానంగా ఉంచటానికి ప్రత్యేకశిక్షణ ఇప్పించాలి.
* ప్రత్యేక అవసరాలు కల్గిన పిల్లలకు సాధారణ పిల్లలతోపాటు విద్యకొనసాగించడానికి తగిన వసతులు ఏర్పాట్లు చేయాలి,
* బడిలో చేర్చుకోడానికి ఎలాంటి పరీక్షలు నిర్వహించరాదు. ఎటువంటి రుషము, చార్జీలు వసూలు చేయరాదు.
* బడిలో చేరిన పిల్లల పేరు తీసివేయడం, అదే తరగతిలో కొనసాగించడం చేయరాదు.
* పాఠశాలలో చేరిన ఏ విద్యార్థినీ ప్రాథమిక విద్య పూర్తయ్యే వరకు ఏ తరగతిలోను నిలుపుదల చేయకూడదు లేదా పాఠశాల. నుండి బహిష్కరించకూడదు.
* పిల్లల్ని శారీరకంగా, మానసికంగా హింసించరాదు.
* వయస్సు నిర్ధారణ పత్రం, ఇతర దృవీకరణ పత్రాలు లేవనే కారణం చేత పిల్లలకు ఐదిలో ప్రవేశాన్ని నిరాకరించరాదు.
* తగిన అర్హతలున్న వారిని మాత్రమే ఉపాధ్యాయులుగా నియమించాలి.
* పిల్లలు విద్దేశించిన సామర్థ్యాలు సాధించేలా బోధనాభ్యసనం, మూల్యాంకనం ఉండాలి..
* ఎలిమెంటరీ విద్య పూర్తయ్యేవరకు పిల్లలకు ఎలాంటి బోర్డు పరీక్షలు నిర్వహించరాదు.
* పద్నాలుగు సంవత్సరాలు పూర్తయినప్పటికినీ, ఎలిమెంటరీ విద్య పూర్తయ్యేవరకు పాఠశాలలో పిల్లలు కొనసాగవచ్చును.
* బలహీన వర్గాలరు, ప్రతికూల పరిస్థితులను ఎదుర్కొంటున్న బృందాలకు చెందిన పిల్లలు ఏ విధమైన వివక్షతకు గురికాకుండా చూడాలి.
* రాజ్యాంగంలో పొందుపరిచిన విలువలకు అనుగుణంగా, విద్యార్థులను భయం, ఆందోళనకు గురిచేయని రీతిలో వారి సర్వతోముఖాభివృద్ధికి తోడ్పడే పాఠ్యప్రణాళిక రూపొందించాలి.

संस्कृतकौमुदी

षष्ठी कक्ष्या

प्राच्यपाठशाला पाठ्यक्रमः

6th Sanskrit Oriental Course

© Government of Andhra Pradesh, Amaravati

First Published 2013

New Impressions 2014, 2015, 2016, 2017, 2024, 2025, 2026

DISCLAIMER

Any form of copying of the content, information and illustrations from this text book is a punishable offence.

All rights reserved

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior permission in writing of the publisher, nor be otherwise circulated in any form of binding or cover other than that in which it is published. Without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser. The copyright holder of this book is the Commissioner of School Education, Amaravati, Andhra Pradesh.

This book has been printed on 70 GSM, SS Maplitho, Title Page 220 GSM, and White Art Card

Published by Samagra Shiksha & SCERT - Government of Andhra Pradesh, Amaravati

మా తెలుగుతల్లి

- శంకరంబాడి సుందరాచారి

మా తెలుగుతల్లికి మల్లెపూదండ
మా కన్నతల్లికి మంగళారతులు
కడుపులో బంగారు కనుచూపులో కరుణ
చిరునవ్వులో సిరులు దొరలించు మా తల్లి
గలగలా గోదారి కదలిపోతుంటేను
బిరబిరా కృష్ణమ్మ పరుగులిడుతుంటేను
బంగారు పంటలే పండుతాయి
మురిపాల ముత్యాలు దొరలుతాయి
అమరావతీ నగర అపురూప శిల్పాలు
త్యాగయ్య గొంతులో తారాడు నాదాలు
తిక్కయ్య కలములో తియ్యందనాలు
నిత్యమై, నిఖిలమై నిలిచియుండేదాక
రుద్రమ్మ భుజశక్తి, మల్లమ్మ పతిభక్తి
తిమ్మరుసు ధీయుక్తి, కృష్ణరాయల కీర్తి
మా చెవుల రింగుమని మారుమ్రోగేదాక
నీ ఆటలే ఆడుతాం - నీ పాటలే పాడుతాం
జై తెలుగుతల్లీ ! జై తెలుగుతల్లీ! జై తెలుగుతల్లీ!

AP SCERT

Printed in India
at the A.P. Govt., Textbook Press,
Amaravati, Andhra Pradesh.

वन्दे मातरम्

वन्दे मातरं, वन्दे मातरम्
सुजलां सुफलां मलयजशीतलाम्
सस्यश्यामलां मातरं वन्दे मातरम्
शुभ्रज्योत्स्नापुलकितयामिनीम्
फुल्लकुसुमितद्रुमदलशोभिनीम्
सुहासिनीं सुमधुरभाषिणीम्
सुखदां वरदां मातरं वन्दे मातरम् ।

- बंकिंचन्द्र छटर्जी

జాతీయ జెండా రూపకర్త

పింగళి వెంకయ్యగారు 1876 ఆగస్టు 2న కృష్ణా జిల్లాలోని భట్లపెనుమర్రు గ్రామంలో జన్మించారు. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమ కాలంలో దేశానికి తగిన జాతీయ జెండా అవసరాన్ని గుర్తించిన పింగళి వెంకయ్య గారు అనేక నమూనాలను రూపొందించారు. 1921లో విజయవాడలో జరిగిన భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సమావేశంలో మహాత్మాగాంధీకి ఆయన జెండా నమూనాను సమర్పించారు. గాంధీజీ సూచనల మేరకు జెండాలో మార్పులు చేసి, త్రివర్ణ పతాకాన్ని రూపొందించారు.

APSCERT

राष्ट्रियशिक्षानीतिः 2020 (NEP 2020)

भारतस्य नूतना शिक्षानीतिः २०२० समग्रा, सुलभा, विद्यार्थिकेन्द्रीकृतविद्याव्यवस्थां निर्माति च। इयं नीतिः सामर्थ्याधारिताभ्यसनं तथैव अनुभवात्मकविधीन् सुस्पष्टं व्यक्तीकरोति। अनया विद्या आकर्षणीया सार्थका च भवति। जातीयविद्यानीतिः २०२० प्रस्तुत २१ शताब्द्याः नैपुण्यानामुपरि दृष्टिं प्रसारयति।

- विमर्शनात्मकालोचनम्
- सर्जनात्मकता
- समाचारविनिमयक्षमता
- समस्यापरिष्काराश्च अस्यां मुख्यविषयाः।

इयं नीतिः स्वीयजीवनाभ्यसनम् आविष्कारान् सांकेतिकाधारितबोधनाविधीन् प्रोत्साहयति। अस्याः विधेः लक्ष्यम् - सम्मिलितविद्या तथैव भविष्यत्कालानुगुणं विद्याव्यवस्थानिर्माणमेव। इयं नीतिः अत्यन्तवेगेन परिवर्तमाने प्रपञ्चे प्रत्येकं विद्यार्थिनं विजयप्राप्तये शक्तिवन्तं करोति। इयं नीतिः भारतदेशविद्याव्यवस्थायां बृहत् परिवर्तनानयने स्वीयपदानि व्यवस्थापयति।

జాతీయ విద్యా విధానం 2020

జాతీయ విద్యా విధానం 2020 సమగ్రమైనది, సౌలభ్యమైనది మరియు విద్యార్థి–కేంద్రీకృత విద్యా వ్యవస్థను నిర్మిస్తుంది. ఇది సామర్థ్యాధారిత అభ్యసనం మరియు అనుభవాత్మక విధానాలను బలంగా నొక్కి చెబుతుంది, దీనివల్ల విద్య ఆకర్షణీయంగా మరియు అర్థవంతంగా ఉంటుంది. జాతీయ విద్యా విధానం 2020 ప్రస్తుత 21వ శతాబ్దపు నైపుణ్యాలపై దృష్టి సారిస్తుంది.

- విమర్శనాత్మక ఆలోచన
- సృజనాత్మకత
- సమాచారం
- సమస్యాపరిష్కారం ముఖ్యమైనవి.

ఇది నిజ జీవిత అభ్యసనం ఆవిష్కరణలు, సాంకేతికతాధారిత బోధనా విధానాలను ప్రోత్సహిస్తుంది. స్థూలంగా, ఈ విధానం సమ్మిళిత విద్యను మరియు భవిష్యత్తుకు సిద్ధమైన విద్యా వ్యవస్థ నిర్మాణమే లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది. ఇది వేగంగా మారుతున్న ప్రపంచంలో ప్రతి విద్యార్థి విజయవంతం కావడాన్ని శక్తివంతం చేస్తుంది. ఇది భారతదేశ విద్యా రంగంలో ఒక పెద్ద మార్పు తీసుకొచ్చే దిశగా అడుగులు వేస్తోంది.

राष्ट्रियगीतम्

- रवीन्द्रनाथ् ठागूर्

जनगणमन अधिनायक जय हे !
भारतभाग्यविधाता !
पञ्जाब सिन्धु गुजरात मराठा,
द्राविड उत्कल वङ्ग !
विन्ध्य हिमाचल यमुना गङ्गा
उच्चलजलधितरङ्ग !
तव शुभ नामे जागे !
तव शुभ आशिष मागे !
गाहे तव जय गाथा !
जनगणमङ्गलदायक जय हे
भारतभाग्यविधाता !
जय हे ! जय हे ! जय हे !
जय जय जय जय हे !

प्रतिज्ञा

- पैडिमर्रि वेंकट सुब्बाराव्

भारतदेशः मम मातृभूमिः । भारतीयास्सर्वे मम सहोदराः ।

अहं मम देशं प्रीणामि । सुसम्पन्ना, बहुविधा भारतीया सांस्कृतिकसम्पत् मम गर्वकारणम् । तस्याः योग्यजनो भवितुं सर्वदा अहं परिश्रमं करोमि ।

मम मातापितरौ, उपाध्यायान्, ज्येष्ठान् सर्वान् च पूजयामि। सर्वैः सह सगौरवं व्यवहरामि ।

मम देशस्य विषये, प्रजानां विषये सेवानिरतिं भजामि । जन्तूनां विषये दयालुः भवामि इति च प्रतिज्ञां करोमि ।

सर्वेषां श्रेयोऽभिवृद्धयः एव मम आनन्दस्य कारणम् ।

AP SCERT

छात्रैः साधयितव्यानि अभ्यसनफलितानि

I. भावावगमनम् - प्रतिस्पन्दनम्

शृण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

- ❖ गीतानि, श्लोकाः, सम्भाषणानि, कथाः इत्यादीन् विषयान् श्रुत्वा छात्राः अवगच्छेयुः। तेषां भावान् मातृभाषया वक्तुं शक्नुयुः।
- ❖ संस्कृतेन पृष्टान् प्रश्नान् छात्राः अवगच्छेयुः। तेषां योग्यानि समाधानानि संस्कृतेन वदेयुः।
  ज्ञातान् विषयान् अधिकृत्य संस्कृतेन वदेयुः।
- ❖ लघूनि संस्कृतभाषणानि कर्तुं शक्नुयुः।

पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

- ❖ श्लोकाः, कथाः, गीतानि, सम्भाषणानि, आत्मकथाः, निबन्धाः, लेखाः इत्यादिसंस्कृतविषयान् अवगच्छेयुः धाराप्रवाहतया पठेयुश्च ।
- ❖ पाठितस्य विषयस्य आधारेण दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि लिखेयुः। पठनावगमनस्थानि कृत्यानि दोषान् विना कुर्युः।
- ❖ अनुच्छेदगद्यांशानां प्रश्नानां समाधानानि स्वयं लिखत्वा विषयानवगच्छेयुः।

II. भावव्यक्तीकरणम् सर्जनात्मकता

- ❖ ज्ञातान् दृष्टान् श्रुतान् च विषयान् उद्दिश्य स्वप्रतिस्पन्दनं संस्कृतेन लेखितुं शक्नुयुः।
- ❖ बहुसमाधानवतां प्रश्नानां संस्कृतेन उत्तराणि लिखेयुः।
- ❖ आत्मानं तत्तत्सन्दर्भे ऊहित्वा अहं तत्र किं कर्तुं शक्नुयामिति विचिन्त्य प्रत्येकमपि छात्रः संस्कृतेन स्वानुभवं लेखितुं शक्नुयात् ।
- ❖ प्रक्रियापरिवर्तनं कर्तुं शक्नुयुः।
- ❖ कथाः, गीतानि, कविताः स्मरेयुः स्वयं रचयेयुः च।
- ❖ लेखानां लेखनसामर्थ्यं प्राप्नुयुः । चित्राणां लेखनं, तेषां वर्णनं च स्वयं कर्तुं शक्नुयुः।

III. भाषांशाः

पदजालाभिवृद्धिः

- ❖ पाठ्यमानेषु अथवा श्रूयमाणेषु विषयेषु स्थितानां नूतनपदानां सन्दर्भानुगुणम् अर्थं ग्रहीतुं शक्नुयुः।
- ❖ ज्ञातपदानामाधारेण स्वयं वाक्यानि लेखितुं शक्नुयुः।
- ❖ समानार्थकपदानि विरुद्धार्थकपदानि च ज्ञातुं शक्नुयुः।

व्याकरणांशाः

- ❖ भाषाभागान् व्याकरणांशान् च ज्ञातुं शक्नुयुः। विभक्तीः अवगच्छेयुः । तासां प्रामुख्यं च जानीयुः। विना दोषं तासां प्रयोगसामर्थ्यञ्च प्राप्नुयुः ।
- ❖ वाक्यभेदान् जानीयुः। स्वयं प्रयोक्तुं शक्नुयुः।
- ❖ लिङ्गभेदान् विना दोषं प्रयुञ्जीरन् ।
- ❖ कालानुसारं लकाराणां पुरुषाणां च प्रयोगे समर्थाः भवेयुः ।
- ❖ सन्धीनां संयोजने, विघटने, समासानां विग्रहवाक्यानां च प्रयोगे समर्थाः भवेयुः।

AP SCERT

पाठ्यप्रणालिकालक्ष्याणि

भाषा न केवलं शब्दानां व्याकणनियमानां वा समुहः अपि तु भावप्रकटीकरणस्य चिन्तनविकासस्य च प्रमुखं साधनम् ।

१. मौखिकभाषाकौशलानां विकासः ।

१-१ विविधसन्दर्भेषु सरलं सार्थकं च सम्भाषणसामर्थ्यम् ।

१-२ पठितपाठानां मुख्यविषयाणां संक्षेपेण प्रकटीकरणम् ।

१.३ मौखिकप्रदर्शनेषु अतिथि - आह्वानेषु लघुभाषणेषु कक्ष्याचर्चासु च सहभागित्वम् ।

२. पठनं तथा अवबोधनम्

२.१ विविधानां रचनानां (गद्यपद्यकवितादीनाम्) अवबोधनाय कल्पनाशक्तेः ऊह्यमानस्य दर्शनकरणस्य च कौशलानां प्रयोगः ।

२.२ मुख्यविषयाणां ग्रहणं तथा सारांशलेखनम् ।

३. लेखनकौशलस्य विकासः

३.१ वाक्यानां क्रमशः लेखनं शीर्षक - उपशीर्षक - परिच्छेदानां निर्माणकौशलम् ।

३.२ पठितविषयाणां स्वकीयावबोधनेन चिन्तनेन च स्पष्टतया लेखनम् ।

३.३ उपलब्धसूचनाभिः भित्तिपत्राणां निमन्त्रणपत्राणां सरलकवितानां कथानां च लेखनम् ।

३.४ लेखने व्याकरणस्य समुचितवाक्यरचनायाः च प्रयोगः ।

४. शब्दसम्पदः अभिवर्धनम्

४.१ नूतनशब्दानां अर्थचर्चा तथा विविधसाहित्यपठनेन शब्दसम्पदः विकासः ।

४.२ विविधविषयाणां श्रवणेन पठनेन च शब्दज्ञानस्य वर्धनम् ।

५. पठनरुचेः विकासः

५.१ गृहे पठनार्थं ग्रन्थालयात् नियमेन पुस्तकानां स्वीकरणम् ।

५.२ ग्रन्थालये पुस्तकानां पठने आसक्तिप्रदर्शनम् ।

APSCERT

विषयसूची

पाठस्य नाम	प्रक्रिया	मासः	पृष्ठसङ्ख्या
संसिद्धतापाठाः		जून्, जुलै	1-58
१. सरला संस्कृतभाषा	(गीतम्)	अगष्ट्	59 - 68
२. आयुर्वेदः	(निबन्धः)	सेप्टेम्बर्	69 - 80
३. अग्निः वायुश्च	(श्लोकाः)	अक्टोबर्	81 - 94
४. श्रीरामवनप्रस्थानम्	(श्लोकाः)	नवम्बर्	95 - 106
५. गीतोपदेशः	(श्लोकाः)	डिसेम्बर्	107 - 119
६. वाटिकां याम	(गीतम्)	जनवरी	120 - 130
७. युगादिः	(निबन्धः)	फिब्रवरी	131 - 138
८. सुभाषितानि	(श्लोकाः)		139 - 146
पुनश्चरणम्		मार्चि-एप्रियल्	
अनुबन्धः			
शब्दाः			148 - 151
धातवः			152 - 154
पदकोशः			155 - 162
क्रियापदकोशः			163 - 164

+ अध्यापकः 'सुभाषितानि' इति पाठे विद्यमानेषु श्लेकेषु प्रतिमासम् एकैकं श्लोकं छात्रैः अभ्यासयेत्।
संसिद्धतापाठ्यांशाः, सम्भाषणम् इति अभ्यासाः मूल्याङ्कनाय दीयते।

J4U8Q4
Teacher Corner

G5P1J5
Student Corner

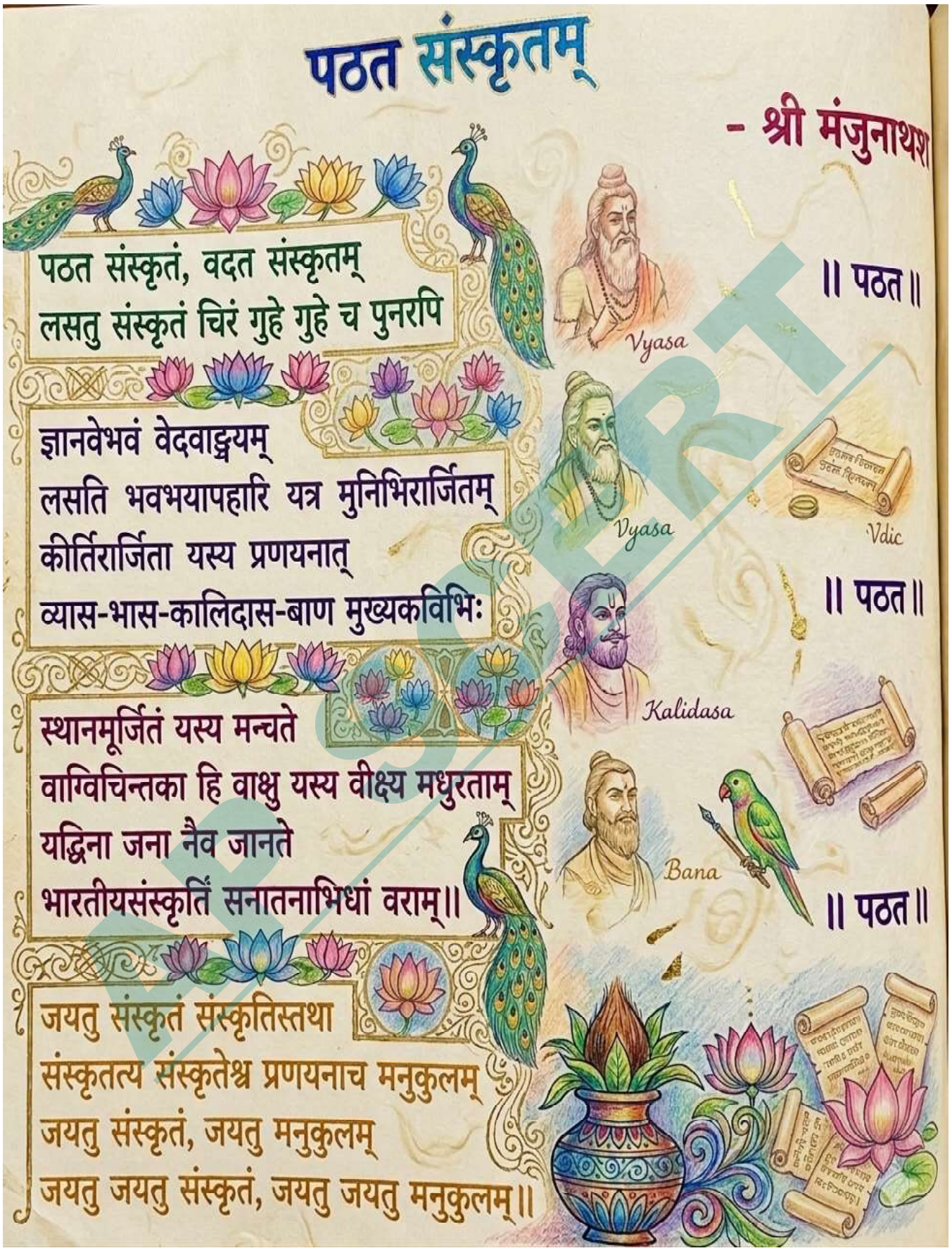
पठत संस्कृतम्
- श्री मंजुनाथ
पठत संस्कृतं, वदत संस्कृतम्
लसतु संस्कृतं चिरं गुहे गुहे च पुनरपि
॥ पठत ॥
Vyasa
ज्ञानवेभवं वेदवाङ्मयम्
लसति भवभयापहारि यत्र मुनिभिरार्जितम्
कीर्तिरार्जिता यस्य प्रणयनात्
व्यास-भास-कालिदास-बाण मुख्यकविभिः
Vyasa
Vdic
॥ पठत ॥
स्थानमूर्जितं यस्य मन्चते
वाग्विचिन्तका हि वाक्षु यस्य वीक्ष्य मधुरताम्
यद्धिना जना नैव जानते
भारतीयसंस्कृतिं सनातनाभिधां वराम्॥
Kalidasa
Bana
॥ पठत ॥
जयतु संस्कृतं संस्कृतिस्तथा
संस्कृतत्य संस्कृतेश्च प्रणयनाच मनुकुलम्
जयतु संस्कृतं, जयतु मनुकुलम्
जयतु जयतु संस्कृतं, जयतु जयतु मनुकुलम्॥

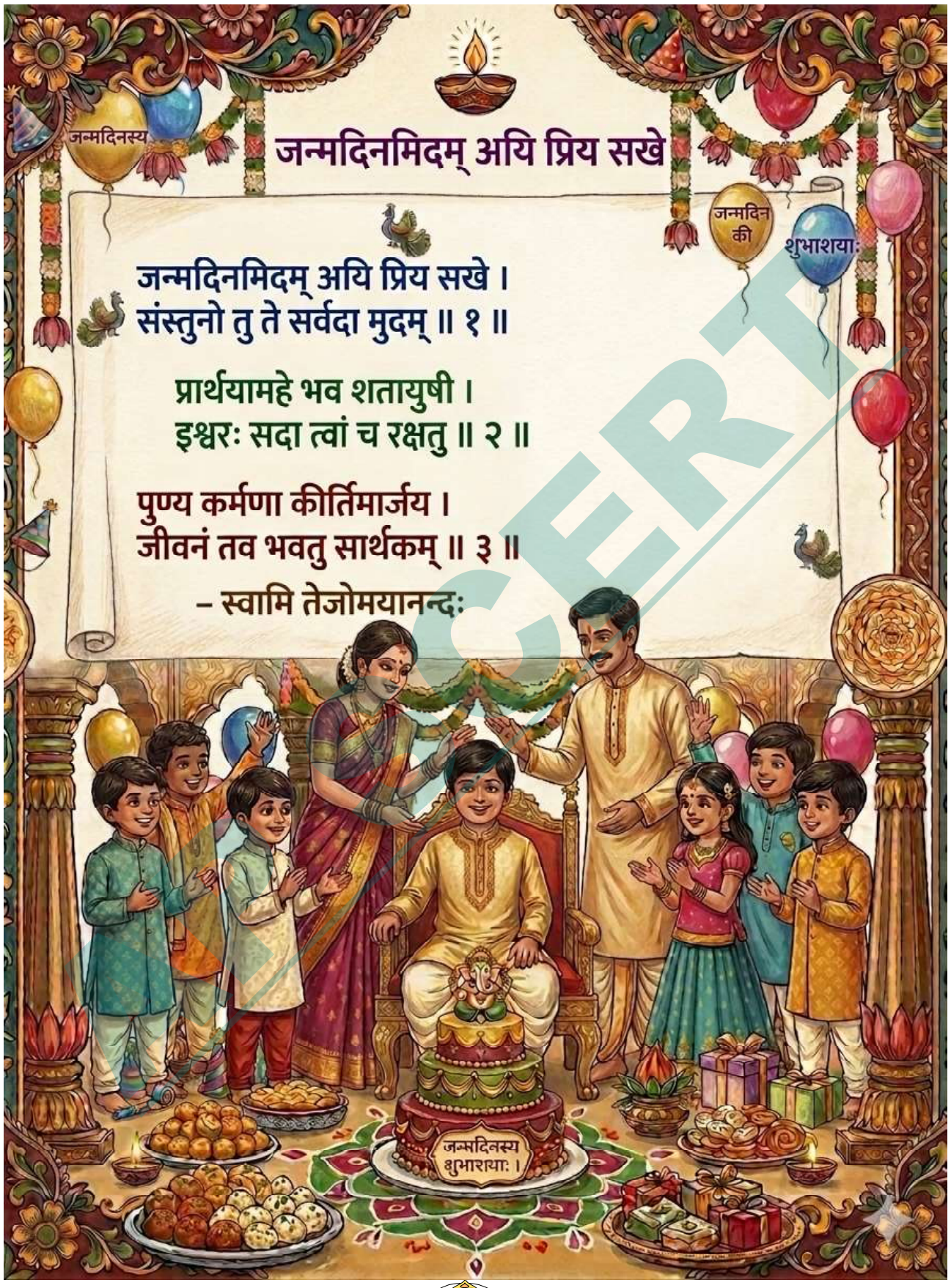
जन्मदिनस्य
जन्मदिनमिदम् अयि प्रिय सखे
जन्मदिन की शुभाशयाः
जन्मदिनमिदम् अयि प्रिय सखे ।
संस्तुनो तु ते सर्वदा मुदम् ॥ १ ॥
प्रार्थयामहे भव शतायुषी ।
इश्वरः सदा त्वां च रक्षतु ॥ २ ॥
पुण्य कर्मणा कीर्तिमार्जय ।
जीवनं तव भवतु सार्थकम् ॥ ३ ॥
– स्वामि तेजोमयानन्दः
जन्मदिनस्य शुभाशयाः ।

संस्कृतप्रार्थना

पठामि संस्कृतं नित्यं
वदामि संस्कृतं सदा।
ध्यायामि संस्कृतं सम्यक्
वन्दे संस्कृतमातरम्।।१।।

संस्कृतस्य प्रसाराय
नैजं सर्वं ददाम्यहम्।
संस्कृतस्य सदा भक्तो
वन्दे संस्कृतमातरम्।।२।।

संस्कृतस्य कृते जीवन्
संस्कृतस्य कृते यजन्।
आत्मानमाहुतं मन्ये
वन्दे संस्कृतमातरम्।।३।।

वर्णमाला

१ स्वराः

समानाक्षराणि - अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ
सन्ध्यक्षराणि - ए ऐ ओ औ

२ व्यञ्जनानि

स्पर्शाः - क ख ग घ ङ
(वर्ग्याः) च छ ज झ ञ
ट ठ ड ढ ण
त थ द ध न
प फ ब भ म

अन्तःस्थाः - य र ल व
(अर्ध-स्वराः)

ऊष्माणः - श ष स ह

अनुस्वारः - अं

विसर्गः - अः

M2F5L7

ऽ	उ	ऊ	अ	अ		

अजः

ऽ	उ	ऊ	अ	अ	आ	

आपणः

'	८	इ	इ			

इक्षुः

'	८	इ	इ	ई		

ईशः

अ

आ

इ

ई

मम नाम, भवतः नाम, भवत्याः नाम

मम नाम सुरेशः

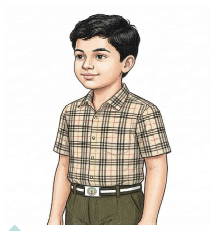

मम नाम सुरेशः
भवतः नाम किम्?

मम नाम श्रीधरः

मम नाम सुरेशः

मम नाम श्रीधरः
भवतः नाम किम्?

मम नाम विद्या।

मम नाम विद्या
भवत्याः नाम किम्?

मम नाम लता

मम नाम विद्या।

भवत्याः नाम किम्?

उपाध्यायानां सूचना - प्रतिदिनम् छात्रैः एवं पञ्चछात्रान् परिचयं कारयामः।

ऽ	उ	ऊ				

उरगः

ऽ	उ	ऊ	ऊ			

ऊलः

।	ऋ	ॠ	ॠ			

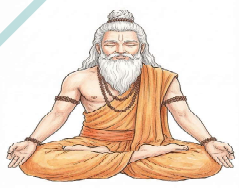

ऋषिः

।	ऋ	ॠ	ॠ	ॠ॒		

ऋकारः

उ _____

ऊ _____

ऋ _____

ॠ _____

एषः - सः - कः, एषा - सा - का, एतत् - तत् - किम्

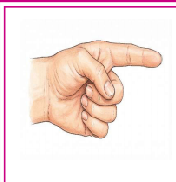
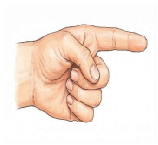

एषः एषः बालकः सः सः बालकः

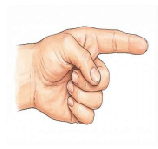

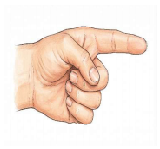

एषः कः? एषः सिंहः सः कः? सः सिंहः

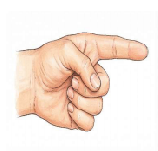

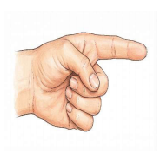

एषा एषा बालिका सा सा बालिका

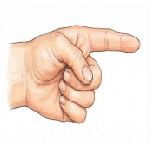

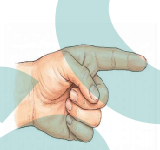

एषा का? एषा लेखिनी सा का? सा लेखिनी

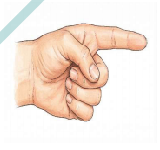

एतत् एतत् पुस्तकम् तत् तत् पुस्तकम्

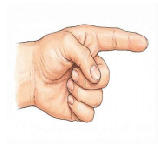

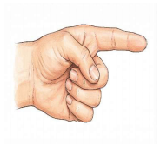

एतत् किम्? एतत् पुष्पम्। तत् किम्? तत् पुष्पम्

ा	ि	ी	ए			

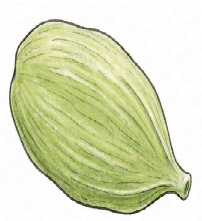

एला

ा	ि	ी	ए	ऐ		

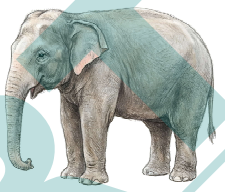

ऐरावतः

ा	ु	ू	अ	अ	आ	ओ

ओदनम्

ा	ु	ू	अ	अ	आ	औ

औषधम्

ए _____

ऐ _____

ओ _____

औ _____

वा - आम् - न - अस्ति - नास्ति

आम्

किम् एतत् फलं वा?
आम्

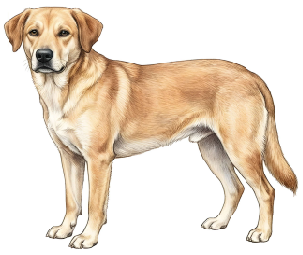

किम् एषः शुनकः वा?
आम्

किम् एषा लेखिनी वा?
आम्

न

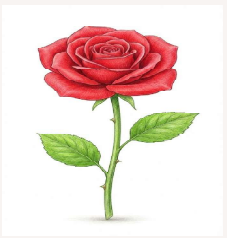

किम् एतत् फलं वा?
न

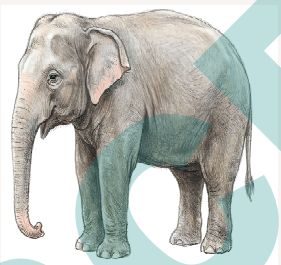

किम् एषः शुनकः वा?
न

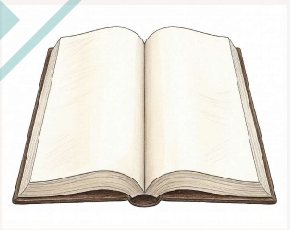

किम् एषा लेखिनी वा?
न

अस्ति

आकाशे चन्द्रः अस्ति

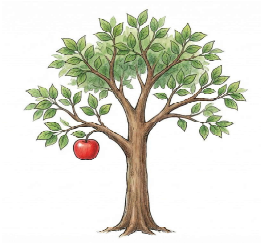

वृक्षे फलं अस्ति

नास्ति

आकाशे चन्द्रः नास्ति

वृक्षे फलं नास्ति

◌	उ	ऊ	अ	अ	अं	

अंशुकम्

◌	उ	ऊ	अ	अ		

अः

अःकारः

अ					आ				
इ					ई				
उ					ऊ				
ऋ									
ॠ									
ए					ऐ				
ओ					औ				
अं					अः				

अहम् - भवान् - भवती

अहं छात्रः।

भवान् कः?

अहं कर्षकः

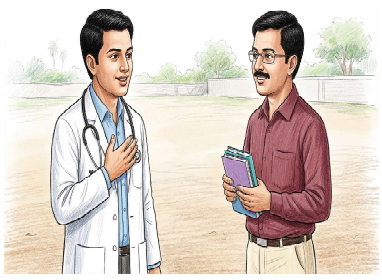

अहं वैद्यः

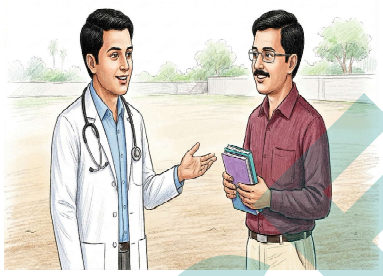

भवान् कः?

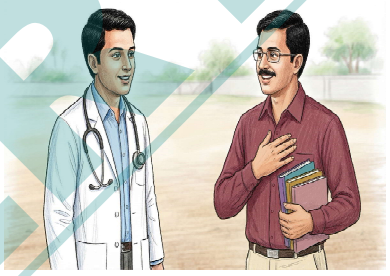

अहं अध्यापकः

अहं छात्रा

भवती का?

अहं उपाध्यायिनी

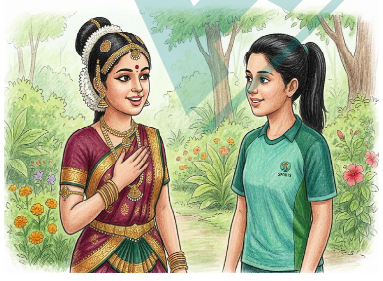

अहं नर्तकी

भवती का?

अहं क्रीडाकारिणी

ा	व	क	क			

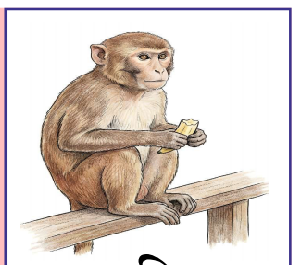

कपिः

र	ा	ख	ख			

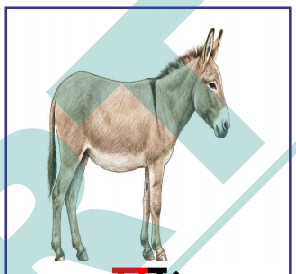

खरः

ग	ा	ग				

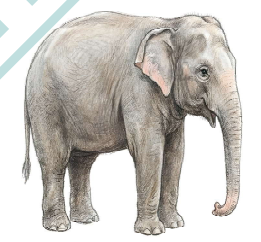

गजः

◌	ट	ध	घ			

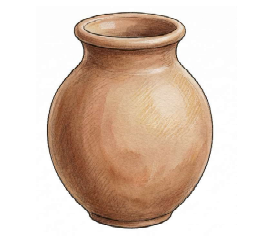

घटः

◌	ट	ङ	ङ	ङ		

ङकारः

अत्र - तत्र - कुत्र - अन्यत्र - सर्वत्र

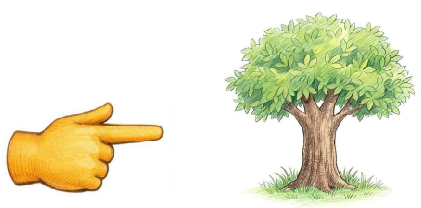

वृक्षः अत्र अस्ति।

वृक्षः तत्र अस्ति।

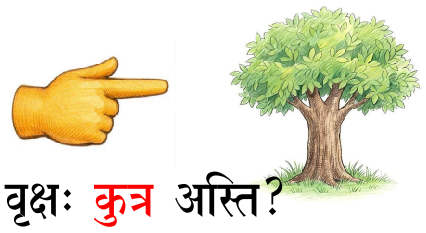

वृक्षः कुत्र अस्ति?

वृक्षः अत्र अस्ति।

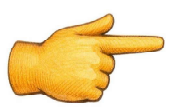

वृक्षः कुत्र अस्ति?

वृक्षः तत्र अस्ति।

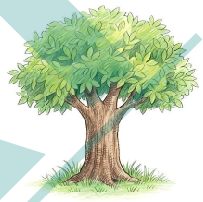

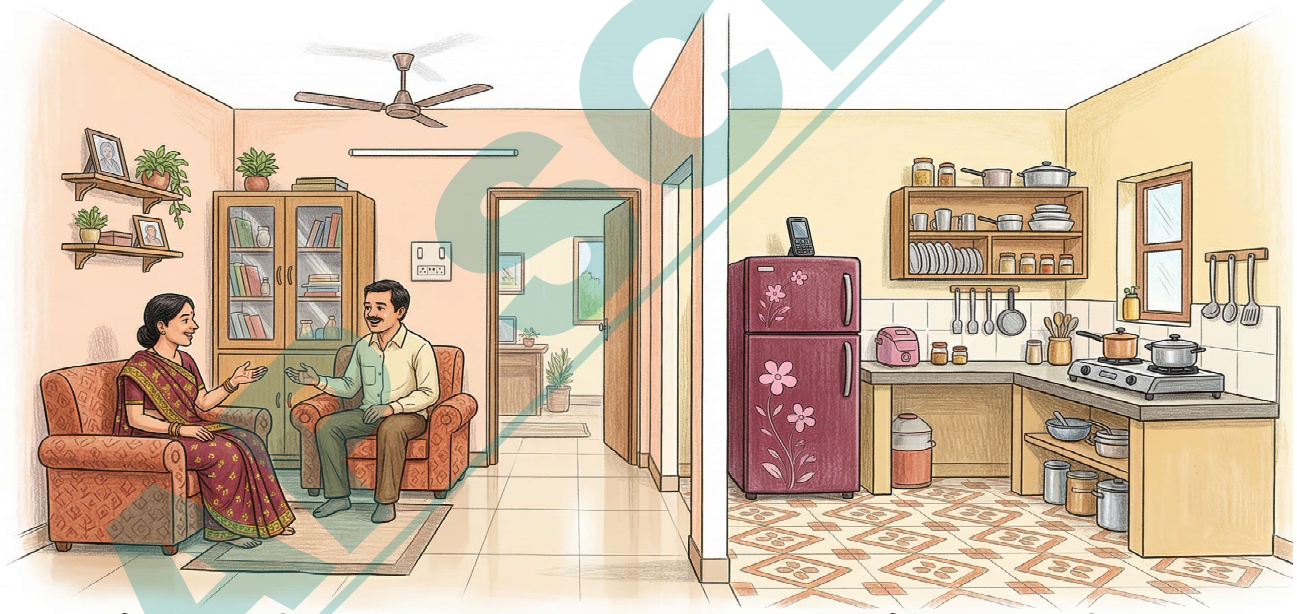

चलद्वाणी कुत्र अस्ति?

चलद्वाणी अन्यत्र अस्ति।

देवः कुत्र अस्ति?

देवः सर्वत्र अस्ति।

वायुः कुत्र अस्ति?

वायुः सर्वत्र अस्ति।

ा	ट	च	च			

चटका

'	छ	छ	छ			

छत्रः

ज	ज	ज	ज			

जलम्

'	ञ	ञ	ञ	ञ	ञ	ञ

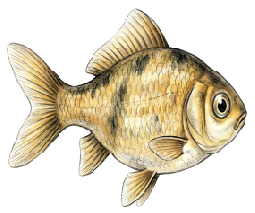

ञषः

ा	ा	अ				

अ

अकारः

आवश्यकम् - मास्तु - पर्याप्तम् - धन्यवादाः - स्वागतम्

अन्नम् आवश्यकम्

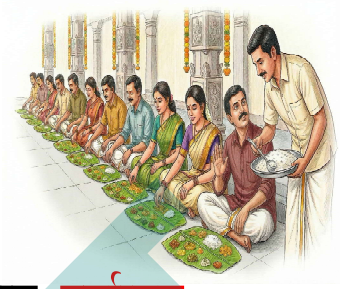

अन्नम् पर्याप्तम्

फलम् आवश्यकम्

शीतलपानीयम् मास्तु

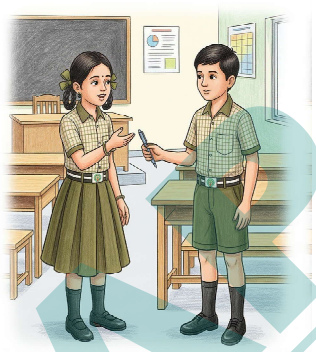

धन्यवादाः

स्वागतम्

स्वागतम्

▪	ट	ट					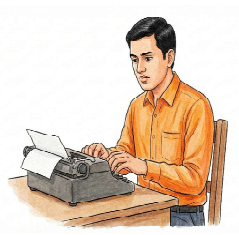 टङ्कः
▪	ठ	ठ					कमठः
▪	ड	ड					डमरुः
▪	ढ	ढ					ढक्का
ण	ण	ण					ण णकारः

क्रियापदानि - प्रथमपुरुषः

बालकः पठति

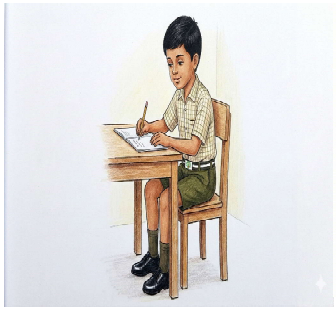

बालकः लिखति

बालकः पतति

बालकः पृच्छति

बालिका शृणोति

बालकः ददाति

बालकः चलति

बालकः चिन्तयति

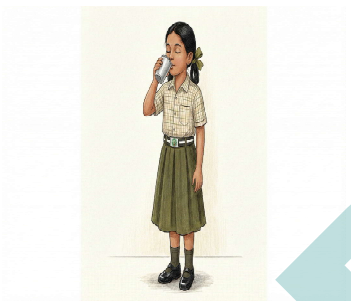

बालिका पिबति

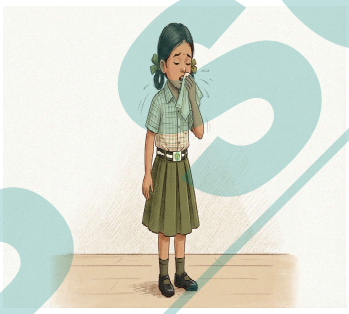

बालिका रोदिति

बालकः धावति

बालकः उपविशति

बालकः खादति

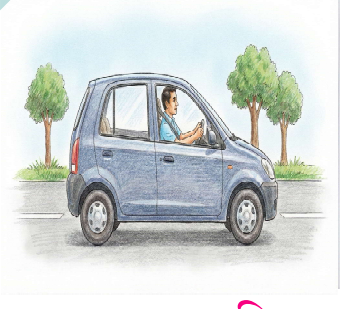

युवकः चालयति

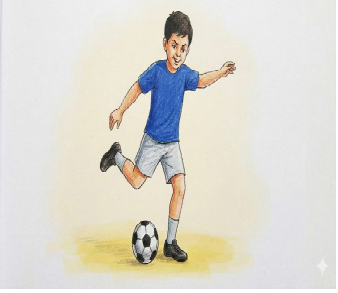

बालकः क्रीडति

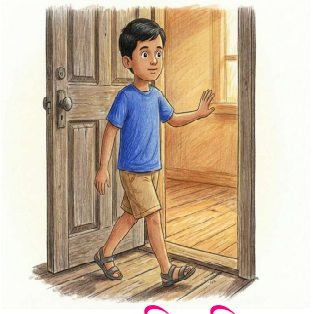

बालकः प्रविशति

ा	त	त					तण्डुलाः

◌	थ	थ					रथः

◌	द	द					दन्ताः

◌	ध	ध					धनम्

ा	न	न					नक्षत्रम्

क्रियापदानि - उत्तमपुरुषः

अहं पठामि

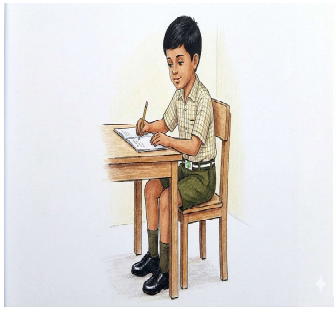

अहं लिखामि

अहं पतामि

अहं पृच्छामि

अहं शृणोमि

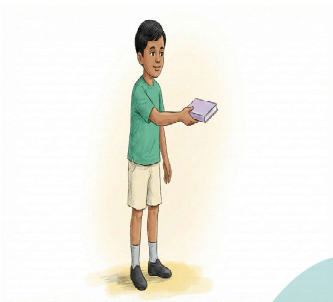

अहं ददामि

अहं चलामि

अहं चिन्तयामि

अहं पिबामि

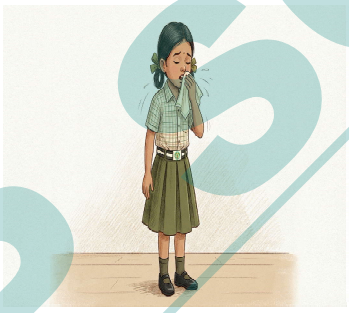

अहं रोदिमि

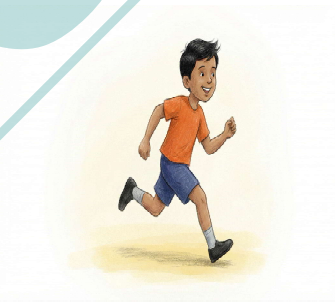

अहं धावामि

अहं उपविशामि

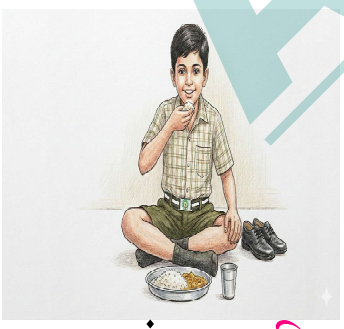

अहं खादामि

अहं चालयामि

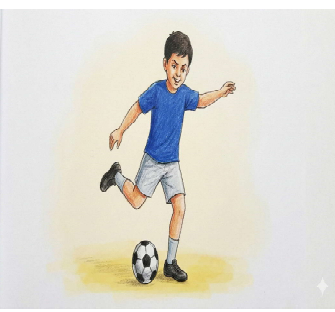

अहं क्रीडामि

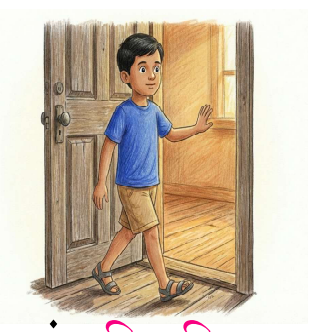

अहं प्रविशामि

५	५	५				

पताका

५	५	५	फ			

फलकम्

ा	व	ब	ब			

बकः

्	ऋ	भ	भ			

भल्लूकः

ा	◆	म	म			

मयूरः

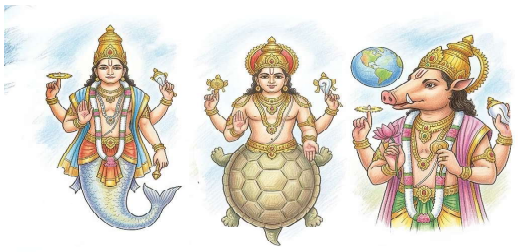

संख्यावाचकानि

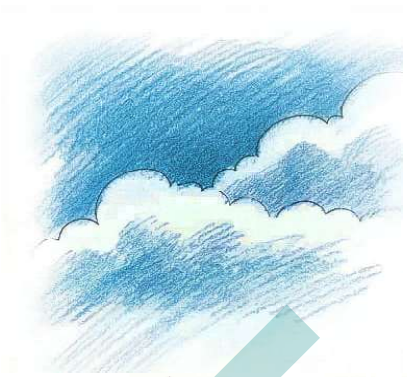

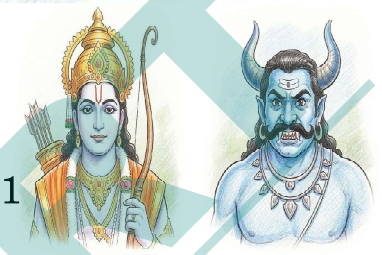

ఏకమ్ ఏకమ్ ఏకమ్ విశాలగగనమ్ ఏకమ్ 1

ద్వే ద్వే ద్వే సాధు – అసాధు ద్వే 2

త్రీణి త్రీణి త్రీణి శివస్య నేత్రాణి త్రీణి 3

చత్వారి చత్వారి చత్వారి రథచక్రాణి చత్వారి 4

పంచ పంచ పంచ భూమ్యాదిభూతాని పంచ 5

షట్ షట్ షట్ సంవత్సరే ఋతవః షట్ 6

సప్త సప్త సప్త సప్తాహే వాసరాః సప్త 7

అష్ట అష్ట అష్ట దిశస్సర్వాః అష్ట 8

నవ నవ నవ గ్రహాస్సర్వే నవ 9

దశ దశ దశ దేవస్య అవతారాః దశ 10

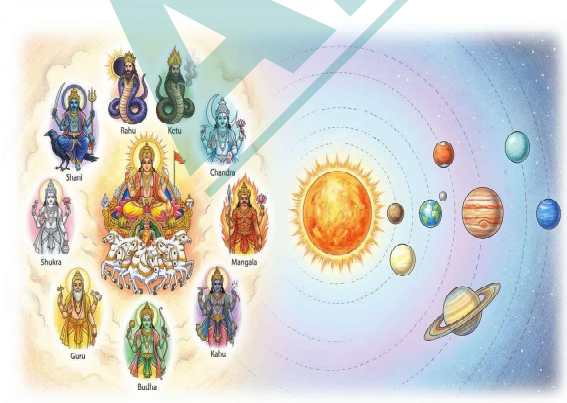

य य

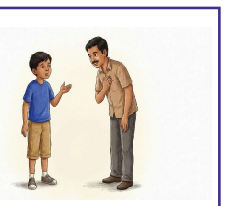

यच्छति

र र र

रत्नम्

ल ल ल

लता

व व व

वनम्

य

र

ल

व

संख्याः

1	-	एकम्	16	-	षोडश
2	-	द्वे	17	-	सप्तदश
3	-	त्रीणि	18	-	अष्टादश
4	-	चत्वारि	19	-	नवदश
5	-	पञ्च	20	-	विंशतिः
6	-	षट्	30	-	त्रिंशत्
7	-	सप्त	40	-	चत्वारिंशत्
8	-	अष्ट	50	-	पञ्चाशत्
9	-	नव	60	-	षष्टिः
10	-	दश	70	-	सप्ततिः
11	-	एकादश	80	-	अशीतिः
12	-	द्वादश	90	-	नवतिः
13	-	त्रयोदश	100	-	शतम्
14	-	चतुर्दश			
15	-	पंचदश			

AP SCERT

०	१	२	३	४		

शशकः

५	५	ष	ष			

षट्पदी

७	८	स	स			

सरः

९	८	ह	ह			

हलम्

श _____

ष _____

स _____

ह _____

संख्याः

21 - एकविंशतिः	31 - एकत्रिंशत्	41 - एकचत्वारिंशत्
22 - द्वाविंशतिः	32 - द्वात्रिंशत्	42 - द्विचत्वारिंशत्
23 - त्रयोविंशतिः	33 - त्रयस्त्रिंशत्	43 - त्रिचत्वारिंशत्
24 - चतुर्विंशतिः	34 - चतुस्त्रिंशत्	44 - चतुश्चत्वारिंशत्
25 - पञ्चविंशतिः	35 - पञ्चत्रिंशत्	45 - पञ्चचत्वारिंशत्
26 - षड्विंशतिः	36 - षट्त्रिंशत्	46 - षट्चत्वारिंशत्
27 - सप्तविंशतिः	37 - सप्तत्रिंशत्	47 - सप्तचत्वारिंशत्
28 - अष्टविंशतिः	38 - अष्टत्रिंशत्	48 - अष्टचत्वारिंशत्
29 - नवविंशतिः	39 - नवत्रिंशत्	49 - नवचत्वारिंशत्
30 - त्रिंशतिः	40 - चत्वारिंशत्	50 - पञ्चाशत्

AP SCERT

क्षत्रियः

पत्रम्

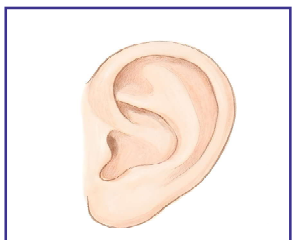

श्रवणम्

ज्ञानी

क्ष

त्र

ज्ञ

श्र

संख्याः

51 - एकपञ्चाशत्	68 -	85 - .....
52 - द्विपञ्चाशत्	69 -	86 - .....
53 - त्रिपञ्चाशत्	70 -	87 - .....
54 - चतुत्पञ्चाशत्	71 -	88 - .....
55 - पञ्चपञ्चाशत्	72 -	89 - .....
56 -	73 -	90 - .....
57 -	74 -	91 - .....
58 -	75 -	92 - .....
59 -	76 -	93 - .....
60 -	77 -	94 - .....
61 -	78 -	95 - .....
62 -	79 -	96 - .....
63 -	80 -	97 - .....
64 - चतुष्षष्टिः	81 -	98 - .....
65 -	82 -	99 - .....
66 -	83 -	100 - .....
67 -	84 -	

AP SCERT

सदृशवर्णानाम् अभ्यासः

	उ - ऊ,	अ - आ,	ओ - औ,	अं - अः
ऋ - ॠ				
ए - ऐ				
क - फ				
छ - ध - घ				
ङ - ञ - इ - ई - झ				
ठ - ट - ढ - द				
र - स - श				
म - भ				
च - ज				
त - न - ल				
ब - व				
प - य				
य - थ				
ण - ष - ष				
ऋ - त्र - श्र - क्ष				

समयः

पञ्चवादनम्

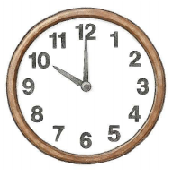

दशवादनम्

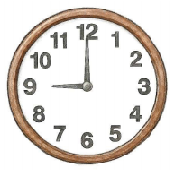

इदानीं समयः कः?

इदानीं समयः नववादनम्।

अभ्यासः

6.00 .....

7.00 .....

1.00 .....

3.00 .....

8.00 .....

9.00 .....

11.00 .....

2.00.....

सार्धनववादनम्

सार्ध - अष्टवादनम्

इदानीं समयः कः?

इदानीं समयः सार्धद्वादशवादनम्।

अभ्यासः

7.30 .....

2.30 .....

11.30 .....

6.30 .....

3.30 .....

4.30 .....

10.30 .....

5.30 .....

गुणकाक्षराणि

स्वराः	मात्राः	क्	ख्	ग्	घ्	ङ्	च्	छ्
अ	◌							
आ	◌ा							
इ	◌ि							
ई	◌ी							
उ	◌ु							
ऊ	◌ू							
ऋ	◌ृ							
ॠ	◌ॄ							
ऌ	◌ॢ							
ॡ	◌ॣ							
ए	◌े							
ऐ	◌ै							
ओ	◌ो							
औ	◌ौ							
अं	◌ं							
अः	◌ः							

समयः

सपादपंचवादनम्

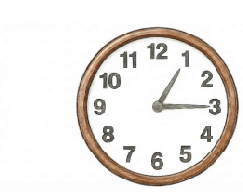

सपाद - एकवादनम्

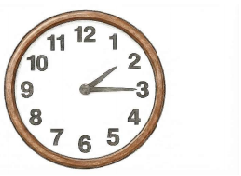

इदानीं समयः कः?
इदानीं समयः सपादद्विवादनम्।

अभ्यासः

6.15 .....
7.15 .....
4.15 .....
3.15 .....
8.15 .....
9.15 .....
11.15 .....
2.15 .....

पादोनद्विवादनम्

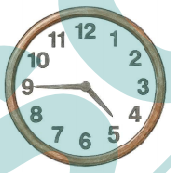

पादोनपञ्चवादनम्

इदानीं समयः कः?
इदानीं समयः पादोनषड्वादनम्।

अभ्यासः

7.45 .....
2.45 .....
11.45 .....
6.45 .....
3.45 .....
8.45 .....
10.45 .....
5.45 .....

गुणकाक्षराणि

स्वराः	मात्राः	क	ख	ग	घ	ङ	च	छ
अ	◌							
आ	◌ा							
इ	◌ि							
ई	◌ी							
उ	◌ु							
ऊ	◌ू							
ऋ	◌ृ							
ॠ	◌ॄ							
ऌ	◌ॢ							
ॡ	◌ॣ							
ए	◌े							
ऐ	◌ै							
ओ	◌ो							
औ	◌ौ							
अं	◌ं							
अः	◌ः							

सम्भाषणम्

समयः - अभ्यासः

6.05 ..... 7.05

पञ्चाधिकपञ्चवादनम्

6.55 ..... 7.55

पञ्चोनपञ्चवादनम्

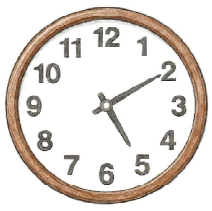

6.10 ..... 7.10

दशाधिकपञ्चवादनम्

6.50 ..... 7.50

दशोनपञ्चवादनम्

6.20 ..... 7.20

विंशत्यधिकपञ्चवादनम्

6.25 ..... 7.25

पञ्चविंशत्यधिकपञ्चवादनम्

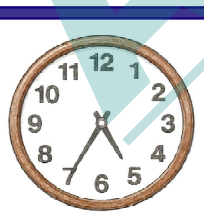

6.35 ..... 7.35

पञ्चत्रिंशदधिकपञ्चवादनम्

6.40 ..... 7.40

चत्वारिंशदधिकपञ्चवादनम्

गुणकाक्षराणि

स्वराः	मात्राः	ण्	ट्	क्	ङ्	ब्	ह्	ध्
अ	ं							
आ	ा							
इ	ि							
ई	ी							
उ	ु							
ऊ	ू							
ऋ	ृ							
ॠ	ॄ							
ऌ	ॢ							
ॡ	ॣ							
ए	े							
ऐ	ै							
ओ	ो							
औ	ौ							
अं	ं							
अः	ः							

सम्भाषणम्

समयाभ्यासः

गुणकाक्षराणि

स्वराः	मात्राः	क	ख	ग	घ	ङ	च	छ
अ	-							
आ	ा							
इ	ि							
ई	ी							
उ	ु							
ऊ	ू							
ऋ	ृ							
ॠ	ॄ							
ऌ	ॢ							
ॡ	ॣ							
ए	े							
ऐ	ै							
ओ	ो							
औ	ौ							
अं	ं							
अः	ः							

लिङ्गभेदज्ञापनम्

संस्कृतभाषायाम् अन्यभाषाणामपेक्षया पदानां लिङ्गनिर्धारणं भवति।

पुंलिङ्गपदानि

यस्य शब्दस्य अन्ते ः भवति, तत् पदं प्रायशः पुंलिङ्गपदं भवति।

यथा -

बालकः

कूपः

शिशुः

विद्यालयः

स्त्रीलिङ्गपदानि

यस्य शब्दस्य अन्ते ा, ी ू भवति, तत् पदं प्रायशः स्त्रीलिङ्गपदं भवति।

यथा -

बालिका

कूपी

सोदरी

पाठशाला

नपुंसकलिङ्गपदानि

यस्य शब्दस्य अन्ते ं भवति तत् पदं प्रायशः नपुंसकलिङ्गपदं भवति।

यथा -

गृहम्

क्रीडाङ्गणम्

युतकम्

वातायनम्

गुणकाक्षराणि

स्वराः	मात्राः	क	ख	ग	घ	ङ	च	छ	ज
अ	◌								
आ	◌ा								
इ	◌ि								
ई	◌ी								
उ	◌ु								
ऊ	◌ू								
ऋ	◌ृ								
ॠ	◌ॄ								
ऌ	◌ॢ								
ॡ	◌ॣ								
ए	◌े								
ऐ	◌ै								
ओ	◌ो								
औ	◌ौ								
अं	◌ं								
अः	◌ः								

भवन्तः , भवत्यः

भवान् वैद्यः

भवन्तः वैद्याः

भवान् अध्यापकः

भवन्तः अध्यापकाः

भवती वैद्या

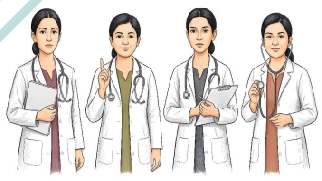

भवत्यः वैद्याः

भवती महिला

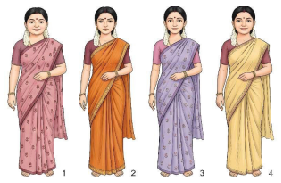

भवत्यः महिलाः

अभ्यासः

..... गायिका

..... गायिकाः

..... क्रीडाकारः

..... क्रीडाकाराः

तेलुगुभाषायां लिखंतु

त	उदा ఁ	मा		चा		ता	
ना		जै		जो		सं	
ला		कै		मं		नी	
टू		तै		यु		डू	
थू		दी		ए		का	
न		ठ		षु		गु	
रो		आ		धु		नि	
सा		मा		जे		धो	

पराक्षरम् लिखन्तु

टू	उदा ट्ट	तै		यु		डू	
थू		दी		ए		का	

पूर्वाक्षरम् लिखन्तु

रो	उदा ै	आ		धु		नि	
सा		मा		जे		धो	

अहम् - वयम्

अहं वैद्यः

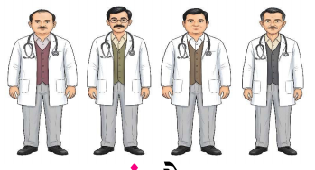

वयं वैद्याः

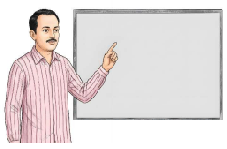

अहम् अध्यापकः

वयं अध्यापकाः

अहं वैद्या

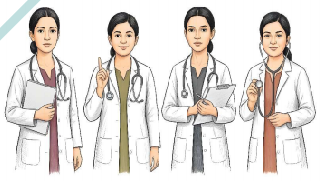

वयं वैद्याः

अहं महिला

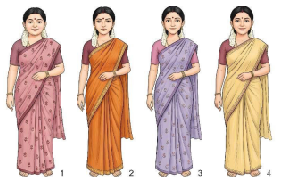

वयं महिलाः

अभ्यासः

..... गायिका

..... गायिकाः

..... क्रीडाकारः

..... क्रीडाकाराः

संयुक्ताक्षराणि - द्वित्वाक्षराणि

एकः हल्वर्णः तत्समानहल् वर्णेन सह योजनम् एव द्वित्वाक्षरम् इति कथ्यते।
एकः हल्वर्णः अन्येन हल् वर्णेन सह योजनम् एव संयुक्ताक्षरम् इति उच्यते।

	संयुक्ताक्षराणि					द्वित्वाक्षराणि
क् + य = क्य	वाक्यम्	युक्तः	पक्वः	शुक्लः	चक्रम्	क्क - हिक्का
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
ख् + य = ख्य	विख्यातिः					ख्ख
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
ग् + य = ग्य	योग्यः	लग्नम्	युग्मम्	दुग्धः	अग्रजः	ग्ग दिग्गजः
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
घ् + य = घ्य	अर्घ्यम्	विघ्नः	श्लाघ्यम्		घ्राणः	घ्घ
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
ङ् + य = ङ्य	वाङ्मयम्	अङ्गुली	अङ्गणम्	लवङ्गः	किङ्किणी	ङ्ङ
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....

APSCERT

बहुवचनपदानि - पुंलिङ्गे

बालकः बालकाः

बालिका बालिकाः

पत्रम् पत्राणि

एते बालकाः

ते बालकाः

एते के?

ते के?

एते बालकाः

ते बालकाः।

..... बालकः

एते के?

.....

.....भल्लातकः

ते के?

ते .....

..... काकः

एते के?

.....

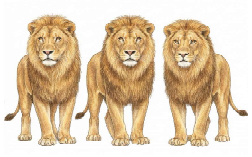

.....सिंहः

ते के?

ते .....

	संयुक्ताक्षराणि					द्वित्वाक्षराणि
च् + य = च्य	च्यवनः	परिच्छेदः	उच्छ्वासः	साच्कः	वच्मि	च्च सच्चरित्र
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
छ् + य = छ्य	कृच्छ्रम्					छ्छ
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
ज् + य = ज्य	ज्यायान्				वज्रः	ज्ञ सज्ञनः
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
झ् + य = झ्य						झ्झ
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
ञ् + य = ञ्य	वञ्चना	सञ्जयः	पिञ्छः	वाञ्छा	झञ्झावातः	ञ्ञ
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....

AP SCERT

बहुवचनपदानि - स्त्रीलिङ्गे

एताः बालिकाः

ताः बालिकाः

एताः काः ?

ताः काः?

एताः बालिकाः

ताः बालिकाः।

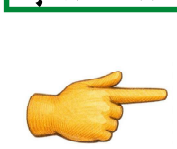

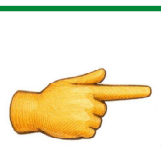
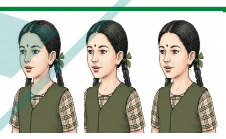

सा .....

ताः .....?

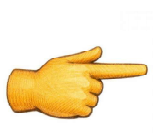

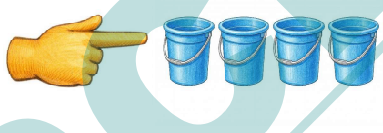

.....द्रोणी

एताः .....?

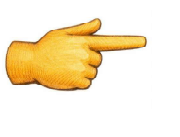
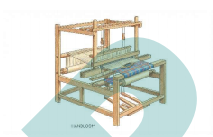
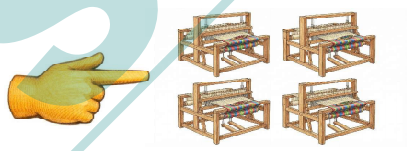

.....वेला

एताः .....?

एताः .....

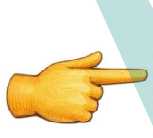

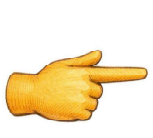
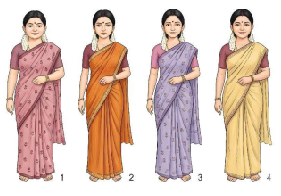

सा .....

ताः .....?

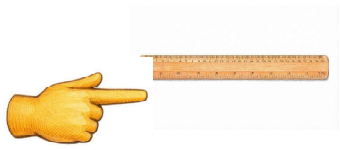
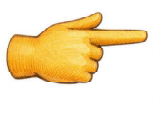
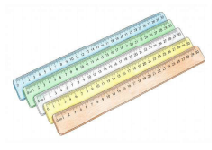

.....मापिका

एताः .....?

	संयुक्ताक्षराणि					द्वित्वाक्षराणि
ट् + य = ट्य	कापट्यम्	खट्वा	उष्ट्रः			ट्ट पट्टिका
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
ठ् + य = ठ्य	शाठ्यम्	पाठ्यम्				ट्ठ विट्ठलः
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
ड् + य = ड्य	कुड्यम्	खड्गः	षड्युचयः			ड्ड उड्डयनम्
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
ढ् + य = ढ्य	गुणाढ्यः					ढ्ढ
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
ण् + य = ण्य	पुण्यम्	कण्ठः	पण्डितः	षण्मुखः	अण्वायुधः	ण्ण विषण्णः
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....

बहुवचनपदानि - नपुंसकलिङ्गे

एतानि पत्राणि।

तानि पत्राणि।

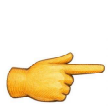
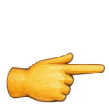

एतानि कानि?
एतानि पत्राणि

तानि कानि
तानि पत्राणि

उपाध्यायानां सूचना - एतादृशानि अन्यानि वाक्यानि कक्ष्यायां छात्रैः वाचयामः

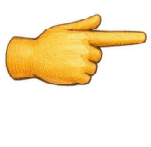

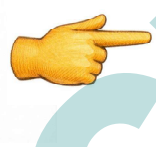

.....ऊरुकम्।

तानि कानि?

तानि .....

.....पुस्तकानि

तानि .....?

तानि .....

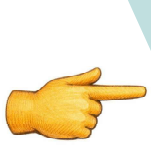

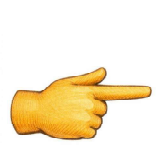

.....पुष्पम्।

तानि कानि?

तानि .....

	संयुक्ताक्षराणि					द्वित्वाक्षराणि
त् + य = त्य	सत्यम्	रत्नम्	सत्त्वम्	उत्थानम्	मित्रम्	त्त मृत्तिका
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
थ् + य = थ्य	पथ्यम्	सामर्थ्यम्				थ्था
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
द् + य = द्य	पद्मम्	पद्यम्	द्वौ शुद्धः	द्रव्यम्		द्द उद्देश्यम्
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
ध् + य = ध्य	अध्ययनम्	अध्वानम्	पद्धतिः			ध्ध
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
न + य = न्य	न्यायम	अनन्तः	जन्म	अन्वयः		न्न अन्नम
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....

अस्ति - सन्ति

घण्टा अस्ति

घण्टाः सन्ति

गदा अस्ति

गदाः सन्ति

वातटः अस्ति

वाताटाः सन्ति

मृदङ्गः अस्ति

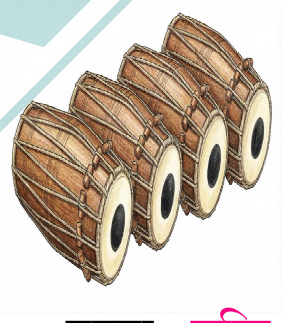

मृदङ्गाः सन्ति

ध्वनिग्राहकम् अस्ति

ध्वनिग्राहकानि सन्ति

	संयुक्ताक्षराणि					द्वित्वाक्षराणि
प् + य = प्य	स्वप्नः	सप्त	विप्लवः	गोप्यम्	विप्रः	प्प अय्यप्पः
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
फ् + य = फ्य						फ्फ
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
ब् + य = ब्य	अब्जम्	अब्धिः	शब्दः			ब्ब
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
भ् + य = भ्य	अभ्युदयः				अभ्रम्	भ्भ
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
म् + य = म्य	अम्बा	आम्लम्	पम्पा	आम्नायः	आम्रम्	म्म अम्मयम्
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....

AP SCERT

एकत्र

नाणकं अस्ति।

नाणकानि एकत्र सन्ति।

शीष्करः अस्ति।

शीष्कराः एकत्र सन्ति।

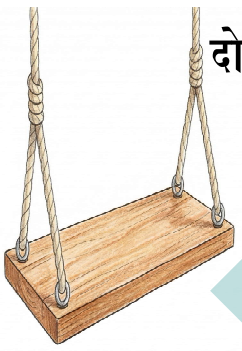

दोला अस्ति।

दोलाः एकत्र सन्ति।

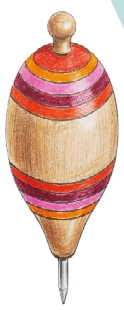

भ्रमरकम् अस्ति।

भ्रमरकाणि एकत्र सन्ति।

	संयुक्ताक्षराणि					द्वित्वाक्षराणि
य् + द = य्द	वाक्यम्	युक्तः	पक्वः	शुक्लः		य्य साहाय्यम्
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
र् + य = र्य	आर्य	कर्णः	वर्गः	अर्चना	विक्रमार्कः	र्र - र्र
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
ल् + य = ल्य	शल्यः	वल्कलम्	कल्पः	फल्गुणः	गुल्मः	ल्ल मल्लिका
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
व् + य = व्य	व्यापकम्	व्रणम्				व्व
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....

कदा

सूर्योदयः **कदा** भवति?
सूर्योदयः प्रातः काले भवति।

स्वातन्त्र्यदिनोत्सवः **कदा** भवति?
स्वातन्त्र्यदिनोत्सवः आगष्ट् १५ दिनाङ्के भवति।

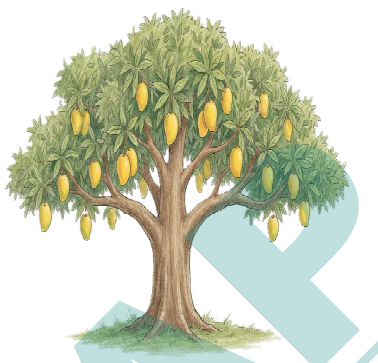

आम्रफलानि **कदा** फलन्ति?
आम्रफलानि ग्रीष्मकाले फलन्ति।

वर्षाः **कदा** भवन्ति?
वर्षाः वर्षाकाले भवन्ति।

	संयुक्ताक्षराणि					द्वित्वाक्षराणि
श् + य = श्य	श्यामाला	आश्चर्यम्	अश्वः	अश्नाति	श्रद्धा	श्श श्यामश्शेते
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
ष् + य = ष्य	प्रेष्यः	पुष्टिः	पुष्करः	प्रतिष्ठा	उष्णम्	ष्ष रामष्षष्ठः
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
स् + य = स्य	सस्यम्	स्तवः	स्नानम्	स्कन्धः	तिस्रः	स्स दुस्सहः
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
ह् + य = ह्य	सह्यम्	ब्रह्मा	वह्निः	विह्वलः	ह्रीः	ह्ह
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....

सम्भाषणम्

वर्णाः

वाहनानां नामानि

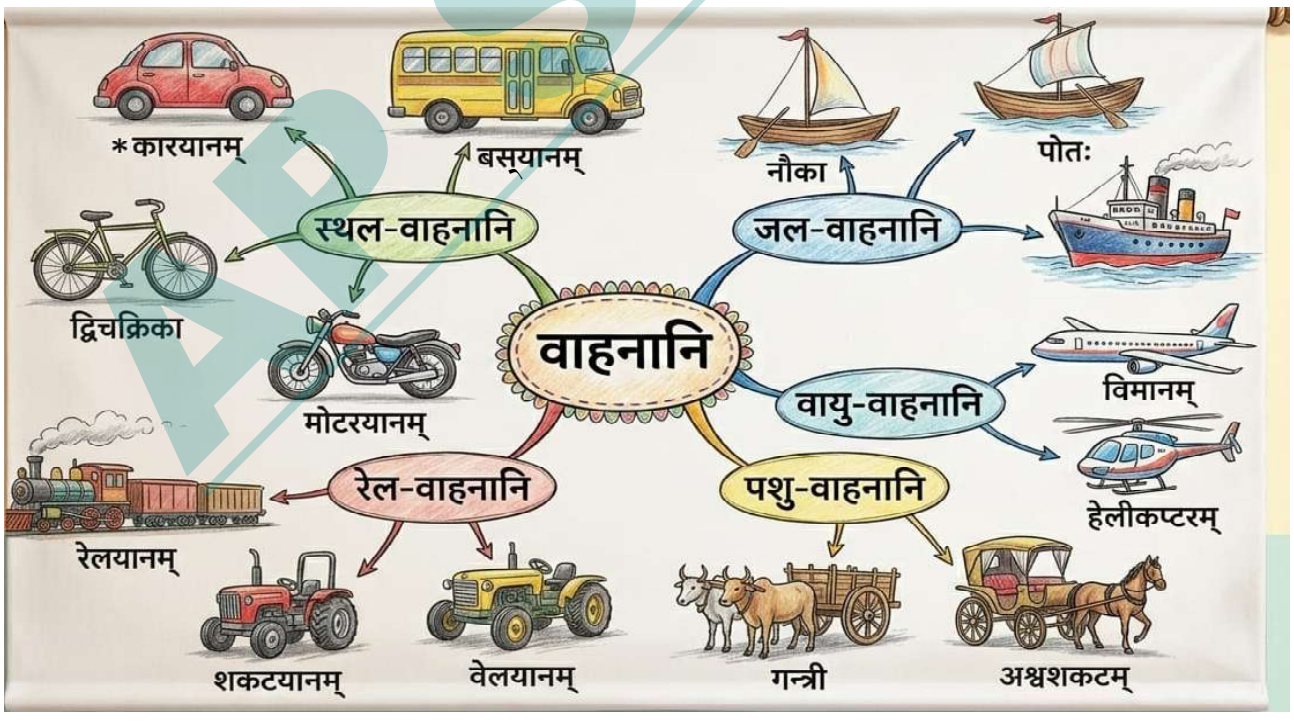

उपाध्यायानां सूचना - अद्य प्रभृति उक्तलेखनेन छात्रस्य लेखनकौशलं वर्धयामः।

अद्य - श्वः - ह्यः

प्रपरह्यः	-	रविवासरः
परह्यः	-	सोमवासरः
ह्यः	-	मङ्गलवासरः
अद्य	-	बुधवासरः
श्वः	-	गुरुवासरः
परश्वः	-	शुक्रवासरः
प्रपरश्वः	-	शनिवासरः

प्रपरह्यः	-	रविवासरः
परह्यः	-	.....
ह्यः	-	मङ्गलवासरः
अद्य	-	.....
श्वः	-	गुरुवासरः
परश्वः	-	.....
प्रपरश्वः	-	शनिवासरः

.....	-	रविवासरः
परह्यः	-	.....
....	-	मङ्गलवासरः
अद्य	-	.....
....	-	गुरुवासरः
परश्वः	-	.....
.....	-	शनिवासरः

प्रपरह्यः	-	.....	परह्यः	-	.....
ह्यः	-	.....	अद्य	-	जनवरी ३ शनिवासरः
श्वः	-	.....	परश्वः	-	.....
प्रपरश्वः	-	.....			

उपाध्यायानां सूचना - अद्य प्रभृति उक्तलेखनेन छात्रस्य लेखनकौशलं वर्धयामः।

सम्भाषणम्

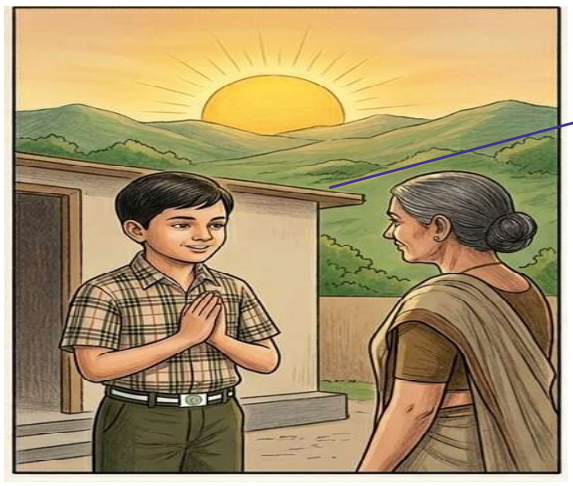

शुभोदयः

शुभमध्याह्नम्

शुभसायम्

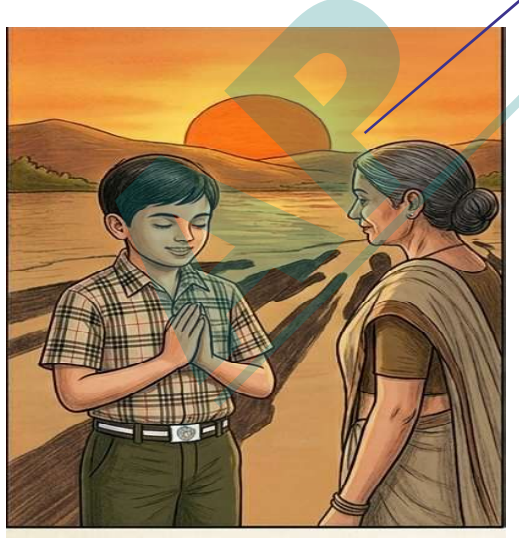

शुभरात्रिः

उपाध्यायानां सूचना - अद्य प्रभृति उक्तलेखनेन छात्रस्य लेखनकौशलं वर्धयामः।

क्रियापदानां बहुवचनरूपाणि - प्रथमपुरुषः

बालकः क्रीडति

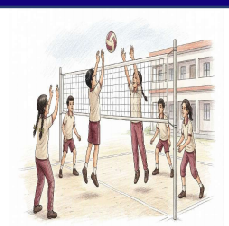

बालकाः क्रीडन्ति

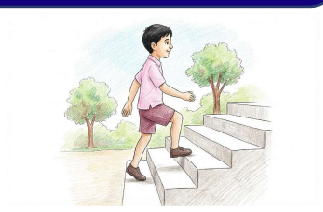

बालकः आरोहति _____

चालकः चालयति

चालकाः चालयन्ति

_____

_____

बालिका क्रीडति

बालिकाः क्रीडन्ति

नर्तकी नृत्यति _____

महिला पचति

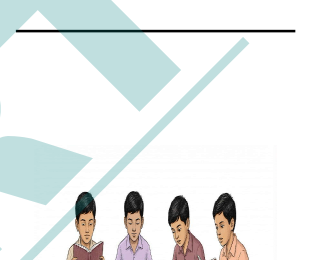

महिलाः पचन्ति _____ _____

उपाध्यायानां सूचना - अद्य प्रभृति उक्तलेखनेन छात्रस्य लेखनकौशलं वर्धयामः।

क्रियापदानां बहुवचनरूपाणि - उत्तमपुरुषः

अहं क्रीडामि

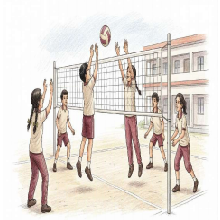

वयं क्रीडामः

अहं आरोहामि _____

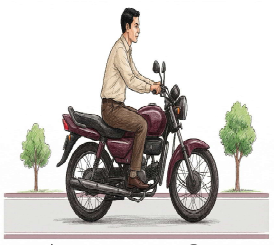

अहं चालयामि

वयं चालयामः _____

_____

_____

अहं क्रीडामि

वयं क्रीडामः

अहं नृत्यामि _____

_____

अहं पचामि

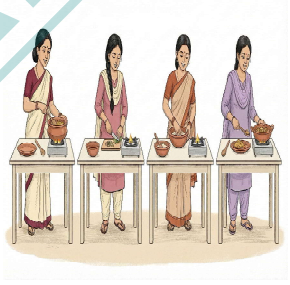

वयं पचामः

_____

_____

प्रथमभागः

पठन्तु - नन्दन्तु

गीतम्

पुत्री मम खलु निद्राति

पुत्री मम खलु निद्राति
पुत्री मम खलु निद्राति।
सुन्दरशयने सुखमयवसने
पुत्री मम खलु निद्राति ।।

रे रे वायस कर्कशकण्ठ!
मा रट मा रट कर्णकठोरम् ।
श्रान्ता क्लान्ता पुनरनुनीता
पुत्री मम खलु निद्राति ।।

म्याँव्, म्याँव् मा कुरु घोरविरावं
चल चल रे खल चोरबिडाल!
स्निग्धा मुग्धा सेवितदुग्धा
पुत्री मम खलु निद्राति ।।

उच्चैर्मा भष शुनक वराक
भौ भौ मा कुरु कार्यविहीन ।
विमला कुशला सुमनोमृदुला
पुत्री मम खलु निद्राति ।।

रे रे मशक मा कुरु गानं
मा स्पृश मा दश रक्तपिपासो!
सुदती सुमुखी शोभनगात्री
पुत्री मम खलु निद्राति ।।

- डा. विश्वासः

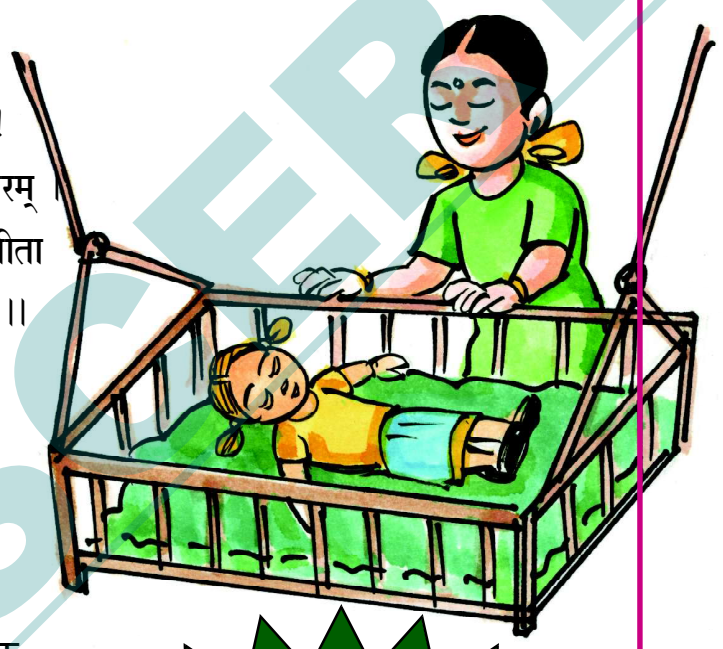

उपाध्यायानां सूचना

अद्य प्रभृति जुलै मासान्तपर्यन्तम्
छात्राणां कृते उक्तलेखनेन
लेखनकौशलम्, मम नाम तः
क्रियापदबहुवचनपर्यन्तम् प्रपाठितान्
एतान् अंशान् पुनश्चरणं कारयित्वा
सम्भाषणकौशलञ्च वर्धयामः।

1 सरला संस्कृतभाषा

P7K6W4

अभ्यसनफलितानि

छात्राः कक्ष्योचितस्वरेण गीतं गातुं प्रभवन्ति। C G - 1
संस्कृतभाषायाः महत्वं लघुवाक्यैः कथयन्ति - लिखन्ति। C G - 2
व्यास - वाल्मीकि - कालिदासादि कवीनां काव्यानि ज्ञास्यन्ति। C G - 3
गीते चरणानां भावं मातृभाषायां वदन्ति। C G - 4
समानार्थक - विरुद्धार्थकपदान् ज्ञास्यति। C G - 5

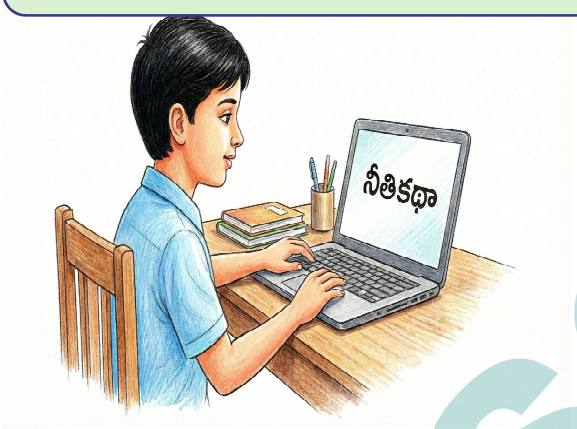

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

१. चित्रे बालाः किं किं कुर्वन्ति?
२. नित्यजीवने केषु सन्दर्भेषु संस्कृतं शृण्वन्ति?
३. प्रतिदिनं कानिचन संस्कृतपदानि नित्यजीवने वदामः। तानि कानि?(स्नानं, पूजा इत्यादीनि)

पाठस्य चित्राणि पश्यन्तु। तानि उद्दिश्य वदन्तु।

सुरससुबोधा विश्वमनोज्ञा
ललिता हृद्या रमणीया
अमृतवाणी संस्कृतभाषा
नैव क्लिष्टा न च कठिना।।

।।नैव क्लिष्टा।।

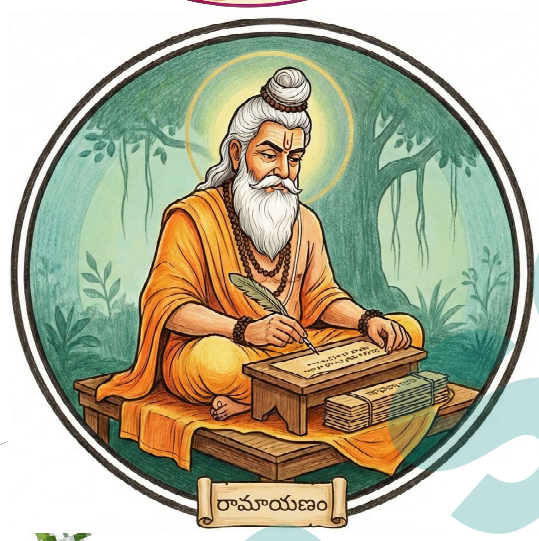

कविकोकिल-वाल्मीकि-विरचिता
रामायण-रमणीयकथा
अतीवसरला मधुरमञ्जुला
नैव क्लिष्टा न च कठिना।।

।।नैव क्लिष्टा।।

व्यासविरचिता गणेशलिखिता
महाभारते पुण्यकथा
कौरव-पाण्डवसङ्गरमथिता
नैव क्लिष्टा न च कठिना।।

।।नैव क्लिष्टा।।

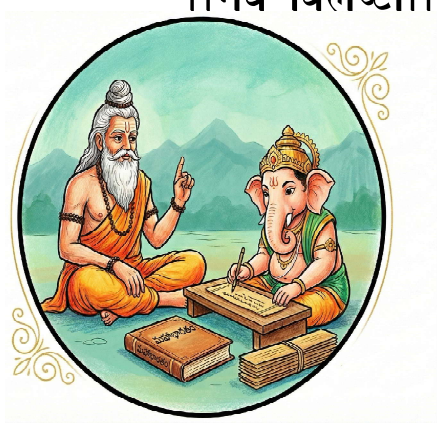

कुरुक्षेत्र-समराङ्गण-गीता
विश्ववन्दिता भगवद्गीता
अमृतमधुरा कर्मदीपिका
नैव क्लिष्टा न च कठिना।।

।।नैव क्लिष्टा।।

कविकुलगुरु-नवरसोन्मेषजा
ऋतु-रघु-कुमारकविता
विक्रम-शाकुन्तल-मालविका
नैव क्लिष्टा न च कठिना।।

।।नैव क्लिष्टा।।

- श्री वसन्तगाड्गीलः

अर्थाः -

१. रमणीया	=	సుందరమైన
२. कठिना	=	కష్టమైన
३. कर्मदीपिका	=	కర్తవ్యాన్ని సూచించేది (భగవద్గీతా)
४. समराङ्गण	=	యుద్ధభూమి
५. मथिता	=	చిలికిన

भावावगमनम् - प्रतिस्पन्दनम्

१. शृण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. गीतं शृण्वन्तु, रागयुक्तं गायन्तु।

आ. चित्रं कां भाषाम् उदिश्य चित्रितम्?

इ. अस्मिन् गीते काः कथाः सन्ति? ताः कथाः भवन्तः जानन्ति वा।

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यमक्तीकुर्वन्तु

अ. गीतस्य भावं पठन्तु, अवगच्छन्तु।

♦ సులభంగా బోధపడునది, అందరికీ ఆనందాన్ని కలిగించేది, లలితమైనది, హృదయాన్ని సంతోషపెట్టేది రమణీయమైనది, అమృతభాషయు అయిన సంస్కృతభాష (నేర్చుకోవటానికి) కష్టమూ కాదు, కఠినమూ కాదు.

♦ కవికోకిలగా కీర్తిని పొందిన వాల్మీకిచే సంస్కృతంలో రచింపబడిన రమణీయమైన కథ రామాయణం. మిక్కిలి సరళమైనది, మధురమైనది, అందమైనదీ అయిన ఈ కథ కష్టమూ కాదు, కఠినమూ కాదు.

♦ వ్యాసునిచే రచింపబడి, గణపతిచే రాయబడిన పుణ్యకథ మహాభారతం. దీనిలో కౌరవపాండవుల యుద్ధవిషయం చెప్పబడింది. అట్టి పుణ్యకథ కష్టమూ కాదు. కఠినమూ కాదు.

♦ కురుక్షేత్రయుద్ధభూమిలో చెప్పబడినది, అందరికీ పూజనీయమైనది భగవద్గీత. అమృతం వలె మధురమైనదీ, కర్తవ్యాన్ని బోధించేదీ అయిన ఈ భగవద్గీత కష్టమూ కాదు. కఠినమూ కాదు.

♦ కవికులగురువైన కాళిదాసు నవరసాలను మేళవించి రాసిన ఋతుసంహారం, రఘువంశం, కుమారసంభవం మొదలయిన కావ్యాలు. విక్రమోర్వశీయం, శాకుంతలం, మాళవికాగ్నిమిత్రం, మొదలయిన నాటకాలు (చదవడానికి) కష్టమూ కావు. కఠినమూ కావు.

आ. अधः दत्तम् गद्यांशं पठित्वा दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु

भाषासु मुख्या भाषा संस्कृतभाषा। संस्कृतभाषा दिव्यभाषा। भारतदेशस्य प्रतिष्ठायाः कारणं संस्कृतभाषा। संस्कृतभाषायां बहूनि शास्त्राणि सन्ति।

१. भाषासु मुख्या भाषा का?
२. दिव्यभाषा का?
३. संस्कृतभाषा कस्य प्रतिष्ठायाः कारणम्?
४. संस्कृत भाषायां कानि सन्ति?

इ. मेलयित्वा लिखन्तु

क	ख
१. सुरससुबोधा विश्वमनोज्ञा	अ. रामायणरमणीयकथा
२. कुरुक्षेत्रसमराङ्गणगीता	आ. महाभारते पुण्यकथा
३. कविकुलगुरुनवरसोन्मेषजा	इ. विश्ववन्दिता भगवद्गीता
४. व्यासविरचिता गणेशलिखिता	ई. ऋतुसंहारकविता
५. कविकोकिलवाल्मीकिविरचिता	उ. ललिता हृद्या रमणीया

उदा -१. सुरससुबोधा विश्वमनोज्ञा ललिता हृद्या रमणीया

भावव्यक्तीकरणम् - सर्जनात्मकता

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. गीतानुसारं संस्कृतभाषा कीदृशी?
२. वाल्मीकिमहाकविना किं रचितम्?
३. महाभारतं केन रचितम्?
४. कर्मदीपिका इति पदं कस्याः विशेषणम्?
५. कालिदासेन रचितानि पुस्तकानि कानि?

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. भवान् संस्कृतभाषां जानाति चेत् किं किं पठितुं शक्नोति?

२. नित्यजीवने संस्कृतं कुत्र कुत्र पश्यामः?

४. सर्जनात्मकता व्यक्तीकरणम्

अ. गीते चत्वारि चरणानि सन्ति। तेषु एकस्य चरणस्य भावं सम्भाषणरूपेणरचयन्तु।

५. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

१. समानार्थकपदानि

१. सङ्गरः - युद्धम्, युद्धम्, सङ्ग्रामः

२. ललिता - मृदुला, मृदुता

३. कोकिलः - पिकः, कूजकः

२. अधो दत्तानि पदानि तेषां विरुद्धार्थकपदैः योजयन्तु

१. अमृतम्	( )	अ) पापम्
२. कठिना	( )	आ) विषम्
३. पुण्यम्	( )	इ) सरला

३. भिन्नंपदं

१. मनोज्ञा, ललिता. दुर्बोधा, रमणीया .....

२. संस्कृतभाषा, तेलुगुभाषा, तमिलभाषा, कन्नडभाषा .....

३. वाल्मीकिः, व्यासः, कालिदासः, गान्धीमहोदयः .....

४. क्लिष्टा, सरला, कठिना, कष्टः .....

५. रामायणम्, भारतम्, पञ्चतन्त्रम्, भागवतम् .....

६. परियोजनाकार्यम्

संस्कृते अनेकानि गीतानि सन्ति। तेषु कानिचन गीतानि संगृह्य भित्तिपत्रिकायां लेपयन्तु गायन्तु च।

AP SCERT

सम्भाषणम्

पुनश्चरणम्

मम नाम..... तः क्रियापदबहुवचनपर्यन्तम् सम्भाषणबिन्दूनाम् पुनश्चरणं कारयामः।

द्वितीयाविभक्तिः

बालकः

विद्यालयः

बालकः विद्यालयं गच्छति

माता

रोटिका

माता रोटिकां करोति

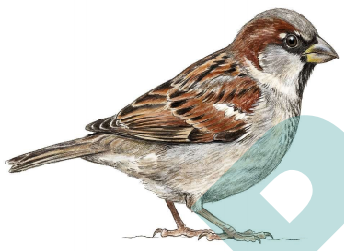

चटका

जलम्

चटका जलं पिबति

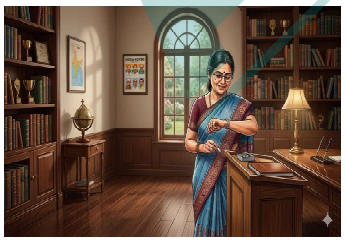

अध्यापिका

घटी

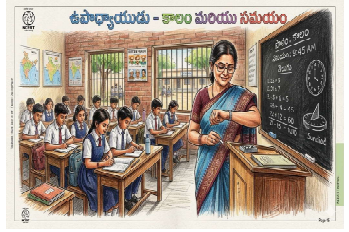

अध्यापिका घटीं पश्यति

अभ्यासः

अग्रे लिखितानां शब्दानाम् उचितविभक्तिरूपेण रिक्तस्थानानि पूरयन्तु-

आपणः 1	ग्रन्थालयः 2	वित्तकोषः 3	प्रकोष्ठः 4
मठः 5	बौद्धविहारः 6	आश्रमः 7	चन्द्रलोकः 8
विदेशः 9	मध्यप्रदेशः 10	स्वर्गः 11	भूलोकः 12

उदार- 1. ग्राहकः ....आपणं..... गच्छति।

2. प्राधाध्यापकः ..... गच्छति।

3. धनिकः ..... गच्छति।

4. बालकः ..... गच्छति।

5. यतिवरः ..... गच्छति।

6. भिक्षुकः ..... गच्छति।

7. आचार्यः ..... गच्छति।

8. अन्तरिक्षयात्रिकः ..... गच्छति।

9. सचिवः ..... गच्छति।

10. शिष्यः ..... गच्छति।

11. वीरः ..... गच्छति।

12. नारदः ..... गच्छति।

AP SCERT

सम्भाषणम्

सप्तककाराः

कः

एषः कः?

एषः बालकः।

एषः कः?

एषः गजः।

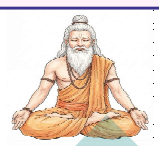

एषः कः?

एषः ऋषिः।

कदा

चन्द्रः कदा उदेति?

चन्द्रः रात्रौ उदेति।

सूर्यः कदा उदेति?

सूर्यः प्रातः उदेति।

कथम्

वृषभः कथम् अस्ति?

वृषभः कृष्णवर्णः अस्ति।

रक्तवृन्ताकः कथम् अस्ति?

रक्तवृन्ताकः रक्तवर्णम् अस्ति

आम्रमं कथम् अस्ति?

आम्रमं पीतम् अस्ति

कुत्र

वायुः कुत्र अस्ति?

वायुः सर्वत्र अस्ति।

नाणकानि कुत्र सन्ति?

नाणकानि एकत्र सन्ति।

फलानि कुत्र सन्ति?

फलानि एकत्र सन्ति।

किमर्थम्

बालकः किमर्थम् पठति?

बालकः ज्ञानार्थं पठति।

माता किमर्थम् पचति?

माता भोजनार्थं पचति।

बालिका किमर्थम् क्रीडति?

बालिका आनन्दार्थं क्रीडति।

कीदृशः

मल्लः कीदृशः अस्ति?

मल्लः बलिष्ठः अस्ति।

पत्रम् कीदृशम् अस्ति?

पत्रम् हरितम् अस्ति।

कति

कति गदाः सन्ति?

चतस्रः गदाः सन्ति।

कति घण्टाः सन्ति?

चतस्रः घण्टाः सन्ति।

कति द्रोण्यः सन्ति?

चतस्रः द्रोण्यः सन्ति।

APSCERT

सम्भाषणम्

इतः, ततः, गृहतः, कुतः,

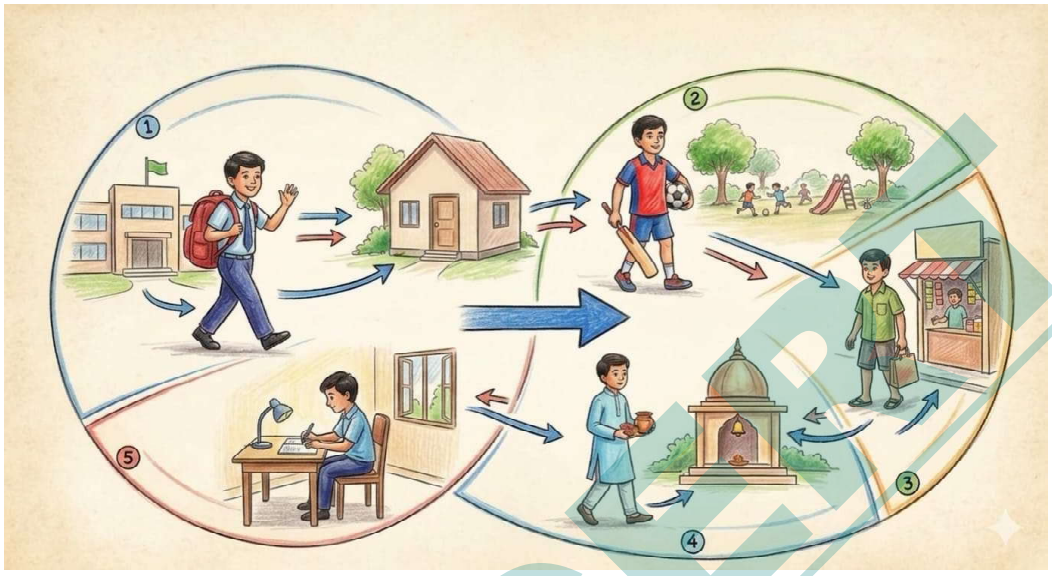

१. लोकेशः पाठशालातः गृहं गच्छति।

२. लोकेशः (इतः) पाठशालातः गृहं गच्छति।

३. गृहतः क्रीडांगणं गच्छति।

४. ततः आपणं गच्छति।

५. आपणतः देवालयं आगच्छति

६. ततः गृहं आगच्छति।

७. कुमारः ..... आपणं गच्छति।

८. राधा ..... आगच्छति।

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. अहं गीतं रागयुक्तं गातुं शक्नोमि ।			
२. गीतस्य भावं स्वीयवाक्यैः वक्तुं शक्नोमि ।			
३. संस्कृतभाषामधिकृत्य पञ्चवाक्यानि लेखितुं शक्नोमि।			
४. गीतचरणस्य भावं सम्भाषणरूपेण रचयितुं शक्नोमि ।			

2 आयुर्वेदः

Y6C8N9

अभ्यसनफलितानि

परितः विद्यमान अयुर्वेद वृक्षाणां - पत्राणां प्रयोजनानि उद्दिश्य वदन्ति। C G - 1

नित्यजीवने आयुर्वेद औषधादीनाम् उपयोगः अधिकतरः इति ज्ञास्यन्ति। C G - 2

आयुर्वेदशास्त्र ग्रन्थानां - तेषां लेखकानां नामानि लिखन्ति। C G - 3

शरीराङ्गानां गृहे पचनावसरवस्तूनि पाकशाले उपयुक्त वस्तूनां नामानि संस्कृतभाषायां सर्जनात्मकतया लिखन्ति। C G - 4

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

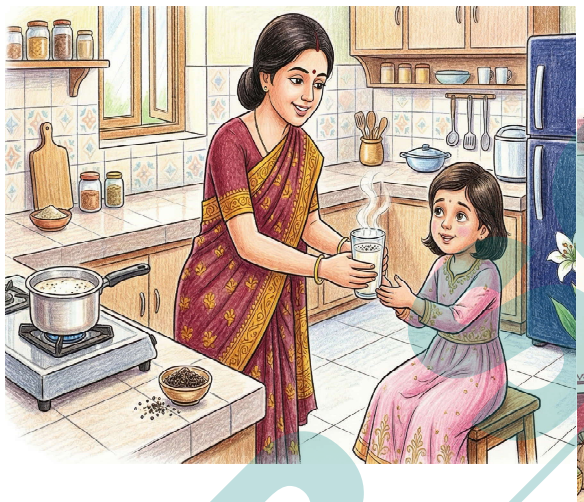

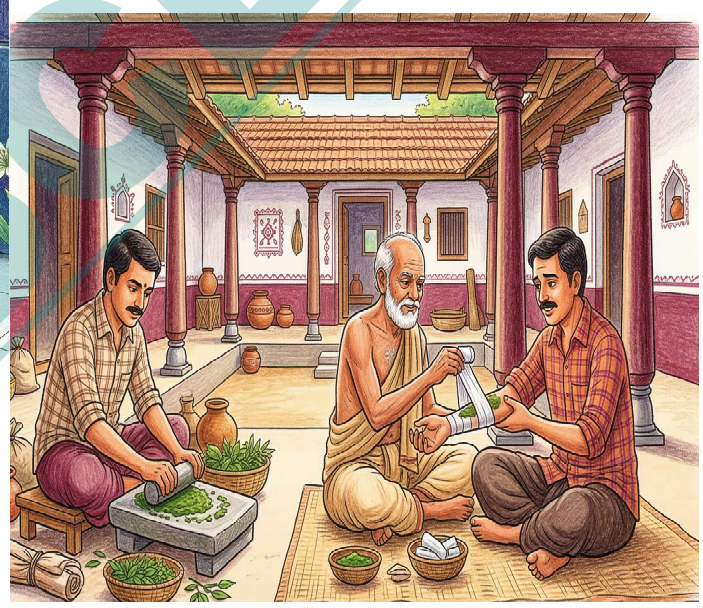

१. चित्रे के बाधाम् अनुभवन्ति?

२. तेषां कीदृशम् उपचारं कुर्वन्ति?

३. गृहे भवान् कदापि एतादृशम् औषधं स्वीकृतवान् वा?

४. गृहवैद्यं नाम किम्?

पाठस्य चित्रं पश्यन्तु। तत् उद्दिश्य वदन्तु।

शरीरम् उष्णं भवति। नासिकातः जलं स्रवति। शिरोवेदना अपि भवति। तर्हि वयं किं कुर्मः? वैद्यस्य सकाशं गत्वा औषधं स्वीकुर्मः।

कलुषिताहारसेवनं, विलम्बेन शयनं, उत्तमदिनचर्यायाः अपालनमेव ज्वरस्य कारणमिति उक्त्वा रोगस्य औषधं दत्त्वा प्रेषयति वैद्यः।

उत्तमदिनचर्याम्, ऋतूनामनुगुणम् आहारादिसेवननियमान् च यः सम्यक् पालयति सः स्वस्थः भवति। एतेषां विवरणं भारतीयपुरातनवैद्यशास्त्रत्वेन विख्याते आयुर्वेदे उपलभ्यते। शरीरं, पञ्चेन्द्रियाणि, आत्मा इत्येतेषां संयोगः एव आयुः इति, आयुषः विषये विवरणात्मकं शास्त्रम् आयुर्वेदः इति आयुर्वेदस्य निर्वचनम्।

शल्य-शालाक्य-कायचिकित्सा-भूतविद्या-कौमारभृत्य-अगदतन्त्र-रसायन-वाजीकरणानि आयुर्वेदस्य अष्टौ अङ्गानि। वैद्यशास्त्रस्य सम्पूर्णोऽपि विषयः द्विसहस्रवर्षेभ्यः पूर्वतः अस्मिन् शास्त्रे उपलभ्यते इत्यतः विश्वस्य प्रथमचिकित्साशास्त्रम्

इति अस्य ख्यातिः। बहूनां वैदिकलौकिकविषयाणां चर्चा अत्र कृता इत्यतः एतत् शास्त्रं पञ्चमवेदत्वेनापि परिगण्यते।

स्वस्थस्य स्वास्थ्यरक्षणोपायाः, रुग्णस्य रोगशमनोपायाः अस्मिन् शास्त्रे सम्यग् विवृताः सन्ति।

चरकसंहिता, सुश्रुतसंहिता इति ग्रन्थौ आयुर्वेदस्य आदिमौ। चरकमुनिना प्रणीता चरकसंहिता विभिन्नरोगान्, रोगशमनोपायान्, औषधानां गुणान्, औषधसेवनक्रमं च विवृणोति। कर्णनासिकादीनां बाह्यावयवानां, हृदयकालेयादीनाम् आन्तरिकावयवानां शस्त्रचिकित्साक्रमं विवृणोति सुश्रुतसंहिता। अतः ग्रन्थद्वयमपि आयुर्वेदग्रन्थेषु मूर्धन्यस्थाने तिष्ठति।

अष्टाङ्गहृदयं, शार्ङ्गधरसंहिता, भावप्रकाशः, माधवनिदानम् इत्यादयः बहवः प्रसिद्धाः आयुर्वेदग्रन्थाः संस्कृतभाषायाम् उपलभ्यन्ते।

आयुर्वेदः भारतीयानां नित्यजीवनस्य एकं प्रायोगिकं शास्त्रम्। तत्रत्यान् सर्वान् विषयान् भारतीयाः स्वीयजीवने अनुयान्ति। ततः वयं बहून् रोगनिवारणोपायान् शिक्षितवन्तः। उदाहरणार्थं वयम् आर्द्रकचायसेवनेन ज्वरं, तुलसीदलचर्वणेन कफं, ललाटे चन्दनलेपनेन शिरोवेदनाम्, कृष्णमरीचस्य सेवनेन कासं च निवारयामः। एवम् अस्माकं पूर्वजाः वैद्यस्य साहाय्यं विना प्राथमिकोपचारेण, औषधेन विना व्यवस्थितजीवनशैल्या च रोगनिवारणसमर्थाः अभवन्।

मनुष्यः कथं स्वस्थः भवति इति विषयम् आयुर्वेदः एकेनैव श्लोकेन सङ्क्षेपेण प्रतिपादयति। पश्यन्तु !

श्लो - मितं भुक्त्वा शतं जप्त्वा भुक्त्वा शतपथैः गतैः।
वामभागे शयानस्य भिषग्भिः किं प्रयोजनम्?।।

इत्थं भारतस्य प्राचीनवैद्यशास्त्रत्वेन विख्यातम् इदं शास्त्रम् अस्माभिः सर्वैः भारतीयैः आदरणीयम्, तत्रत्याः सर्वाः सूचनाः आचरणीयाश्च।

अर्थाः -

१. स्रवति	=	కారుచున్నది
२. विलम्बम्	=	ఆలస్యము
३. अङ्गानि	=	భాగాలు, అవయవాలు
४. संयोगः	=	కలయిక
५. रोगशमनोपायाः	=	రోగము తగ్గుమార్గములు
६. चर्वणम्	=	తినుట
७. विख्यातम्	=	గొప్ప

भावावगमनम् - प्रतिस्पन्दनम्

१. शृण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. प्राथमिकचिकित्सारूपेण किं किं कुर्मः?

आ. हरिद्रा किमर्थम् उपयुज्यते?

इ. अनारोग्ये सति अस्माकं ज्योष्ठाः किं कुर्वन्ति?

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

आ. अधः दत्तम् गद्यांशं पठित्वा दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु

संस्कृतभाषायां चतुर्वेदाः सन्ति। ते ऋग्वेदः, यजुर्वेदः सामवेदः, अथर्वणवेदः। एकैकस्य वेदस्य उपवेदः अस्ति। अथर्वणवेदस्य उपवेदः आयुर्वेदः।

१. चतुर्वेदाः कुत्र सन्ति?

२. उपवेदानां नामानि लिखन्तु।

३. एकैकस्य वेदस्य किमस्ति?

४. आयुर्वेदः कस्य उपवेदः?

भावव्यक्तीकरणम् - सर्जनात्मकता

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. आयुर्वेदस्य कति अङ्गानि?

२. आयुः इत्युक्ते किम्?

३. मूर्धन्यस्थाने स्थितं ग्रन्थद्वयं किम्?

४. केषाञ्चन आयुर्वेदग्रन्थानां नामानि लिखन्तु?

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. भवान् ज्वरपीडितः भवति चेत् किं करोति? इति स्वीयवाक्यैः लिखतु।

२. प्राथमिकचिकित्साविषये भवान् किं जानाति?

३. पाठस्य विषये स्वाभिप्रायं लिखतु।

४. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

अ. भवन्तः यदा रोगपीडिताः अभवन् तदा वैद्यं दृष्टवन्तः स्युरेव। तदा वैद्येन सह किं किं चर्चितवन्तः इति संवादरूपेण लिखन्तु।

भाषांशाः

५. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

१. समानार्थकपदानि

१. जलम् - उदकम्, अम्बु

२. कारणम् - हेतुः, मूलम्

३. सकाशम् - समीपम्, निकटम्

४. शरीरम् - कायः, तनुः

५. ख्यातिः - कीर्तिः, यशः

२. अधो दत्तानि पदानि तेषां विरुद्धार्थकपदैः योजयन्तु

१. स्वस्थः	( )	अ) शीतलम्
२. सहायः	( )	आ) अविलम्बम्
३. सकाशम्	( )	इ) अस्वस्थः
४. उष्णम्	( )	ई) दूरम्
५. विलम्बम्	( )	उ) असहायः

AP SCERT

३. भिन्नम् पदम्

१. मनुष्यः नरः, मानवः, वानरः .....

२. ऋग्वेदः, यजुर्वेदः, आयुर्वेदः, सामवेदः .....

३. पादः, कर्मः, नासिका, नेत्रम् .....

४. हृदयम्, करः, मस्तिष्कम्, आन्त्रम् .....

५. हरिद्रा, आर्द्रकं, कृष्णमरीचं, चाकलेहम् .....

४. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

अ. कोष्ठकस्थानि नामानि शरीराङ्गैः सह रेखया मेलयन्तु।

शिरः	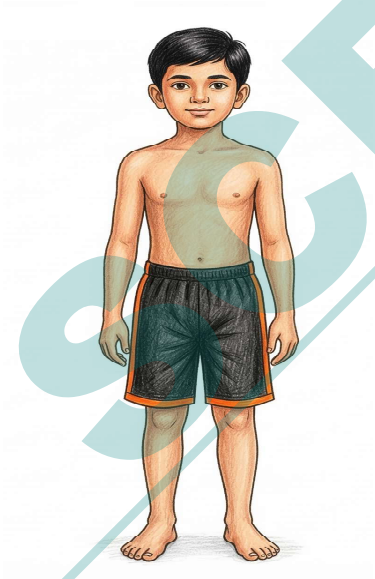	ललाटः
केशाः		नासिका
कर्णौ		ओष्ठौ
मुखम्		जिह्वा
नेत्रम्		दन्ताः
कपोलः		चिबुकम्
हस्तः		अङ्गुली
नखाः		पादः
उदरम्		हृदयम्

७. परियोजनाकार्यम

अ. चित्रं दृष्ट्वा तत्तत् वस्तु प्राथमिकचिकित्सायां कथम् उपयुज्यते इति (ग्रन्थालयस्य / दूरदर्शनस्य साहाय्येन) एकं वाक्यं मातृभाषया लिखन्तु।

मधु

आर्द्रकम्

लशुनम्

सम्भाषणम्

तृतीयाविभक्तिः

बालकः

हस्तः

बालकः **हस्तेन** लिखति

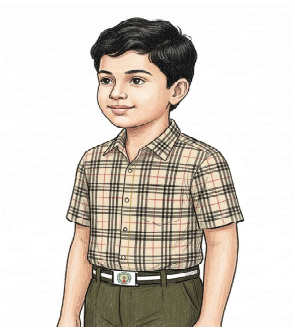

बालकः

चमसः

बालकः **चमसेन** खादति

कर्षकः **हलेन** कर्षति

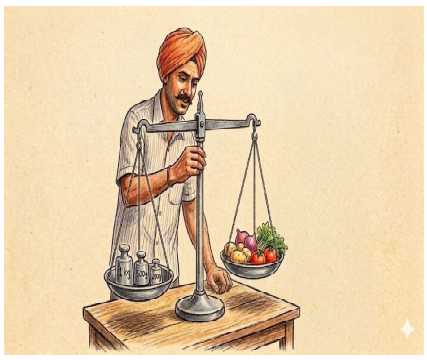

आपणिकः

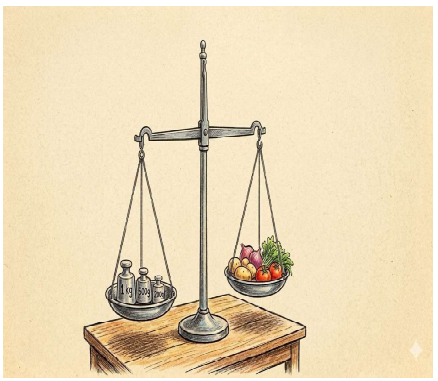

तुला

आपणिकः तुलया तोलयति

अध्यापिका

लेखिनी

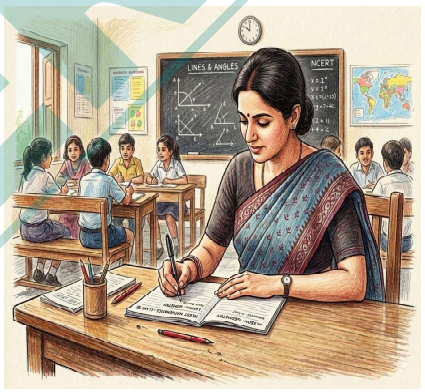

अध्यापिका लेखिन्या लिखति

१. कुमारः पादः गच्छति ।	कुमारः	.....	गच्छति।
२. बालिका चषकः पिबति।	बालकः	.....	पिबति।
३. सुरेशः कन्दुकम् क्रीडति।	सुरेशः	.....	क्रीडति।
४. गीता अङ्कनी चित्रं निर्माति।	गीता	.....	चित्रं निर्माति।
५. रासः सीता वनं गच्छति।	रामः	.....	वनं गच्छति।

AP SCERT

बालकः
1. ..... कन्दुकेन
कन्दुकम्
क्रीडति।
2. .....
सुधाखण्डः
लिखति
3. .....
द्विचक्रिका
गच्छति
4. .....
कूर्चः
चित्रं रचयति
5. .....
यानं
गच्छति
गृहिणी
6. .....
अङ्कनी
चित्रं अङ्कयति
7. .....
वेल्लनी
रोटिकाः निर्माति
8. .....
नौका
नदीं तरति
9. .....
घटः
जलम् आनयति
10. .....
चालनी
तण्डुलम् परिष्करोति
वृक्षः
11. .....
दण्डः
चलन्ति
12. .....
उपनेत्रम्
पश्यन्ति
13. .....
चमसः
खादन्ति
14. .....
कर्तरी
कर्तयन्ति
15. .....
लवित्रम्
लुनन्ति

सम्भाषणम्

शीघ्रम्, मन्दम्, उच्चैः, नीचैः, कथम्, सम्यक्

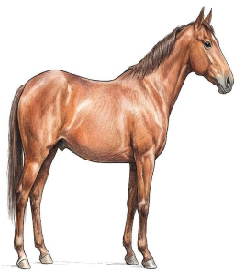

१. अश्वः शीघ्रं गच्छति।

२. व्याघ्रः ..... धावति।

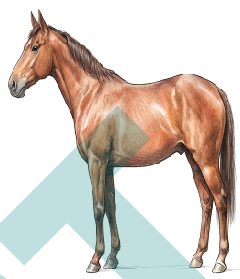

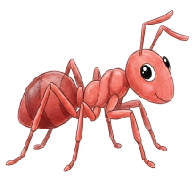

१. पिपीलिका मन्दम् चलति।

२. कच्छपः ..... चलति।

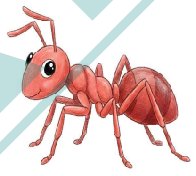

१. वृकः उच्चैः वुक्कति।

२. सिंहः ..... गर्जति।

१. छात्राः नीचैः स्वरेण पठन्ति।

२. शिशुः ..... स्वरेण रोदिति।

१. बालकाः कथं क्रीडन्ति?

बालकाः सम्यक् क्रीडन्ति।

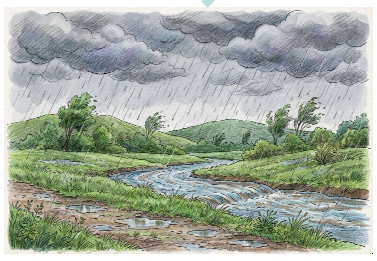

२. मेघः ..... वर्षति।

मेघः सम्यक् वर्षति।

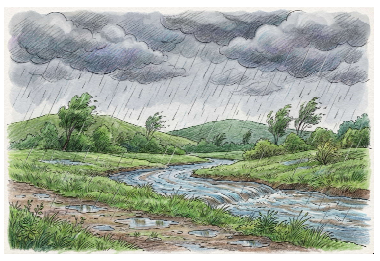

सम्भाषणम्

अपि, अहं न जानामि

श्रीधरः पठति

राम,कृष्ण,लक्ष्मण,गोविन्दाः **अपि** पठन्ति

लक्ष्मी लिखति

लक्ष्मी, रमा, सीता, गीताः **अपि** लिखन्ति

अश्वः धावति।

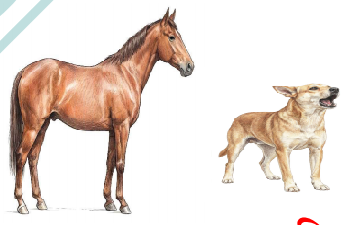

अश्वः, शुनकः **अपि** धावति।

१. अहं तमिलं **न** जानामि।
२. अहं उर्दूभाषां **न** जानामि।
३. अहं पञ्जाबीभाषां **न** जानामि

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. पाठं धारालतया पठितुं शक्नोमि ।			
२. आयुर्वेदस्य वैशिष्ट्यं वक्तुं शक्नोमि ।			
३. पाठस्य विषये स्वाभिप्रायं लेखितुं शक्नोमि ।			
४. वैद्यरोगिसम्भाषणं लेखितुं शक्नोमि ।			

3 अग्निः वायुश्च

B2Y3D5

अभ्यसनफलितानि

आंग्लनिघण्टुः - अमरकोशस्य (संस्कृतनिघण्टोः) मध्ये विद्यमान भेदान् ज्ञास्यति। C G - 1

संस्कृतश्लोकान् स्पष्टतया पठितुं शक्नोति।C G - 2

अग्नेः वायोः समानार्थकपदानि ज्ञास्यति।C G - 3

विविध वृत्तिकराणां तैः क्रियमाणं कार्याणि (क्रियापदानि संस्कृतभाषायां ज्ञास्यन्ति।C G - 4

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

१. चित्रे किं प्रचलति? जनाः किं किं कुर्वन्ति?
२. वायुः द्रष्टुं शक्यते वा? वायोः अस्तित्वं कथं जानीमः?
३. अग्निः वायुः इव जीवने अत्यावश्यकाः प्रकृत्यंशाः के ?

पाठस्य चित्राणि पश्यन्तु। तानि उद्दिश्य वदन्तु।

आचार्यः - हे बालाः! श्वः दीपावलीपर्वदिनं खलु! विद्यालयाय विरामः दत्तः।

गोविन्दः - आर्य! एवं चेत् अहम् अद्य सायं जनकेन सह गत्वा बहु दीपावलिसामग्रीं क्रीणामि।

ललिता - अहं तु दीपान् ज्वालयामि।

आचार्यः - दीपावलीसामग्रीं क्रीणन्तु। दीपान् ज्वालयन्तु। एतत् सर्वम् अग्निसम्बद्धं भवति खलु! अतः अद्य अग्नेः नामानि स्मरामः।

अग्निर्वैश्वानरो वह्निः वीतिहोत्रो धनञ्जयः।
कृपीटयोनिर्ज्वलनो जातवेदास्तनूनपात्।।
बर्हिश्शुष्मा कृष्णवर्त्मा शोचिष्केश उषर्बुधः।
आश्रयाशो बृहद्भानुः कृशानुः पावकोऽनलः।।
लोहिताश्वो वायुसखश्शिखावानाशुशुक्षणिः।
हिरण्यरेता हुतभुक् दहनो हव्यवाहनः।।
सप्तार्चिर्दमुनाश्शुक्रः चित्रभानुर्विभावसुः।।

पवनः - आचार्य! अग्निः पवनेन विना न ज्वलति खलु!

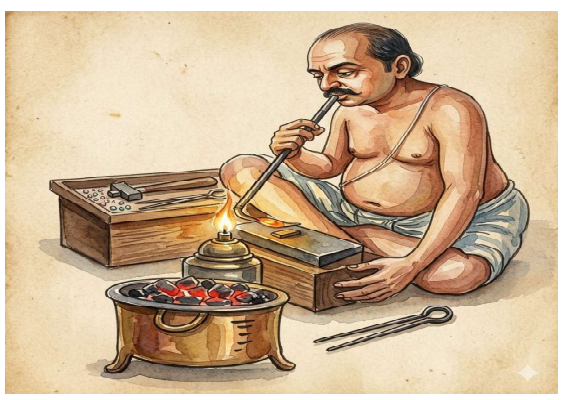

आचार्यः- सत्यम्। अग्नेः वायुसखः इति नाम अपठन् किल! वायुं विना अग्निः न दहति। अतः वयं मित्रधर्मेण वायुनामानि अपि पठामः।

श्वसनस्स्पर्शनो वायुः मातरिश्वा सदागतिः।
पृषदश्वो गन्धवहः गन्धवाहानिलाशुगाः।।

समीरमारुतमरुत् जगत्प्राणसमीरणाः।
नभस्वद्वातपवनपवमानप्रभञ्जनाः।।

गोविन्दः- आचार्य! अग्नेः वायोः एतानि अनेकानि नामानि कथम् आगतानि?

आचार्यः- गान्धीमहोदयः किमुक्तवान् जानन्ति वा?

सर्वे - नैव। वदन्तु आचार्य!

आचार्यः- ''अहं पादरक्षाणां सीवनसमये चर्मकारः, वस्त्रक्षालनसमये रजकः, क्षुरकर्मसमये क्षुरकः भवामि'' इति।

तथैव अग्निः, वायुः, जलम्, आकाशः, भूमिः, सूर्यः इत्यादयः दैनन्दिनजीवने प्रतिपदं, प्रतिक्षणम् अनेकरूपैः अस्माकं साहाय्यं कुर्वन्ति। ते यदा यादृशं कार्यं कुर्वन्ति तदा तान् तादृशेन नाम्ना आह्वयामः।

सर्वे - धन्यवादाः आचार्य!

आचार्यः- शुभं भूयात्। दीपावल्याः शुभकामनाः।

अर्थाः -

१. क्रीणामि	=	కొనుచున్నాను
२. ज्वालयामि	=	వెలిగించుచున్నాను
३. चर्मकारः	=	చెప్పులు కుట్టువాడు
४. रजकः	=	బట్టలుతుకువాడు
५. शुभकामनाः	=	శుభాకాంక్షలు

भावावगमनम् - प्रतिस्पन्दनम्

१. शृण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. धनञ्जयः इति कस्य नाम?

आ. कस्य नाम समीरः?

इ. अग्नेः वायोश्च नामानि वदन्तु ।

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. श्लोकस्थानि अग्निनामानि वायुनामानि च गणयित्वा तेषां सङ्ख्यां लिखन्तु।

आ. अधः दत्तम् गद्यांशं पठित्वा दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु

अमरकोशं नाम संस्कृतभाषा निघण्टुः। अमरकोशं अमरसिंहेन विरचितम्। अमरकोशस्य अपरं नाम नामलिङ्गानुशासनम्। अमरसिंहः बौद्धमतं आचरितवान्।

१. अमरकोशं नाम किम्?

२. अमरकोशं केन विरचितम्?

३. अमरकोशस्य अपरं नाम किम्?

४. कः बौद्धमतं आचरितवान्?

भावव्यक्तीकरणम् - सर्जनात्मकता

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१) अग्निनामानि लिखन्तु।

२) वायुनामानि लिखन्तु।

३) गान्धीमहोदयः किम् उक्तवान्?

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१) वायोः प्रयोजनानि लिखन्तु?

२) अग्नेः प्रयोजनानि लिखन्तु?

४. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

अ. चित्रं दृष्ट्वा वायुः, सूर्यः - एतयोः मध्ये कः बलवान् इति विषयस्य आधारेण ''अहं बलवान्'' इति शीर्षिकां दत्वा एकां कथां स्वीयभाषया लिखन्तु। तां नाटकरूपेण प्रदर्शयन्तु।

भाषांशाः

१. समानार्थकपदानि

१. जनकः - पिता, जनयिता
२. अग्निः - वह्निः, हुतभुक्
३. वायुः - पवनः, अनिलः
४. आचार्यः - गुरुः, उपाध्यायः
५. विद्यालयः - पाठशाला, गुरुकुलम्

२. अधो दत्तानि पदानि तेषां विरुद्धार्थकपदैः योजयन्तु

१. विनाशः	( )	अ) अनेकम्
२. एकं	( )	आ) निर्विरामः
३. विरामः	( )	इ) असत्यम्
४. सत्यम्	( )	ई) अधर्मः
५. धर्मः	( )	उ) अविनाशः

३. भिन्नम् पदम्

१. अग्निः, वह्निः, पावकः, वायुः
२. समीरः, मारुतः, वीतिहोत्रः, मरुत्
३. गोविन्दः, ललिता, पवनः, आचार्यः
४. अग्निः, वायुः, वृक्षः, जलम्
५. उपाध्यायः, रजकः, क्षुरकः, चर्मकारः

AP SCERT

४. गृहेषु प्रदर्शितानां नामफलकानाम् अनुसारं रेखया चित्राणि योजयन्तु। एका रेखा अन्यरेखां न स्पृशेत्।

शिक्षकः

सैनिकः

क्षुरकः

अर्चकः

चालकः

कुम्भकारः

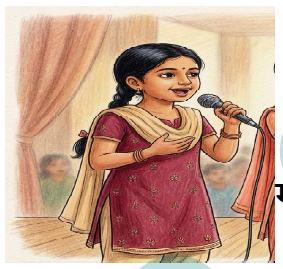

गायिका

वैद्यः

आपणिकः

स्वर्णकारः

तन्तुवायः

सैनिकः

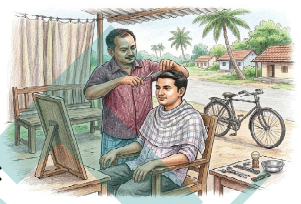

क्षुरकः

कुम्भकारः

नर्तकी

तन्तुवायः

कोष्टकस्थानि क्रियापदानि स्वीकृत्य के किं कुर्वन्ति इति लिखन्तु।

निर्माति, वयति, नृत्यं करोति, अर्चति, चालयति, तनोति, वैद्यं करोति, नापयति, विलिखति, गायति वार्ताम् आनयति, सीव्यति, रक्षति, विक्रीणाति, रथयति, यच्छति ।

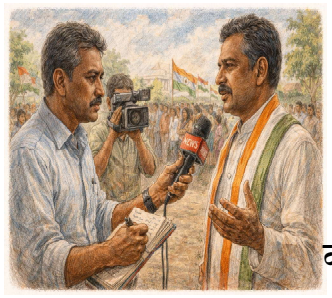

वार्ताहरः

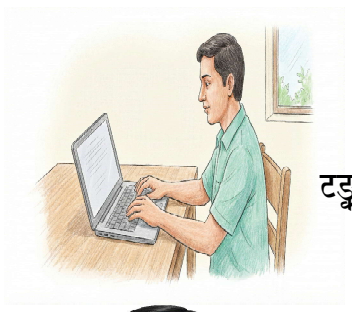

टङ्ककः

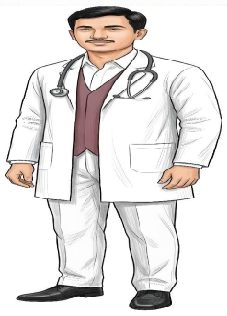

वैद्यः

चित्रकारः

शिक्षकः

चालकः

स्वर्णकारः

लोहकारः

लोहकारः

अर्चकः

गायिका

चित्रकारः

नर्तकी

आपणिकः

वार्ताहरः

टङ्ककः

उदा - सैनिकः रक्षति। ....

....

....

....

७. परियोजनाकार्यम्

अ. वायोः अग्नेश्च विविधसामाजिकोपयोगीनि दृश्यचित्राणि सङ्कलय्य, भित्तिपत्रिकासु स्थापयन्तु।

आ. विविधवृत्तीनां कर्मकराणां च चित्राणि सङ्गृह्य आनयन्तु, भित्तिपत्रिकासु लेपयन्तु।

चतुर्थीविभक्तिः

महिला

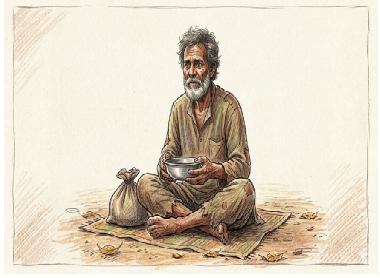

भिक्षुकः

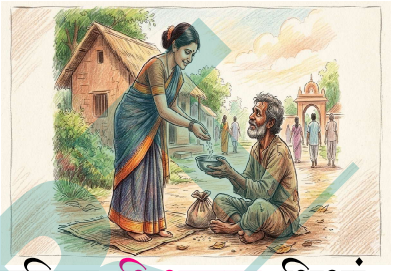

महिला भिक्षुकाय भिक्षां ददाति

अग्रजः

अनुजा

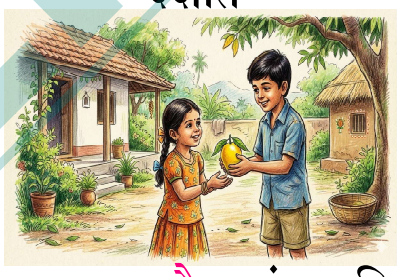

अग्रजः अनुजायै फलं ददाति

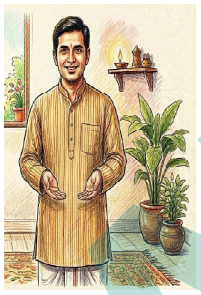

पतिः

पत्नी

पतिः पत्न्यै हारं ददाति

बालकः

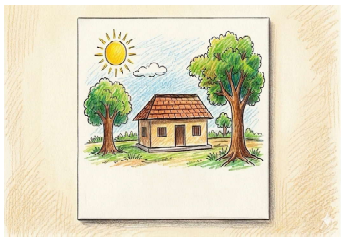

चित्रं

बालकः चित्राय वर्णं लेपयति

दानार्थे चतुर्थी

अधोलिखितानि वाक्यानि उदाहरणानुगुणं पूरयन्तु–

उदा0–	1.	जननी, ..पुत्रः.....।	1.	जननी ...पुत्राय..... मोदकं.. यच्छति ददाति।
	2.	अध्यापकः, छात्रः	2.	अध्यापकः ..... पुस्तकं यच्छति।
	3.	भक्तः, सूर्यः।	3.	:..... ..... अर्घ्यं यच्छति।
	4.	अर्चकः, देवः।	4.	.... पुष्पं यच्छति।
	5.	पूजकः, भक्तः।	5.	.... प्रसादं यच्छति।
उदा0–	6.	अग्रजः, ..अनुजा..।	6.	...अग्रजः... ..अनुजायै अङ्कनीं यच्छति।
	7.	जनकः, कन्या।	7.	.... कर्कटीं यच्छति।
	8.	बालकः, पाचिका।	8.	.... वेल्लनीं यच्छति।
	9.	शिक्षकः, छात्रा।	9.	.... लेखनीं यच्छति।
	10.	गृहिणी, भिक्षुकी	10.	.... भोजनं यच्छति।
उदा0–	11.	जननी, ...पुत्री..।	11.	....जननी... ...पुत्री.. मालां यच्छति।
	12.	गृहस्थः, गृहिणी।	12.	.... शाटिकां यच्छति।
	13.	पाचकः, विद्यार्थिनी।	13.	.... रोटिकां यच्छति।
	14.	धनिकः, भिक्षुकी	14.	.... वस्त्रं यच्छति।
	15.	वैद्यः, नन्दिनी।	15.	.... औषधं यच्छति।

AP SCERT

क्रियार्थायां क्रियायां चतुर्थी

उदाहरणानुगुणं रिक्तस्थानानि पूरयन्तु-

बालकाः किमर्थं विद्यालयं गच्छन्ति ? ....अध्ययनाय.. (अध्ययनम्)

उदा0-1. छात्राः किमर्थं विद्यालयं गच्छन्ति ? छात्राः ..... विद्यालयं गच्छन्ति। (अध्ययनम्)

2. तरुणाः किमर्थं चित्रालयं गच्छन्ति ? ....

3. छात्राः किमर्थ पठन्ति ? ....

4. जनाः किमर्थ वायुविहारं कुर्वन्ति ? ....

5. जनाः किमर्थ भोजनं कुर्वन्ति ? ....

6. बालः किमर्थ रोदनं करोति ? ....

7. पर्यटकाः किमर्थम् आगच्छन्ति ? ....

8. बालकाः किमर्थं कोलाहलं कुर्वन्ति ? ....

9. जनाः किमर्थ तत्र (एकत्रिताः) सन्ति ? समवेताः ....

10. युवकः किमर्थ योगासनं करोति ? ....

AP SCERT

I ...कः... ...कस्मै... ..क्रुध्यति... ?

उदा०–	1.	रावणः	..रामाय ...	रामः
	2.	कंसः	.....	कृष्णः
	3.	दुर्योधनः	.....	युधिष्ठिरः
	4.	कर्णः	.....	अर्जुनः
	5.	दुर्जनः	.....	सज्जनः

क्रुध्यति कोधम्

II .. के ... केभ्यः . . ईर्ष्यन्ति... ?

उदा०–	6.	मूर्खाः	.....	पण्डिताः
	7.	राक्षसाः	.....	देवाः
	8.	कौरवाः	.....	पाण्डवाः
	9.	खलाः	.....	सज्जनाः
	10.	निर्धनाः	.....	धनिकाः

ईर्ष्यन्ति

III ...कः... ...कस्मै... ..द्रुह्यति... ?

उदा०–	11.	ताटका	.....	रामः
	12.	पूतना	.....	कृष्णः
	13.	तारकासुरः	.....	कुमारः
	14.	महिषासुरः	.....	दुर्गा
	15.	शुक्राचार्यः	.....	देवाः

द्रुह्यति द्रोहम्

IV ...कः... ...कस्मै... ...असूयति... ?

उदा०–	16.	चोरः	.....	सज्जनाः
	17.	शूर्पणखा	.....	लक्ष्मणाय
	18.	नकुलः	.....	सर्पः
	19.	महिला	.....	महिला
	20.	भिक्षुकः	.....	धनिकः

असूयति

सम्भाषणम्

भविष्यत् कालः

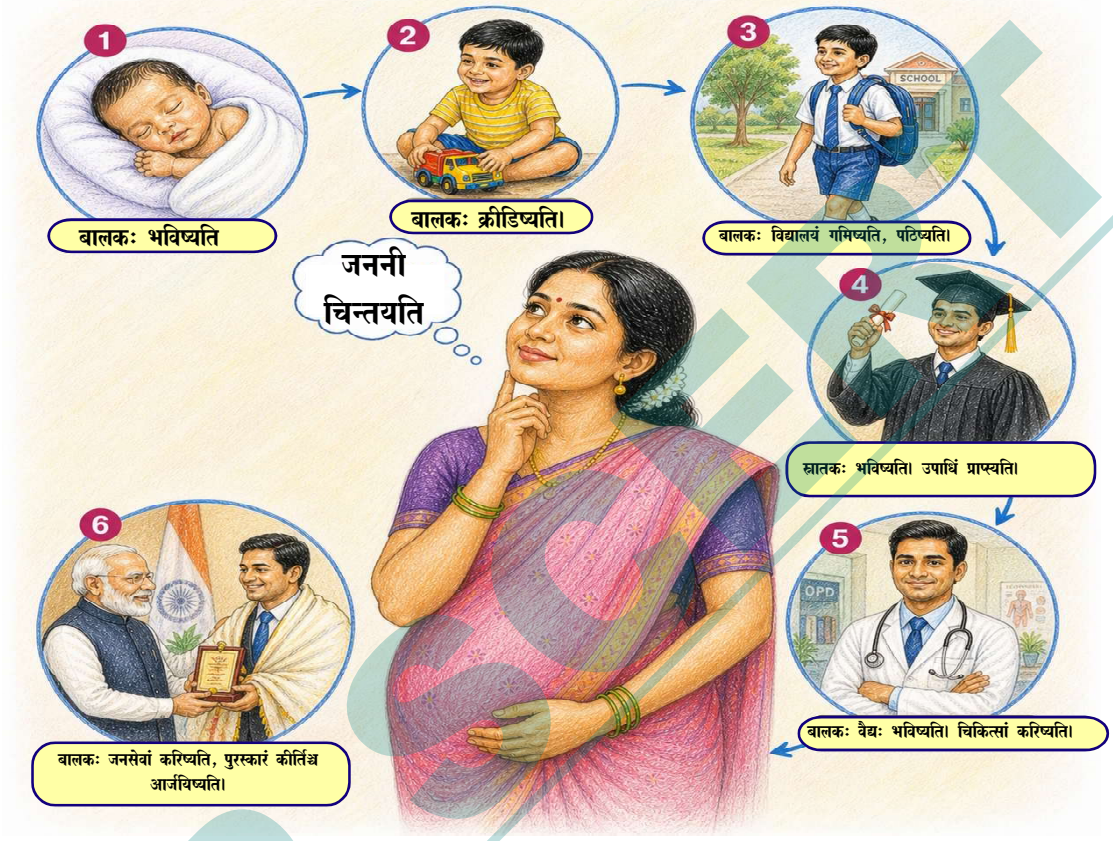

गच्छति	गमिष्यति
लिखति	लेखिष्यति
पिबति	पास्यति
खादति	खादिष्यति
वदति	.....
नयति	नेष्यति
.....	अन्विष्यति

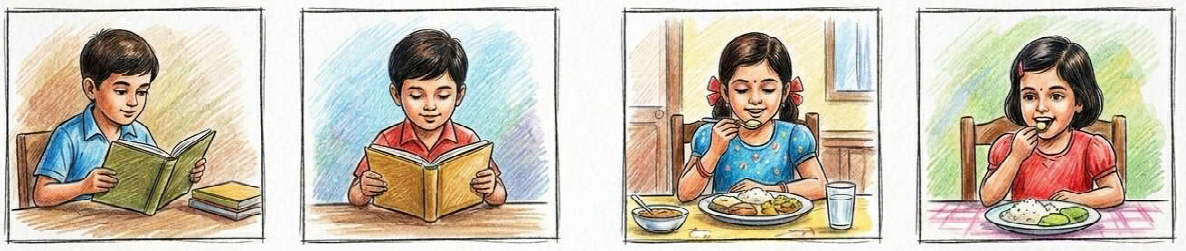

बालकः पठिष्यति | अहं पठिष्यामि | बालिका खादिष्यति | अहं खादिष्यामि

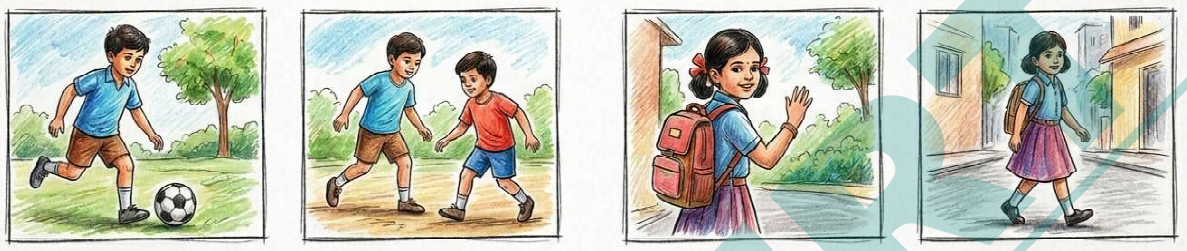

बालकः क्रीडिष्यति | अहं क्रीडिष्यामि | बालिका गमिष्यति | अहं गमिष्यामि

बालकः पठिष्यति।

बालकाः पठिष्यन्ति।

बालिका खादिष्यति।

बालिकाः खादिष्यन्ति।

अहं पठिष्यामि।

वयं पठिष्यामः।

अहं खादिष्यामि।

वयं खादिष्यामः।

सम्भाषणम्

भवष्यित् - बहुवचनम्

वर्तमानकालम्		भविष्यत्कालम्	
एकवचनम्	बहुवचनम्	एकवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः			
पठति	पठन्ति	पठिष्यति	पठिष्यन्ति
खादति	खादन्ति	.....	.....
पिबति	.....	.....	पास्यन्ति
.....	पतन्ति	पतिष्यति	.....
उत्तमपुरुषः			
लिखामि	लिखामः	लेखिष्यामि	लेखिष्यामः
स्वपामि	स्वपामः	.....	.....
चलिष्यामि	.....	.....	चलिष्यामः
भवामि	.....	भविष्यामि	.....

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. पाठस्थश्लोकान् स्पष्टोच्चारणेन पठितुं शक्नोमि ।			
२. अग्नि-वायुनामानि वक्तुं शक्नोमि ।			
३. अग्नेः, वायोः प्रयोजनानि लेखितुं शक्नोमि ।			
४. चित्रं दृष्ट्वा कथां लेखितुं शक्नोमि ।			

4 श्रीरामवनप्रस्थानम्

X7W1Y7

अभ्यसनफलितानि

आदिकवेः श्रीरामायणस्य वैशिष्ट्यं ज्ञास्यन्ति। C G - 1
संस्कृतपुराणानां परिचयं प्राप्नुवन्ति। C G - 2
श्लोकान् स्पष्टोच्चारणेन पठन्ति - भावं लिखन्ति च। C G - 3
श्रीरामवत् प्रवर्तितव्यम् न रावणादिवत् इति ज्ञास्यन्ति। C G - 4

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

१. चित्रे के के सन्ति?
२. ते कुत्र सन्ति? किमर्थम्?
३. सीता किं करोति?

पाठस्य चित्राणि पश्यन्तु। तानि उद्दिश्य वदन्तु।

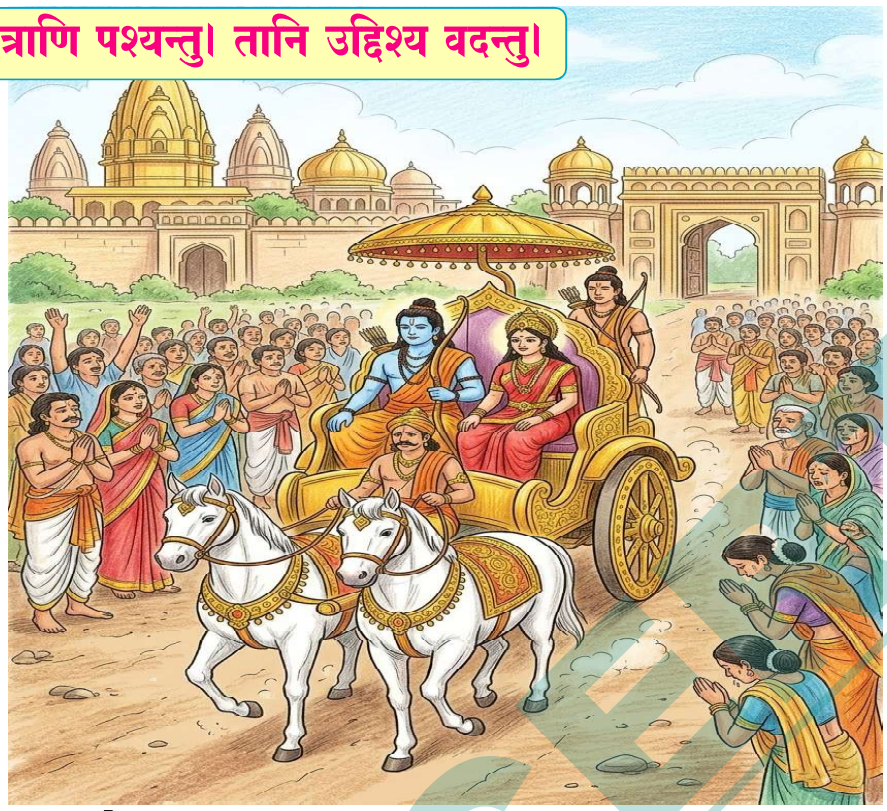

१. ज्येष्ठं श्रेष्ठगुणैर्युक्तं प्रियं दशरथस्सुतम्।
प्रकृतीनां हितैर्युक्तं प्रकृतिप्रियकाम्यया।।

२. यौवराज्येन संयोक्तुम् ऐच्छत् प्रीत्या महीपतिः।
तस्याभिषेकसम्भारान् दृष्ट्वा भार्याथ कैकयी।।

३. पूर्वं दत्तवरा देवी वरमेनमयाचत।
विवासनं च रामस्य भरतस्याभिषेचनम्।।

భావం – దశరథ మహారాజు ప్రజలకు హితం చేయాలనే కోరికతో సమస్తసద్గుణ సంపన్నుడూ, ఎల్లవేళలా ప్రజల హితాన్నే కోరేవాడూ, తనకు ప్రీతిపాత్రుడూ, మొదటికుమారుడునూ అయిన రామున్ణి యువరాజుగా చేయాలనుకున్నాడు. దశరథుని రాణులలో ఒక రాణి అయిన కైకేయి రామపట్టాభిషేకానికై సేకరించిన సామగ్రిని చూసి దశరథుడు పూర్వం తనకు రెండు వరాలిచ్చి ఉండుట వల్ల, వాటిలో ఒక వరంగా రామున్ణి అడవులకు పంపాలనీ, రెండవ వరంగా భరతునికి పట్టం కట్టాలనీ దశరథుని కోరింది.

४. स सत्यवचनाच्चैव धर्मपाशेन संयतः।
विवासयामास सुतं रामं दशरथः प्रियम्।।

భావం – సత్యవాక్యాన్ని పరిపాలించాలనే కారణంగా ఆ దశరథుడు, ధర్మపాశం చేత బంధింపబడి తన పుత్రుడైన రాముడిని, వనవాసానికి పంపాడు.

५. स जगाम वनं वीरः प्रतिज्ञामनुपालयन्।
पितुर्वचननिर्देशात् कैकेय्याः प्रियकारणात्।।

భావం – అతి పరాక్రమశాలియైన రాముడు కైకేయికి సంతోషం కలిగించడానికి, తండ్రి మాటమాత్రంగా చెప్పినంతనే దానిని ఆజ్ఞగా గ్రహించి, తన ప్రతిజ్ఞను నిలుపుకొంటూ అరణ్యానికి వెళ్ళాడు.

६. तं व्रजन्तं प्रियो भ्राता लक्ष्मणोऽनुजगाम ह।
स्नेहाद्विनयसम्पन्नः सुमित्रानन्दवर्धनः।।

భావం – లక్ష్మణుడు రాముడికి చాలా ఇష్టమైన తమ్ముడు. రామునిపట్ల సహజమైన ప్రేమ గలవాడు. వినయ సంపన్నుడు. అందువల్ల అరణ్యానికి వెళుతున్న ఆ రాముని వెంట వెళ్ళాడు. ఈ విధమైన ఉత్తమకార్యం చేయడంవల్ల తన తల్లి సుమిత్రకు కూడా ఆనందాన్ని కలిగించాడు.

७. रामस्य दयिता भार्या नित्यं प्राणसमाहिता।
सीताप्यनुगता रामं शशिनं रोहिणी यथा।।

భావం – రాముడికి ఇష్టురాలూ, భార్యా, ప్రాణముతో సమానురాలూ, నిత్యమూ రామునికి హితాన్ని కలిగించేదీ అయిన సీత కూడా రోహిణి చంద్రుణ్ణి అనుసరించినట్లు ఆ రామచంద్రుని అనుసరించి వెళ్లింది.

८. वने तस्मिन्निवसता जनस्थाननिवासिनाम्।
राक्षसां निहतान्यासन् सहस्राणि चतुर्दश।।

భావం – దండకారణ్యంలో నివసించేటపుడు రాముడు జనస్థానంలో నివసించే పద్నాలుగు వేల మంది రాక్షసులను సంహరించాడు.

९. ततो ज्ञातिवधं श्रुत्वा रावणः क्रोधमूर्छितः।
सहायं वरयामास मारीचं नाम राक्षसम्।।

భావం – తనబంధువులైన రాక్షసుల సంహారాన్ని తెలుసుకొన్న రావణుడు క్రోధంతో మూర్ఛిల్లి, తేరుకొని మారీచుడనే రాక్షసుణ్ణి సహాయం కోరాడు.

१०. तेन मायाविना दूर-
मपवाह्य नृपात्मजौ।
जहार भार्यां रामस्य
गृध्रं हत्वा जटायुषम्।।

భావం – మాయలమారి అయిన ఆ మారీచుని సహాయంతో ఆ రామలక్ష్మణులను దూరంగా

పంపి, జటాయువనే గ్రద్ద అడ్డుపడగా దాన్ని కూడా చంపి ఆ రావణుడు సీతను అపహరించాడు.

११. स मार्गमाणस्तां देवीं रामस्सीतामनिन्दिताम्।
पम्पातीरे हनुमता सङ्गतो वानरेण ह॥
हनुमद्वचनाच्चैव सुग्रीवेण समागतः।

భావం – రాముడు సాధ్వియైన ఆ సీతాదేవిని వెదకుచూ పంప అనే నది ఒడ్డున హనుమంతుడనే వానరుణ్ణి కలిసాడు. హనుమంతుని సూచనమేరకు సుగ్రీవుణ్ణి కలిసాడు.

१२. ततः सुग्रीववचनाद्धत्वा वालिनमाहवे।
सुग्रीवमेव तद्राज्ये राघवः प्रत्यपादयत्॥

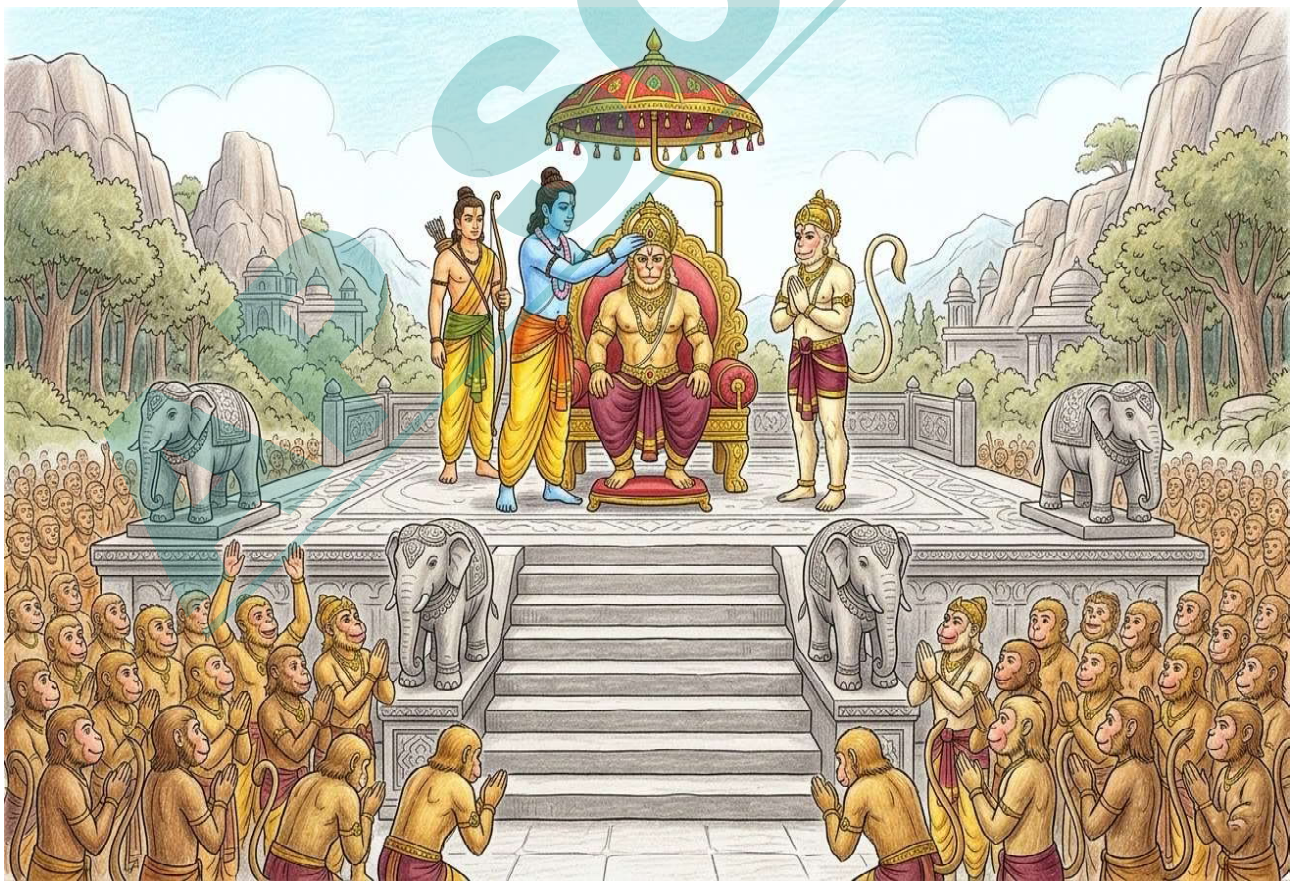

భావం – రాముడు సుగ్రీవుని ప్రార్థన ప్రకారం వాలిని సంహరించి, అతని రాజ్యానికి సుగ్రీవుణ్ణి రాజుగా చేసెను.

१३. स च सर्वान् समानीय
वानरान् वानरर्षभः।
दिशः प्रस्थापयामास
दिदृक्षुः जनकात्मजाम्॥

భావం – వానరశ్రేష్ఠుడైన సుగ్రీవుడు వానరులందరినీ రప్పించి సీతాదేవిని అన్వేషించటానికై అన్ని దిక్కులకు పంపాడు.

अर्थाः -

१.	ज्येष्ठः	=	పెద్దవాడు
२.	यौवराज्येन	=	యువరాజుగా
३.	अभिषेकः	=	పట్టాభిషేకము
४.	पितुर्वचननिर्देशात्	=	తండ్రిమాటప్రకారం
५.	अनुजगाम	=	అనుసరించెను

भावावगमनम् - प्रतिस्पन्दनम्

१. शृण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. पाठ्यांशचित्रे किं किम् अस्ति?

आ. रामस्य गुणान् वदन्तु?

इ. रामः केन सह मिलितवान्? किमर्थम्?

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. श्लोकान् पठन्तु।

आ. श्लोकानां भावान् पठन्तु।

इ. भावं दृष्ट्वा वाक्यानि योजयन्तु।

१. यौवराज्येन संयोक्तुम् ऐच्छत् प्रीत्या महीपतिः।	అ. రాముడికి అరణ్యవాసం, భరతుడికి పట్టాభిషేకం.
२. स जगाम वनं वीरः प्रतिज्ञामनुपालयन्।	ఆ. పంపానదీ తీరమున హనుమంతునితో కలిసాడు.
३. पम्पातीरे हनुमता सङ्गतो वानरेण ह।	ఇ. యువరాజు పట్టాభిషేకం ప్రీతితో చేయదలిచాడు.
४. विवासनं च रामस्य भरतस्याभिषेचनम्।	ఈ. తండ్రిమాట జవదాటకుండా అరణ్యానికి వెళ్లాడు.

ई. अधः दत्तम् पद्यं पठित्वा दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु।

शशिना शोभते रात्रिः
सृष्टिः सूर्येन शोभते।
सत्येन शोभते वाणी
सदाचारेण जीवनम्।।

१. शशिना का शोभते?

.....

२. सृष्टिः केन शोभते?

.....

३. सत्येन का शोभते?

.....

४. सदाचारेण किं शोभते?

.....

भावव्यक्तीकरणम् - सर्जनात्मकता

३. लेखनं, स्वीयरचना

३. पठन्तु, लिखन्तु

१. रामस्य वनगमनम् अधिकृत्य लिखन्तु।

२. दशरथः किमर्थं रामं राजानं कर्तुम् ऐच्छत्?

३. कैकयी किम् अयाचत?

४. रामः किमर्थं वनं गतवान्?

५. रावणः कीदृशः?

६. केन कारणेन सीता अपहृता?

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. श्रीरामस्य स्वभावः कीदृशः?

२. केन कारणेन रावणः क्रोधमूर्छितः अभवत्?

३. रावणः किं कृतवान्?

४. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

अ. अधः दत्तस्य वाक्यद्वयस्य आधारेण सम्भाषणं लिखन्तु।

१. कैकेयी वरं पृच्छति।

२. रामः अरण्यं गच्छति।

भाषांशाः

१. समानार्थकपदानि

१. महीपतिः	-	राजा, भूपालः
२. जगाम	-	गतवान्, अगच्छत्
३. दयिता	-	प्रिया, इष्टः
४. हत्वा	-	मारयित्वा, संहार्य
५. प्रस्थापयामास	-	प्रेषितः

२. अधो दत्तानि पदानि तेषां विरुद्धार्थकपदैः योजयन्तु

१. ज्येष्ठः	( )	अ) शान्तः
२. कृद्धः	( )	आ) असत्यं
३. दृष्ट्वा	( )	इ) अन्यायं
४. सत्यं	( )	ई) कनिष्ठः
५. न्यायं	( )	उ) अदृष्ट्वा

३. भिन्नम् पदम्

१. ज्येष्ठः, श्रेष्ठः, प्रियः, शत्रुः

२. रामः, भरतः, लक्ष्मणः, दशरथः,

३. कौसल्या, सुमित्रा, सीता, कैकेयी

४. सुतः, जनकः, कुमारः, पुत्रः

५. जटायुः, वालिः, सुग्रीवः, हनुमान्

५. परियोजनाकार्यम्

अ. पाठस्य श्लोकानाम् आधारेण एकैकस्य श्लोकस्य एकैकं चित्रं सङ्कलय्य भित्तिपत्रे स्थापयन्तु।

सम्भाषणम्

च, अतः, एव

एषः शशः **एव**

एषा लेखिनी **एव**

एषः सिंहः **एव**

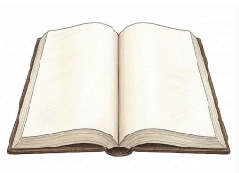

एतत् पुस्तकं **एव**

अतः

अद्यः आदिवासरः **अतः** विराम दिवसः

ह्यः शुक्रवासरः **अतः** अद्य शनिवासरः

पक्षी अल्पः अस्ति। **अतः** विहरति।

पञ्चमीविभक्तिः

कृषकः

ग्रामः

कृषकः ग्रामात् आगच्छति

महिला

गोशाला

महिला गोशालायाः आगच्छति

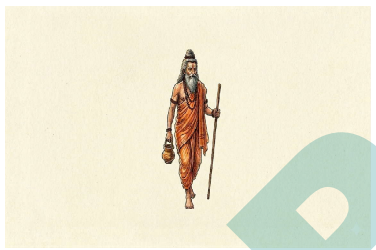

मुनिवरः

नदी

मुनिवरः नद्याः आगच्छति

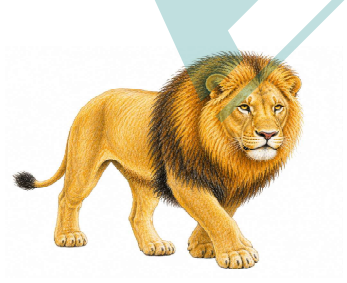

सिंहः

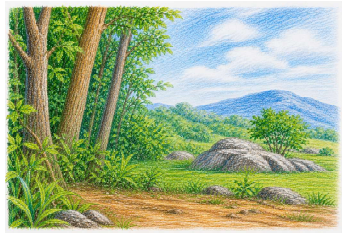

वनम्

सिंहः वनात् आगच्छति

उदा०- 1.	वृक्षः पत्रम्	1. ..वृक्षात्.. पत्रं पतति।
2.	हस्तः सुधाखण्डः	2. ....पतति..।
3.	अश्वः बालकः	3. ....पतति..।
4.	आकाशः जलम्	4. ....पतति..।
उदा०- 5.	अध्यापिका पुस्तकालयः	5. अध्यापिका पुस्तकालयात् आगच्छति।
6.	मित्रं ग्रामः	6. .... आगच्छति..।
7.	छात्रा प्रवासः	7. .... आगच्छति।
9.	गवेषकः/विदेशः	9. .... आगच्छति।
10.	गृहिणी/गृहम्	10. .... आगच्छति।
11.	अर्चकः/मंन्दिरम्	11. .... आगच्छति।
12.	भगिनी/उद्यानम्	12. .... आगच्छति।
13.	नारदः/कैलासः	13. .... आगच्छति।
14.	मूषकः/बिलम्	14. .... आगच्छति।
15.	वैद्यः/चिकित्सालयः	15. .... आगच्छति।

APSCERT

सम्भाषणम्

मम अध्ययन वस्तूनि

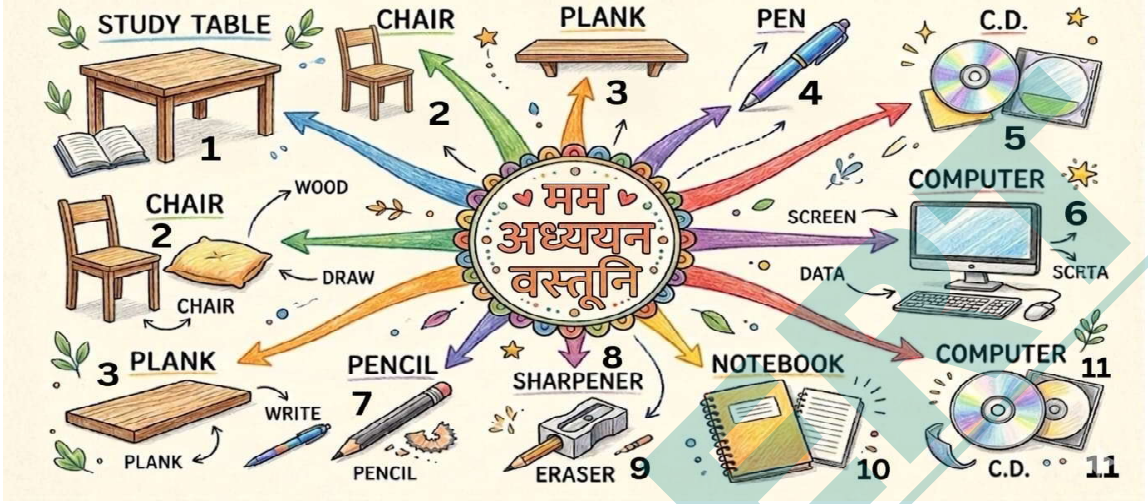

१. उत्पीठिका
२. आसन्दः
३. दीर्घफलकम्
४. लेखिनी
५. सान्द्रमुद्रिका
६. सङ्गणकयन्त्रम्
७. अङ्कनी
८. तीक्ष्णदा
९. मापिका
१०. लेखनपुस्तकम्

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. श्लोकान् स्पष्टोच्चारणेन पठितुं शक्नोमि ।			
२. श्लोकानां भावान् स्वीयवाक्यैः वक्तुं शक्नोमि।			
३. श्रीरामस्य स्वभावम् अधिकृत्य लेखितुं शक्नोमि।			
४. सूचनानुसारं सम्भाषणं लेखितुं शक्नोमि ।			

5 गीतोपदेशः

D3N3U2

अभ्यसनफलितानि

श्रीमद्भगवद्गीता मानसिकचिकित्सायाः अत्युत्तमोपायः इति ज्ञास्यति। C G - 1

शारीरक - मानसिक - वाचिक तपसामुद्दिश्य ज्ञस्यन्ति। C G - 2

प्रस्तुतविद्याव्यवस्थायां सर्वेषामपि भगवद्गीतायाः पठनं - पाठनं - प्राचारः आवश्यकः इति ज्ञास्यन्ति।C G - 3

श्लोकान् स्पष्टोच्चारणतया गातुं प्रभवन्ति। C G - 4

गीताकण्ठस्थीकरणस्पर्धासु भागग्रहणे उत्साहं प्रदर्शयेयुः। C G - 5

१. चित्रे के के सन्ति? तत्र किं प्रचलति?

२. महाभारतं केषां कथा?

३. नित्यजीवने के के उपदेशं कुर्वन्ति?

पाठस्य चित्राणि पश्यन्तु। तानि उद्दिश्य वदन्तु।

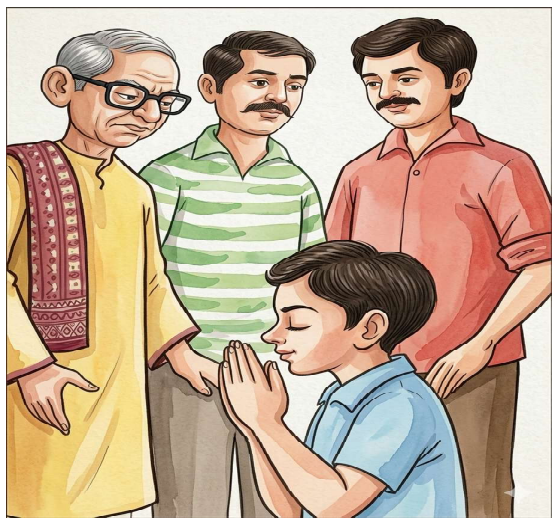

१. देवद्विजगुरुप्राज्ञपूजनं शौचमार्जवम्।
ब्रह्मचर्यमहिंसा च शारीरं तप उच्यते।।

భావం - దేవతలను, బ్రాహ్మణులను, గురువులను జ్ఞానులను పూజించడం, శారీరకశుభ్రత, నిజాయితీ, బ్రహ్మచర్యం, అహింస అనునవి శారీరిక తపస్సులు.

२. अनुद्वेगकरं वाक्यं सत्यं प्रियहितं च यत्।
स्वाध्यायाभ्यसनं चैव वाङ्मयं तप उच्यते।।

భావం - మనస్సుకు బాధకలిగించనివి, సత్యము, ప్రియము మరియు హితముతో కూడిన మాటలు, నిరంతర అధ్యయనము అనునవి వాచికతపస్సులు.

३. मनः प्रसादः सौम्यत्वं, मौनमात्मविनिग्रहः।
भावसंशुद्धिरित्येतत् तपो मानसमुच्यते।।

భావం - నిశ్చల మనస్సు, మృదుత్వము, మౌనము, మనోనిగ్రహము, అంతఃకరణశుద్ధి అనునవి మానసికతపస్సులు.

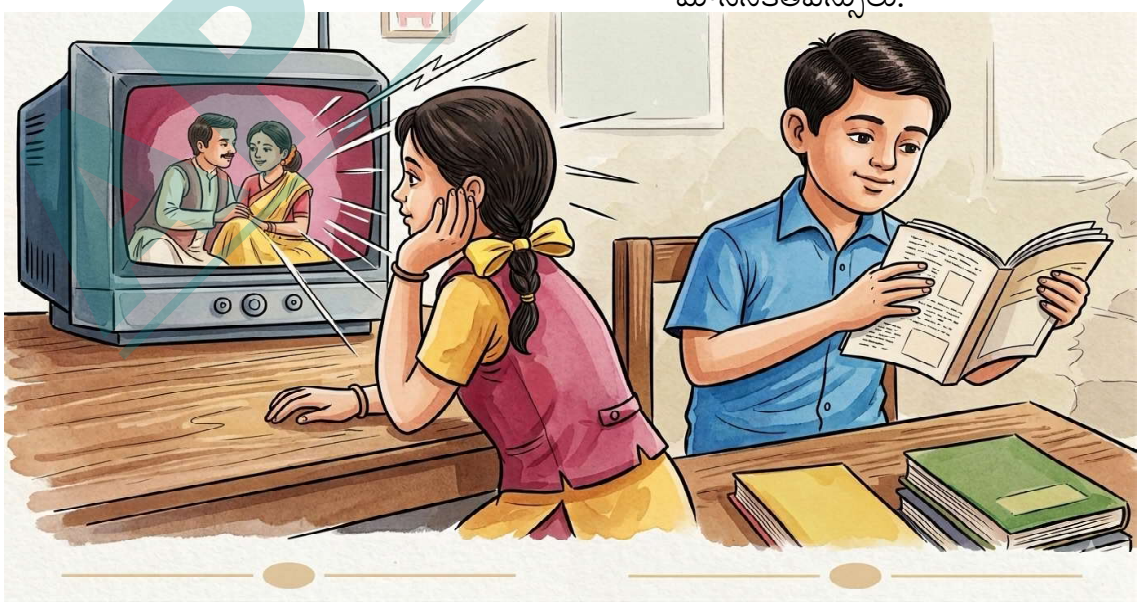

४. श्रेयान् स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात्।
स्वभावनियतं कर्म कुर्वन्नाप्नोति किल्बिषम्।।

భావం - చక్కగా ఇతరుల ధర్మాన్ని పాటించుట కంటె లోపాలు ఉన్నప్పటికీ మన ధర్మాన్ని మనం పాటించటం మంచిది. స్వభావసిద్ధమైన కర్మల నాచరించుట వల్ల పాపం కలగదు.

५. नियतं कुरु कर्म त्वं, कर्म ज्यायो ह्यकर्मणः।
शरीरयात्रापि च ते न प्रसिध्येदकर्मणः।।

భావం - అర్జునా ! నీవు చేయవలసిన కర్మలను సక్రమంగా ఆచరించు. ఏ పని చేయకుండా ఉండడంకంటే ఏదో ఒక పనిని చేస్తూ ఉండడం మేలు. పని చేయని సోమరులకు పూట గడవడం కూడ కష్టమే గదా !

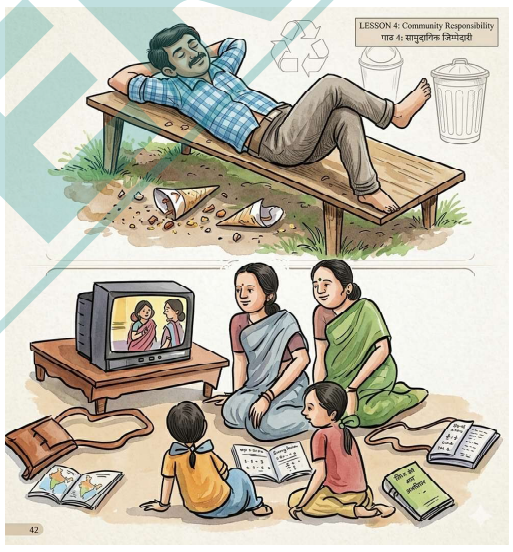

६. यद्यदाचरति श्रेष्ठः तत्तदेवेतरो जनः।
स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते।।

భావం - పెద్దలు ఎలా ప్రవర్తిస్తారో అలాగే సామాన్యులు ప్రవర్తిస్తారు. సదాచారం పట్ల పెద్దలు ఏర్పరచిన ప్రమాణాన్నే సామాన్యజనులు అనుసరిస్తారు.

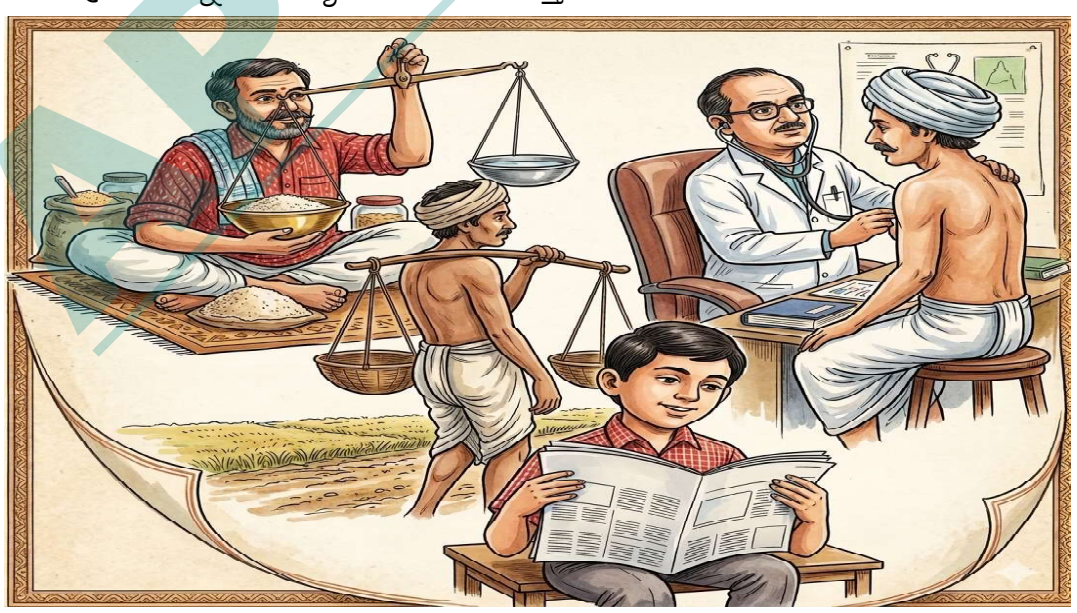

अर्थाः -

१. आत्मविनिग्रहः	=	మనోనిగ్రహము
२. स्वधर्मः	=	స్వంతధర్మము
३. भावसंशुद्धिः	=	వేదాధ్యయనము
४. मनः प्रसादः	=	మనోనిశ్చలత
५. आर्जवम्	=	నిజాయితీ

भावावगमनम् - प्रतिस्पन्दनम्

१. शृण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. एकैकं चित्रं पश्यन्तु। चित्रे के के सन्ति? ते किं किं कुर्वन्ति इति वदन्तु।

आ. एकैकचित्रस्य भावं वदन्तु।

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. श्लोकपादान् योजयन्तु, लिखन्तु।

१) देवद्विजगुरुप्राज्ञ	(अ) न प्रसिध्येदकर्मणः
२) श्रेयान् स्वधर्मो विगुणः	(आ) तत्तदेवेतरो जनः
३) शरीरयात्रापि च ते	(इ) पूजनं शौचम् आर्जवम्
४) यद्यदाचरति श्रेष्ठः	(ई) तपो मानसमुच्यते
५) भावसंशुद्धिरित्येतत्	(उ) परधर्मात्स्वनुष्ठितात्

उदा- देवद्विजगुरुप्राज्ञपूजनं शौचमार्जवम्।

आ. अधः दत्तम् पद्यं पठित्वा दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु।

अनभ्यासेन विषं विद्या
अजीर्णे भोजनं विषम्।
विषं सभा दरिद्रस्य
दुर्जनस्य सुभाषितम्।।

१. अनभ्यासे विषं का?.....
२. अजीर्णे विषं किम्? .....
३. कस्य सभा विषं भवति? .....
४. दुर्जनस्य सुभाषितम् किं भवति? .....

भावव्यक्तीकरणम् - सर्जनात्मकता

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. लोकः कम् अनुवर्तते?
२. कः धर्मः श्रेयः? कः धर्मः न आचरणीयः?
३. वाचिकतपः नाम किम्?
४. निरन्तराध्ययनम् नाम किम्?
५. तपः कति विधम्?

इ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. अनुद्वेगकरं वाक्यं किमर्थं वक्तव्यम्?
२. स्वाध्यायः नाम कः?
३. मौनं कीदृशेषु सन्दर्भेषु आवश्यकम्?

४. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

अ. पाठान्तर्गतस्य षष्ठश्लोकस्य भावानुसारम् एकां कथां लिखन्तु।
आ. भगवद्गीताम् उद्दिश्य भाषणरूपेण वदन्तु।

APSCERT

५. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

१. मञ्जूषातः पर्यायपदानि चित्त्वा अधः दत्ते स्थाने लिखन्तु।

कायः	ब्राह्मणः	उत्तमः	प्रपञ्चः	आर्यः	जगत्
विप्रः	भूसुरः	वरः	तनुः	देहः	भुवनम्

१. द्विजः - ....
२. शरीरम् - ....
३. श्रेष्ठः - ....
४. लोकः - ....

२. अधो दत्तानि पदानि तेषां विरुद्धार्थकपदैः योजयन्तु

१. शौचम्	( )	अ) परधर्मः
२. उद्वेगकरम्	( )	आ) हिंसा
३. प्रसादः	( )	इ) अशौचम्
४. स्वधर्मः	( )	ई) अप्रसादः
५. अहिंसा	( )	उ) अनुद्वेगकरम्

३. भिन्नम् पदम्

१. अहिंसा, आर्जवं, पूजनं, हिंसा .....
२. सत्यं, प्रियहितं, उद्रेकः, अनुदेवेगकरं .....
३. प्रसादः, क्रौर्यम्, सौम्यत्वं, मौनम् .....
४. देवः, द्विजः, गुरुः, राक्षसः .....
५. गेयम्, अक्षरम्, पदम्, वाक्यम् .....

६. परियोजनाकार्यम्

अ. भगवद्गीतायाः अध्यायानां नामानि ज्ञात्वा पट्टिकारूपेण लिखन्तु।

आ. भगवद्गीतायाः श्लोकान् कण्ठस्थीकुर्वन्तु।

षष्ठीविभक्तिः

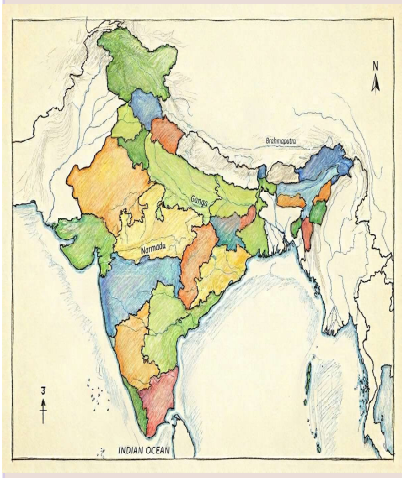

१. भारतदेशः	भरतदेशस्य	
२. आन्ध्रप्रदेशः	आन्ध्रप्रदेशस्य	राजधानी अमरावती।
३. केरला	केरलायाः	राजधानी तिरुवनन्तपुरम्।
४. कर्णाटका	कर्णाटकायाः	राजधानी बेङ्गलूरु।
५. राजस्थान्	राजस्थानस्य	राजधानी जैपूर्।
६. असोम्	असोमस्य	राजधानी दिस्पूर्।
७. महाराष्ट्रः	.....	राजधानी .....
८. गोवा	.....	राजधानी .....
९. बीहार्	.....	राजधानी .....

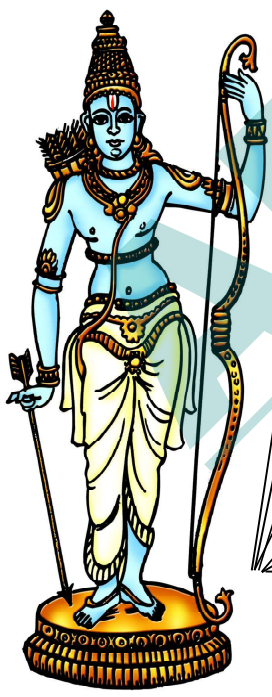

उदा - दशरथस्य	(दशरथः)	पुत्रः
.....	(सुग्रीवः)	.....
.....	(लक्ष्मणः)	.....
.....	(कौसल्या)	.....
.....	(सीता)	.....
.....	(अयोध्या)	.....
कैकेय्याः	(कैकेयी)	.....

षष्ठीविभक्तिः

बालकस्य - बालिकायाः - भवनस्य

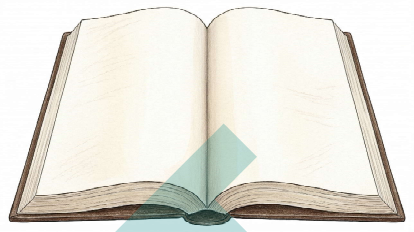

१. बालकः	- बालकस्य	१. बालिका	- बालिकायाः	१. पुस्तकम्	- पुस्तकस्य
२. रामः	-	२. माला	- मालायाः	२. पुष्पम्	- .....
३. चरणः	- चरणस्य	३. गीता	-	३. अन्नम्	- .....
४. गोपालः	-	४. रम्या	-	४. कङ्कणम्	- .....
५. सुरेन्द्रः	-	५. मालती	- मालत्याः	५. युतकम्	- .....
६. राजेशः	-	६. गीरी	-	६. वातायनम्	- .....
७. तेजः	-	७. नर्तकी	-	७. व्यजनम्	- .....
८. नारायणः	-	८. वाणी	-	८. यन्त्रम्	- .....

१. पञ्चतन्त्रः	-	.....	रचयिता	विष्णुशर्मा
२. अर्थशास्त्रम्	-	.....	रचयिता	चाणक्यः
३. भारतम्	-	.....	रचयिता	वेदव्यासः।
४. रामायणम्	-	.....	रचयिता	वाल्मीकिमहर्षिः।
५. कादम्बरी	-	.....	रचयिता	बाणभट्टः
६. स्वप्नवासवदत्ता	-	.....	रचयिता	भासः
७. रत्नावली	-	.....	रचयिता	हर्षवर्धनः
८. त्रिशती	-	.....	रचयिता	भर्तृहरिः

सूचना - मातापितृनामानि उपयुज्य षष्ठीविभक्तेः अभ्यासं कारयामः।

AP SCERT

सम्भाषणम्

पुरतः, पृष्टतः, वामतः, दक्षिणतः, उपरि, अधः।

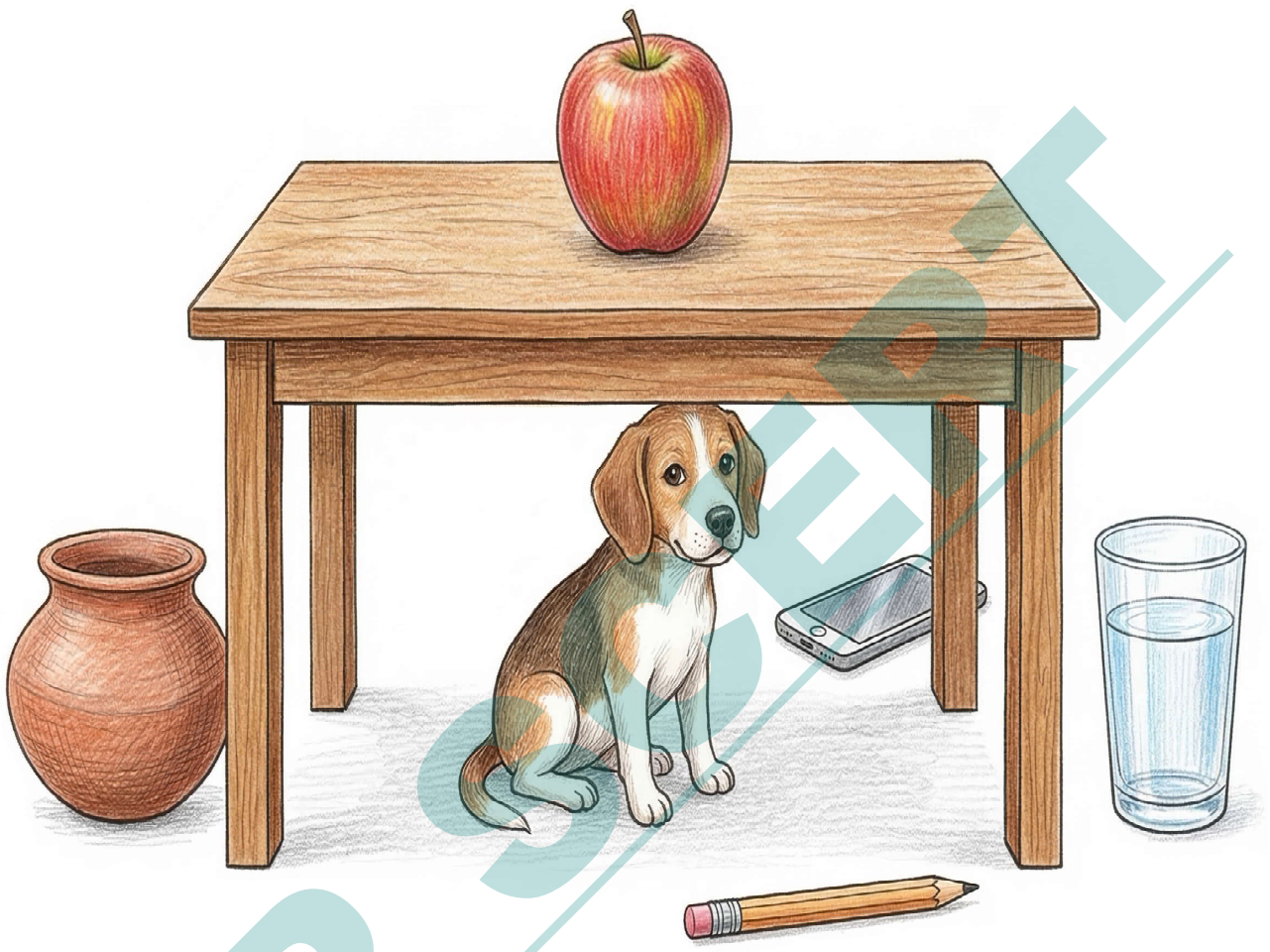

१. आसन्दस्य पुरतः का अस्ति? उ) .....

२. आसन्दस्य पृष्टतः का अस्ति? उ) .....

३. आसन्दस्य दक्षिणतः कः अस्ति? उ) .....

४. आसन्दस्य वामतः कः अस्ति? उ) .....

५. आसन्दस्य उपरि किम् अस्ति? उ) .....

६. आसन्दस्य अधः कः अस्ति? उ) .....

AP SCERT

सम्भाषणम्

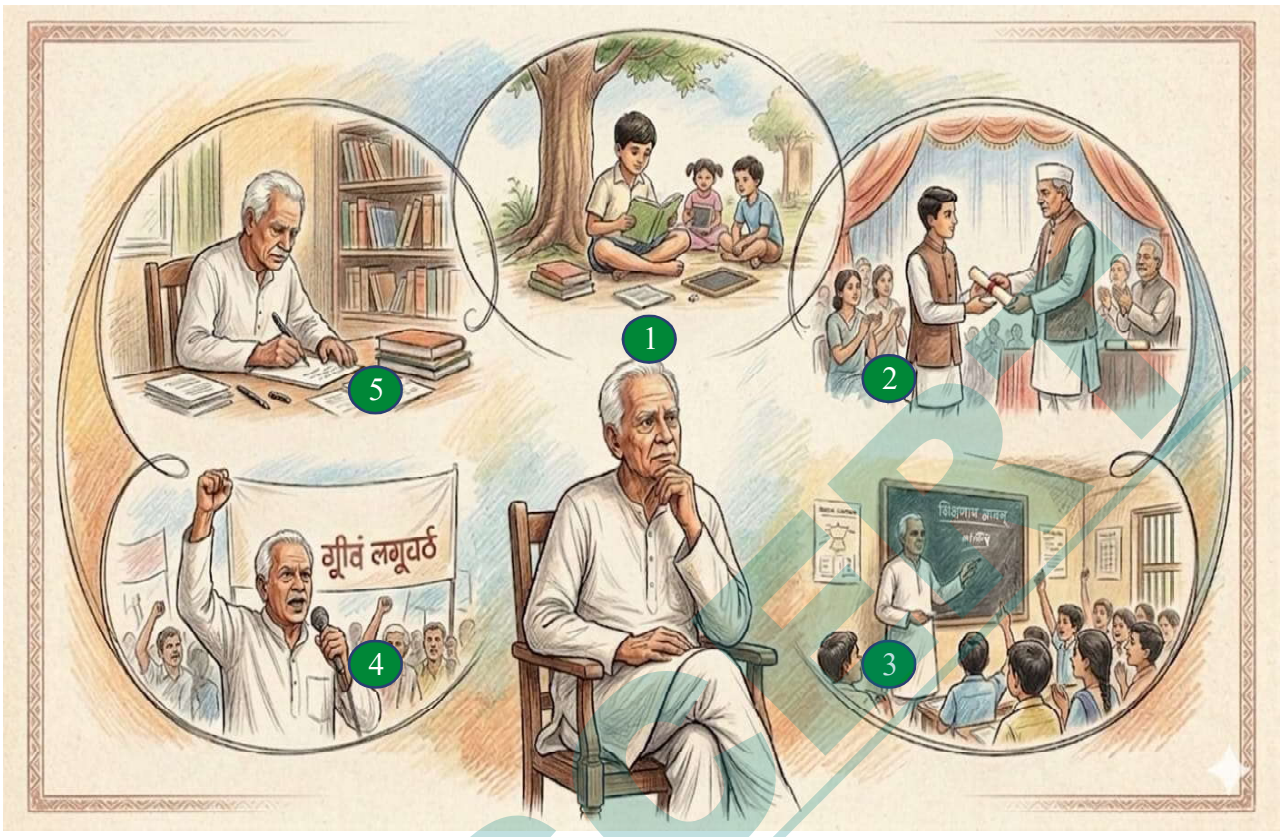

१. अहं छात्रः आसम् - अहं पठितवान्।

२. अहं स्नातकः आसम् - अहं प्रमाणपत्रं स्वीकृतवान्।

३. अहं अध्यापकः आसम् - अहं पाठितवान्।

४. अहं जननायकः आसम् - अहं उद्यमं कृतवान्।

५. अहं लेखकः आसम् - अहं पुस्तकानि लिखितवान्।

१. गिरिः ह्यः पाठशालां गतवान्। - वाणी ह्यः पाठशालां गतवती।

२. तेजः ह्यं भोजनं खादितवान्। - राधा ह्यः भोजनं खादितवती।

सम्भाषणम्

वर्तमानकाल क्रियापदम्	भूतकाल क्रियापदम् पुंलिङ्गे	भूतकाल क्रियापदम् स्त्रीलिङ्गे	भूतकाल क्रियापदम् नपुंसकलिङ्गे
पठति	पठितवान्	पठितवती	पठितवत्
लिखति	लिखितवान्	लिखितवती	लिखितवत्
खादति	खादितवान्	.....	खादितवत्
पिबति	पीतवान्	.....	.....
नयति	.....	नीतवती	नीतवत्
पतति	पतितवान्	.....	.....
चलति	.....	.....	.....
स्वपिति	सुप्तवान्	.....	.....
उत्तिष्ठति	.....	उथितवती	उथितवत्
हसति	हसितवान्	.....	.....
रोदिति	रोदितवान्	रोदितवती	.....

AP SCERT

सम्भाषणम्

भूतकालबहुवचनानि

ए.व	ब.व	ए.व	ब.व
पठितवान्	पठितवन्तः	गतवान्	गतवन्तः
पठितवती	पठितवत्यः	गतवती	गतवत्यः
लिखितवान्	लिखितवन्तः	स्नातवान्	स्नातवन्तः
लिखितवती	लिखितवत्यः	स्नातवती	स्नातवत्यः
पीतवान्	पीतवन्तः	खादितवान्	खादितवन्तः
पीतवती	पीतवत्यः	खादितवती	खादितवत्यः

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. श्लोकान् स्पष्टोच्चारणेन पठितुं शक्नोमि ।			
२. श्लोकानां भावं वक्तुं शक्नोमि ।			
३. अनुद्वेगकरवाक्यं किमर्थं वक्तव्यम् इति लेखितुं शक्नोमि।			
४. षष्ठश्लोकस्य भावानुसारम् एकां कथां लेखितुं शक्नोमि।			

सम्भाषणम्

यदि - तर्हि

१. यदि सम्यक् पठति तर्हि उत्तम अङ्कान् प्राप्नोति।
२. यदि ..... तर्हि .....।
३. यदि ..... तर्हि .....।

१. यदि शीघ्रं गच्छति, तर्हि रेलयानं लभते।
२. यदि ..... तर्हि .....।
३. यदि ..... तर्हि .....।

यथा - तथा

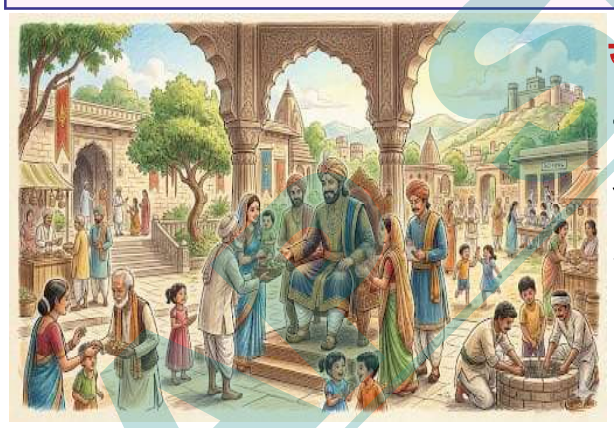

यथा राजा तथा प्रजाः

१. यथा ..... तथा .....
२. यथा ..... तथा .....
३. यथा ..... तथा .....

यथा भवान् व्यवहरति तथा जनाः व्यवहरन्ति

१. यथा ..... तथा .....
२. यथा ..... तथा .....
३. यथा ..... तथा .....

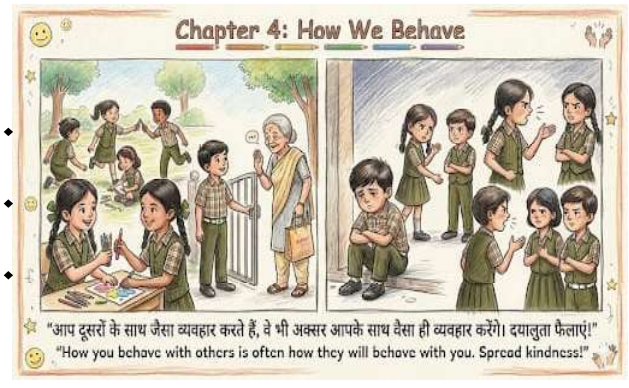

6 वाटिकां याम

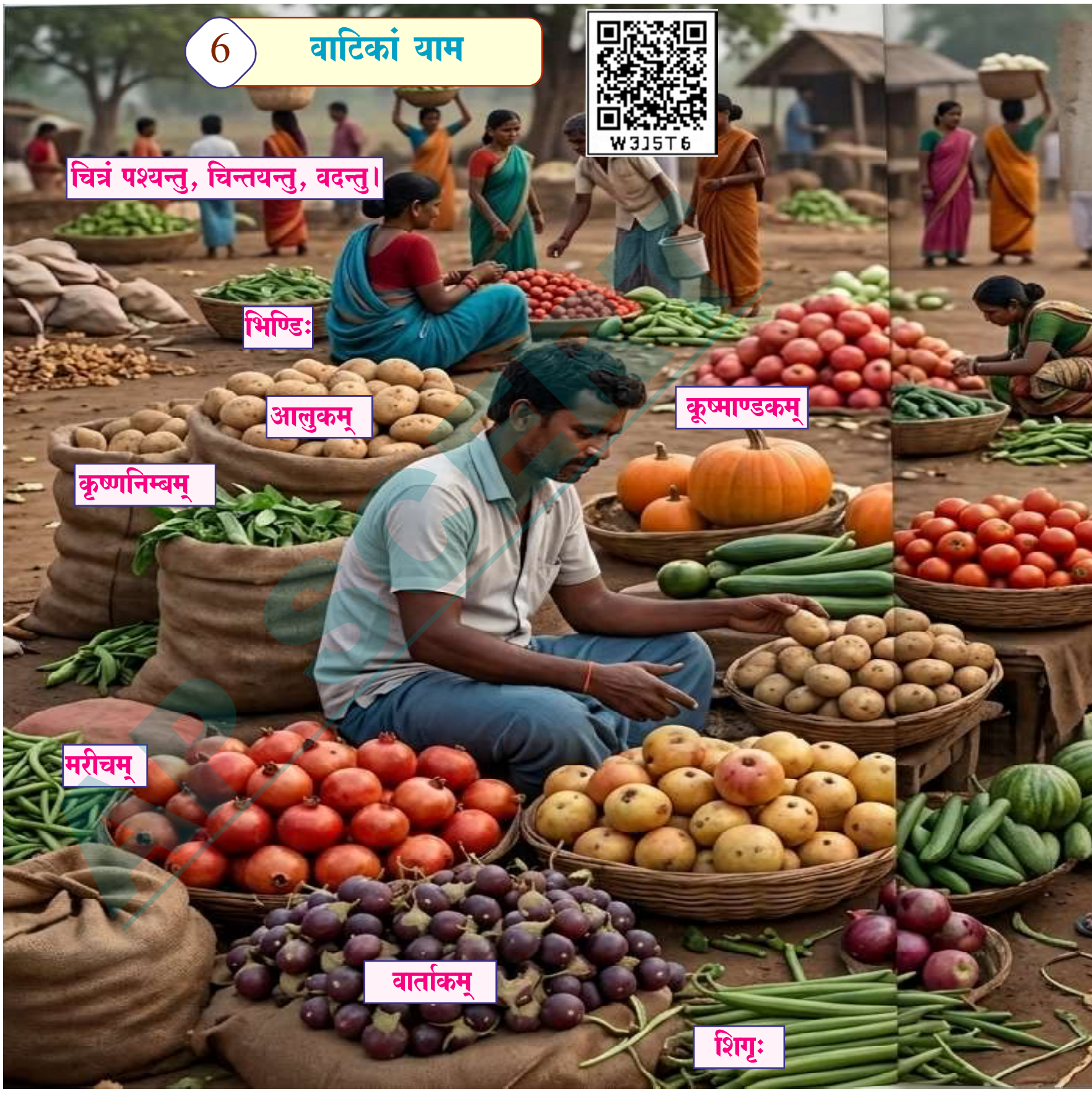
W3J5T6
चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।
भिण्डिः
आलुकम्
कूष्माण्डकम्
कृष्णनिम्बम्
मरीचम्
वार्ताकम्
शिगृः

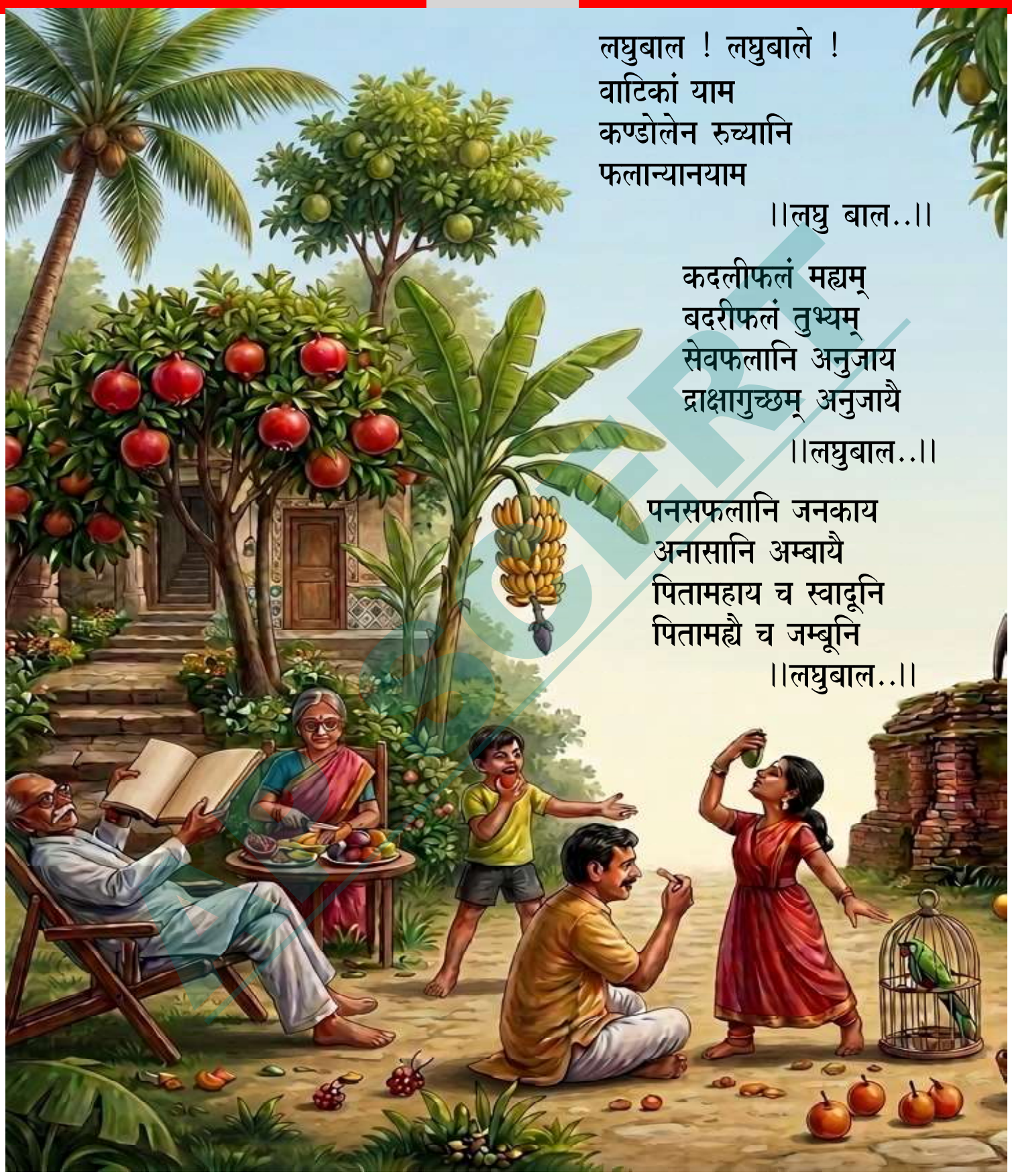
लघुबाल ! लघुबाले !
वाटिकां याम
कण्डोलेन रुच्यानि
फलान्यानयाम
।।लघु बाल..।।
कदलीफलं मह्यम्
बदरीफलं तुभ्यम्
सेवफलानि अनुजाय
द्राक्षागुच्छम् अनुजायै
।।लघुबाल..।।
पनसफलानि जनकाय
अनासानि अम्बायै
पितामहाय च स्वादूनि
पितामह्यै च जम्बूनि
।।लघुबाल..।।

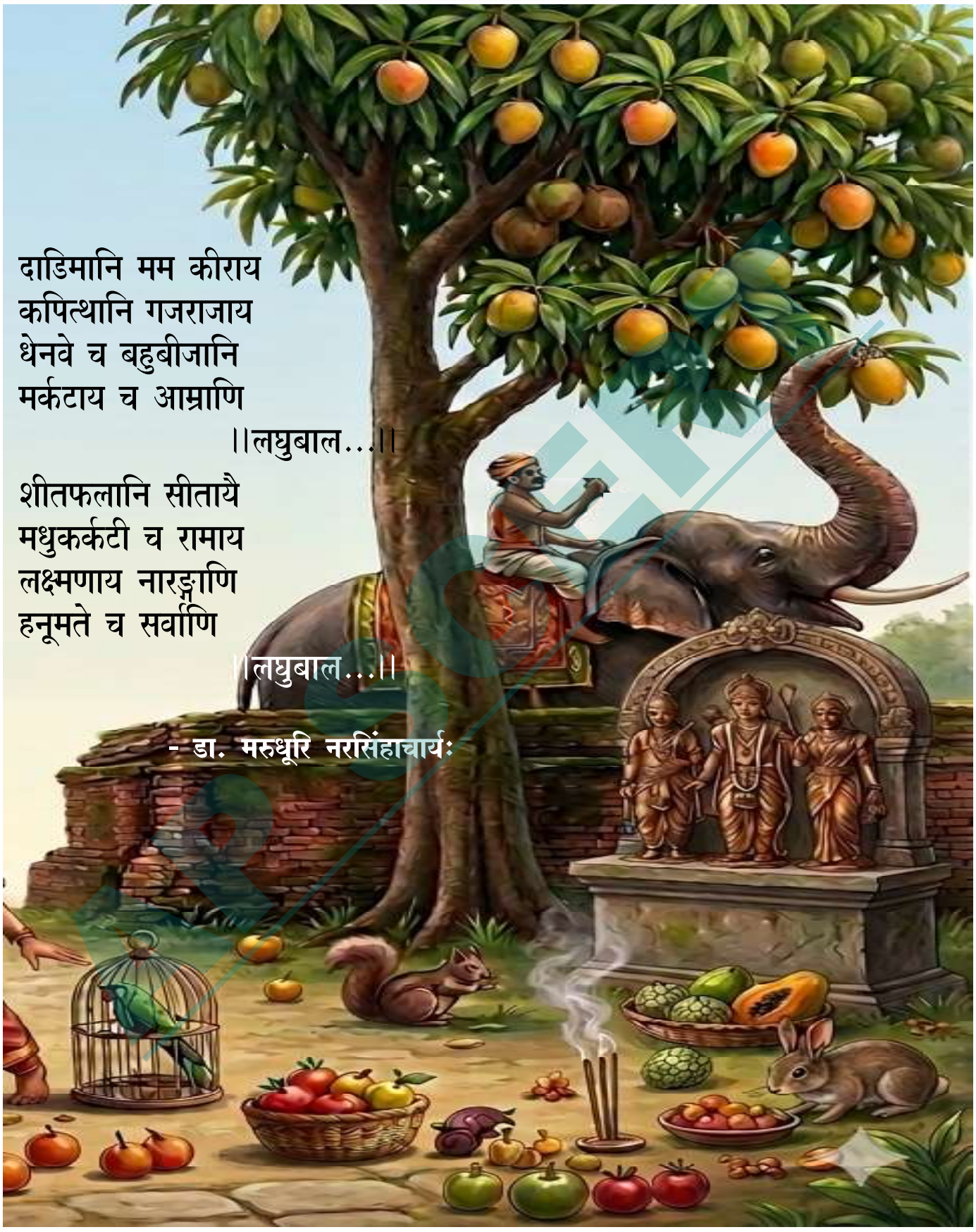
दाडिमानि मम कीराय
कपित्थानि गजराजाय
धेनवे च बहुबीजानि
मर्कटाय च आम्राणि
।।लघुबाल...।।
शीतफलानि सीतायै
मधुकर्कटी च रामाय
लक्ष्मणाय नारङ्गाणि
हनूमते च सर्वाणि
।।लघुबाल...।।
- डा. मरुधूरि नरसिंहाचार्यः

अर्थाः -

१. वाटिका = తోట
२. कण्डोलः = సంచి
३. कीरः = చిలుక
४. जनकः = తండ్రి
५. अनुजा = సోదరి

भावावगमनम् - प्रतिस्पन्दनम्

१. शृण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. फलानां नामानि वदन्तु?

आ. भवन्तः कानि फलानि इच्छन्ति? किमर्थम्?

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. गीते फलनामानि सन्ति। तानि चित्रेण योजयित्वा लिखन्तु।

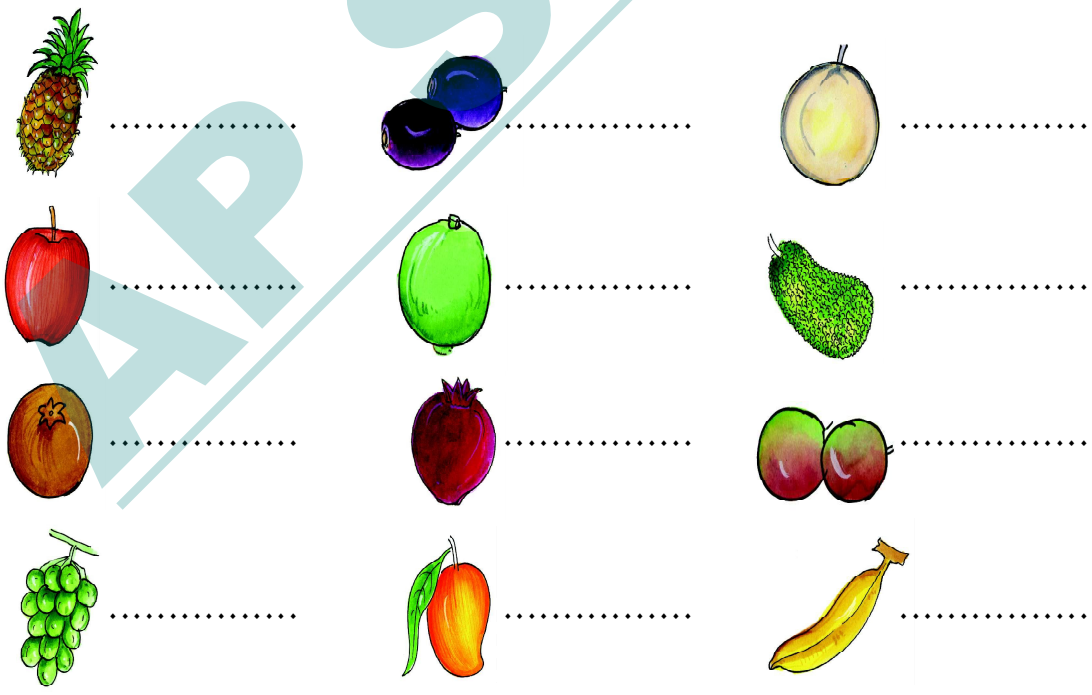

आ. अधः दत्तम् श्लोकं पठित्वा दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु।

तुष्यन्ति भोजने विप्राः मयूराः घनगर्जने।

साधवः परसम्पत्तौ खलः परविपत्तिषु।।

१. विप्राः कुत्र तुष्यन्ति? .....

२. मयूराः कुत्र तुष्यन्ति? .....

३. साधवः कुत्र तुष्यन्ति? .....

४. खलाः कुत्र तुष्यन्ति? .....

भावव्यक्तीकरणम् - सर्जनात्मकता

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. सीतारामयोः कानि फलानि समर्पणीयानि?

२. बालाः वाटिकां किमर्थं गच्छन्ति?

३. गजस्य उपरि कः अस्ति?

४. कदली, बदरी, सेवफलानि केभ्यः देयानि?

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. फलानि केषु सन्दर्भेषु उपकुर्वन्ति?

२. फलखादनेन कानि प्रयोजनानि?

४. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

भवतः जनकः भवतः कृते अनेकानि क्रीडनकानि, गृहोपकरणानि क्रीतवान्। तेषु कस्य कियत् मूल्यम् अभवत् इति भवान् पृच्छति। जनकः मूल्यं वदति। एतादृशम् एकं सम्भाषणं लिखतु।

६. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

१. चित्राणि दृष्ट्वा बन्धुवाचकं पदं लिखन्तु।

....

....

....

२. समानार्थकपदानि

१. अनुजः	-	कनिष्टः, अवरजः
२. धेनुः	-	गौः, नवसूतिका
३. मर्कटः	-	वानरः, कपिः
४. अम्बा	-	माता, जननी
५. गजः	-	वारणम्, करी

३. अधो दत्तानि पदानि तेषां विरुद्धार्थकपदैः योजयन्तु

१. याम	( )	अ. तुभ्यम्
२. रुच्यानि	( )	आ. तव
३. मह्यम्	( )	इ. अरुच्यानि
४. लघु	( )	ई. निर्याम
५. मम	( )	ऊ. गुरु

४. भिन्नम् पदम्.

१. आलुकम्, कदलीफलम्, बदरीफलम्, सेवफलम् .....

२. पिता, पितामहः, पितामही, मतामहः .....

३. धेनुः, गजः, कीरः, मर्कटः .....

४. सीता, रामः, लक्ष्मणः, हनुमान् .....

५. आम्रफलम्, जम्बूफलम्, द्राक्षागुच्छम्, कपित्थफलम् .....

७. परियोजनाकार्यम्

गणेशपूजार्थम् एकविंशतिपत्राणि आवश्यकनि। तेषां पत्राणां नामानि ज्ञात्वा लिखन्तु। तानि पत्राणि सङ्गृह्य कक्ष्यायां प्रति आनयन्तु।

सम्भाषणम्

संख्यानां नामानि संस्कृतभाषया लिखन्तु

1. ..... 6. ..... 11. ..... 16.....
2. ..... 7. ..... 12. ..... 17. .....
3. ..... 8. ..... 13. ..... 18. .....
4. ..... 9. ..... 14. ..... 19. .....
5. ..... 10 ..... 15. ..... 20. .....

सप्तमीविभक्तिः

नीडः

वृक्षः

नीडः वृक्षे अस्ति

महिला

पाकशाला

महिला पाकशालायां पचति।

फलानि

स्थाली

फलानि स्थाल्याम् सन्ति

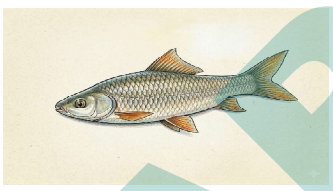

मीनः

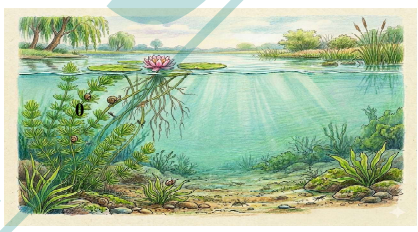

जलं

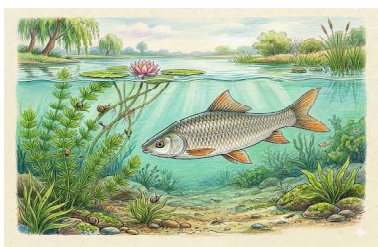

मीनः जले अस्ति

१. विद्यालयः	-	१. लता	-	१. पुस्तकम्	- .....
२. मार्गः	-	२. पाठशाला	-	२. मन्दिरम्	- .....
३. गजः	-	३. शाखा	-	३. गगनम्	- .....
४. आसन्दः	-	४. दोला	-	४. आसनम्	- .....

सम्भाषणम्

भोजनसम्बन्धिशब्दाः

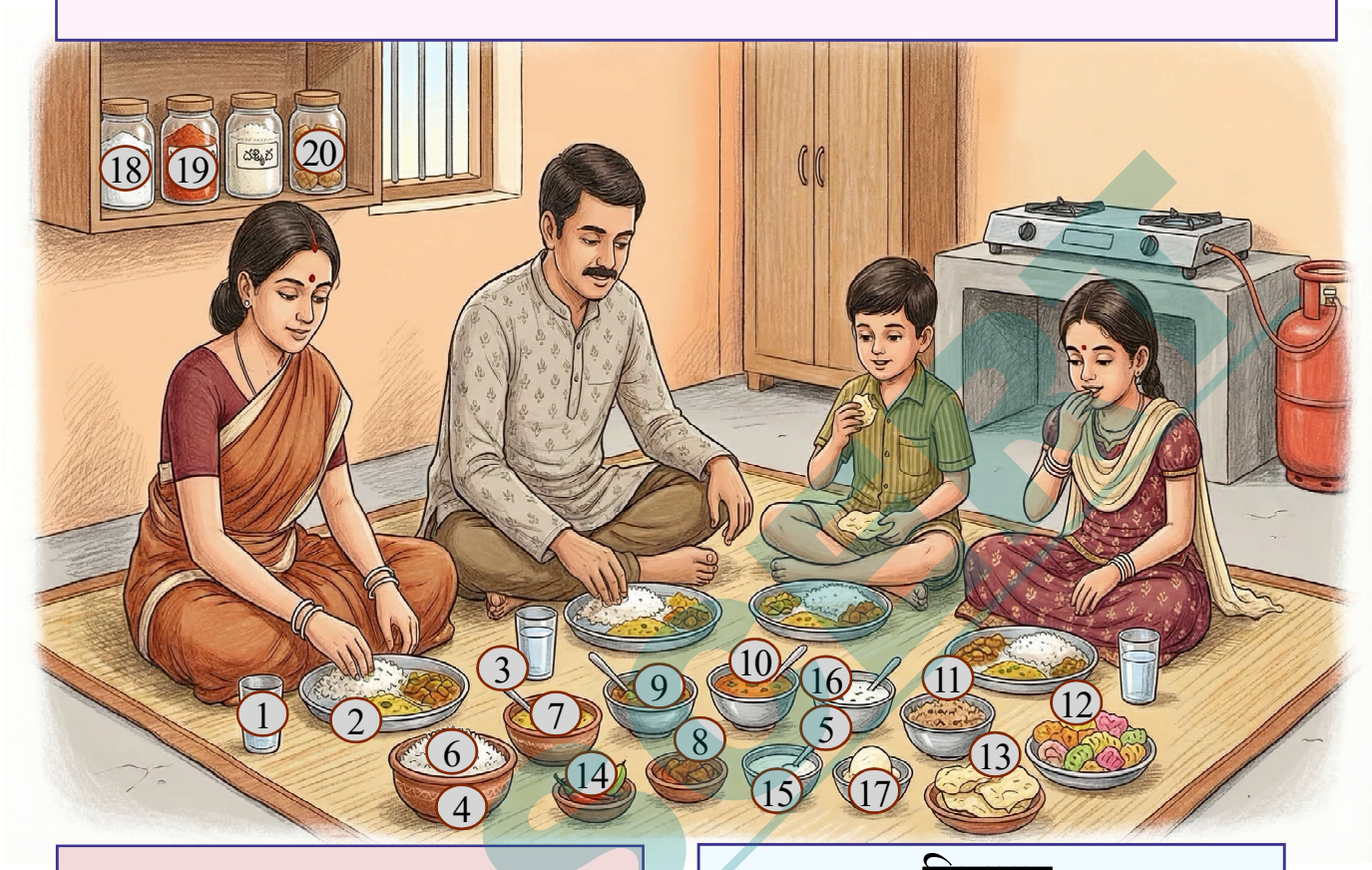

1	-	चषकः
2	-	स्थालिका
3	-	दर्वी
4	-	पात्रम्
5	-	चमसः
6	-	ओदनम्
7	-	सूपः
8	-	अवलेहः
9	-	व्यञ्जनम्
10	-	क्वथितम्
11	-	चित्रान्नम्
12	-	वटकाः
13	-	पर्पटाः
14	-	तक्रमरीचिकाः
15	-	दधि
16	-	पायसः
17	-	पयोहिमम्
18	-	लवणम्
19	-	मरीचिकाचूर्णः
20	-	गुडः

सम्भाषणम्

पूर्वं, आसीत्, अधुना

विश्वामित्रः पूर्वं राजा आसीत्
अधुना मुनिः

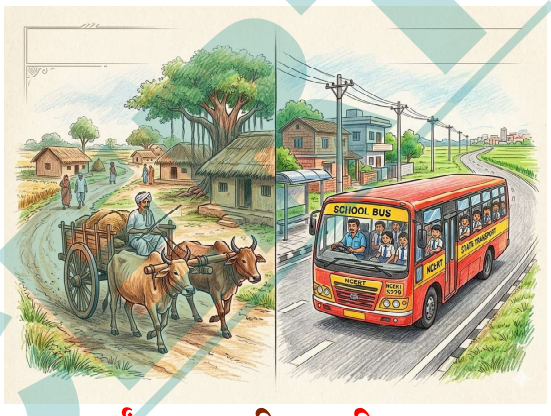

पूर्वं वृषभयानम् आसीत्।
अधुना बस् यानं अस्ति।

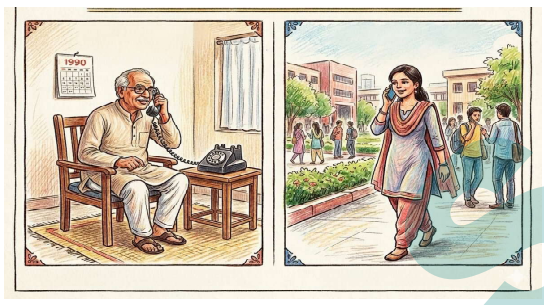

पूर्वं दूरवाणी आसीत्
अधुना चलद्वाणी
अस्ति।

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. गीतं रागयुक्ततया गातुं शक्नोमि ।			
२. विविधफलानां नामानि संस्कृते वक्तुं शक्नोमि ।			
३. फलखादनेन प्रयोजनानि लेखितुं शक्नोमि ।			
४. गीतम् अभिनयं कर्तुं शक्नोमि ।			

7 युगादिः

S9L4L7

अभ्यसनफलितानि

भारतीय उत्सवानां वैशिष्ट्यं ज्ञास्यन्ति। C G - 1

पर्वदिनानां प्राकृतिकसम्बन्धविषये वक्ष्यन्ति। C G - 2

पर्वदिनेषु दीयमान प्रसादानां वितरणे औषधत्वं देवालयेषु सर्वजनसमानकत्वं सर्जनात्मकतया लिखन्ति। C G - 3

युगादि पर्वदिनवैशिष्ट्यं वदन्ति। C G - 4

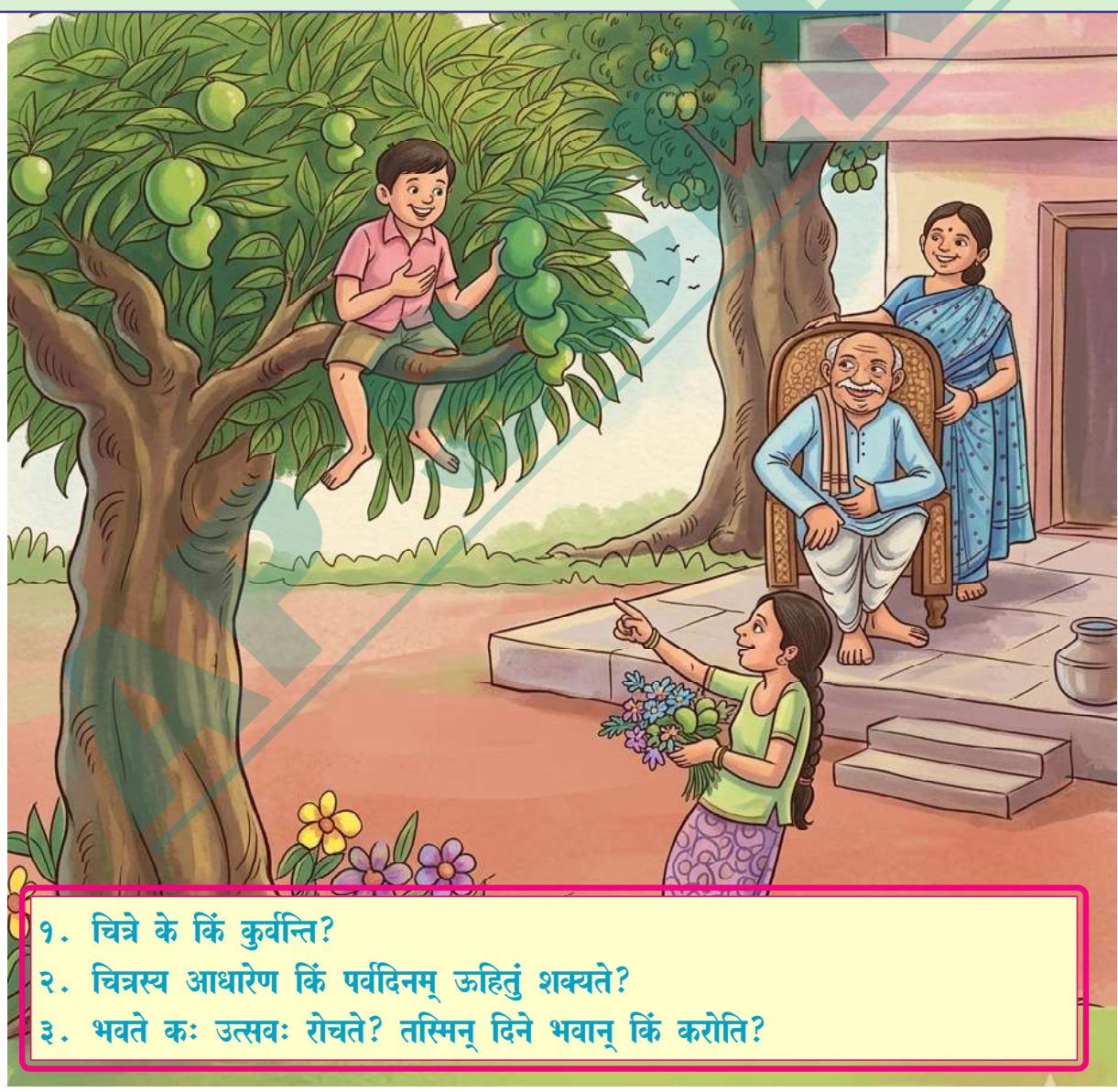

१. चित्रे के किं कुर्वन्ति?
२. चित्रस्य आधारेण किं पर्वदिनम् ऊहितुं शक्यते?
३. भवते कः उत्सवः रोचते? तस्मिन् दिने भवान् किं करोति?

पाठस्य चित्रं पश्यन्तु। तत् उद्दिश्य वदन्तु।

(बालः स्वविद्यालयस्यूतं क्षिपन्)

विवेकः - (उत्साहेन) अम्ब! श्वः विद्यालयं न गच्छामि।

अम्बा - किमर्थं न गच्छति?

विवेकः - अम्ब! श्वः संवत्सरादिः खलु!

अम्बा - सत्यम्। श्वः उगादि-उत्सवः अस्ति।

विवेकः - अम्ब! अद्य मम अध्यापकः उगादि-उत्सवस्य विषये बहून् विषयान् उक्तवान्। महाकविः कालिदासः 'उत्सवप्रियो हि लोकः' इति उक्तवान्। विश्वे सर्वेऽपि मानवाः कमपि उत्सवम् अवश्यमेव आचरन्ति। भारतीयानामस्माकं बहवः उत्सवाः सन्ति। तेषु संवत्सरादिः एकः महान् उत्सवः अयं युगाब्दः, युगादिः इत्यपि कथ्यते। तेलुगुभाषाभाषिणः एतत् पर्वदिनम् उगादिनाम्ना व्यवहरन्ति। एतम् उत्सवं वयम् अस्माकं सांस्कृतिकवर्षस्य प्रथमदिने अर्थात् चैत्रशुक्लप्रतिपदि आचरामः।

अम्बा - सत्यं पुत्र! सर्वेषु उत्सवेषु एषः उत्सवः अत्यन्तं विशिष्टः। अस्मिन् दिने जनाः उषःकाले उत्तिष्ठन्ति। गृहशुद्धिं कुर्वन्ति। आम्रतोरणैः द्वाराणि अलङ्कुर्वन्ति। अभ्यङ्गस्नानं कृत्वा नूतनवस्त्राणि धरन्ति। देवालयं गत्वा विशेषपूजां कुर्वन्ति च।

विवेकः - अम्ब! अस्मिन् दिने मधुर-आम्ल-लवण-कटु-कषाय-तिक्ताः इति षड्रुचियुक्तखाद्यं (उगादिपच्चडिं) खादामः इति शिक्षकः अवदत्। तत्र किं किं भवति?

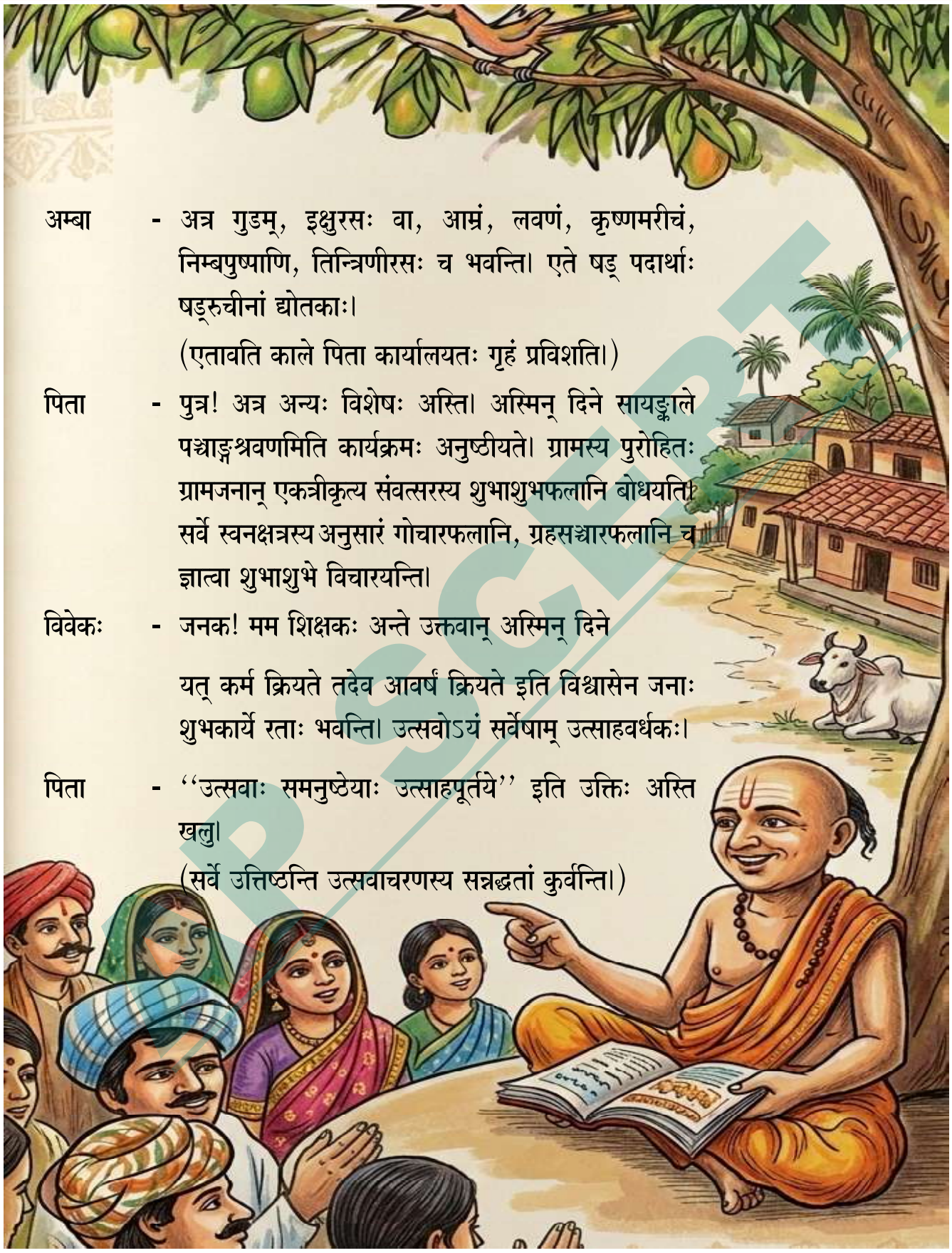

अम्बा - अत्र गुडम्, इक्षुरसः वा, आम्रं, लवणं, कृष्णमरीचं, निम्बपुष्पाणि, तिन्त्रिणीरसः च भवन्ति। एते षड् पदार्थाः षड्रुचीनां द्योतकाः।

(एतावति काले पिता कार्यालयतः गृहं प्रविशति।)

पिता - पुत्र! अत्र अन्यः विशेषः अस्ति। अस्मिन् दिने सायङ्काले पञ्चाङ्गश्रवणमिति कार्यक्रमः अनुष्ठीयते। ग्रामस्य पुरोहितः ग्रामजनान् एकत्रीकृत्य संवत्सरस्य शुभाशुभफलानि बोधयति। सर्वे स्वनक्षत्रस्य अनुसारं गोचारफलानि, ग्रहसञ्चारफलानि च ज्ञात्वा शुभाशुभे विचारयन्ति।

विवेकः - जनक! मम शिक्षकः अन्ते उक्तवान् अस्मिन् दिने यत् कर्म क्रियते तदेव आवर्षं क्रियते इति विश्वासेन जनाः शुभकार्ये रताः भवन्ति। उत्सवोऽयं सर्वेषाम् उत्साहवर्धकः।

पिता - ''उत्सवाः समनुष्ठेयाः उत्साहपूर्तये'' इति उक्तिः अस्ति खलु।

(सर्वे उत्तिष्ठन्ति उत्सवाचरणस्य सन्नद्धतां कुर्वन्ति।)

अर्थाः -

१. युगादिः	=	ఉగాది
२. उत्सवः	=	పండుగ
३. देवालयः	=	గుడి
५. लवणम्	=	ఉప్పు
५. सायंकालः	=	సాయంత్రము

भावावगमनम् - प्रतिस्पन्दनम्

१. शृण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. सम्भाषणे के के सन्ति?

आ. विवेकं शिक्षकः किं किम् उक्तवान्?

इ. उगादिपर्वदिने भवान्/भवती किं किमाचरति?

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. अधः दत्तानि वाक्यानि उच्चैः पठन्तु।

१. युगादिं चैत्रशुद्धप्रतिपदि आचरामः।

२. षड्-रुचियुक्तम् उगादि-अवलेहं खादामः।

३. उत्सवाः उत्साहपूर्तये समनुष्ठेयाः।

४. भारतीयानामस्माकं बहवः उत्सवाः भवन्ति।

आ. अधः दत्तम् गद्यांशं पठित्वा दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु।

कालविभागे ६० वत्सराणि सन्ति। एकस्मिन् वत्सरे द्वे अयने स्थः।एकस्मिन् अयने षण्मासाः सन्ति। एकस्मिन् मासे द्वे पक्षे स्थः।

१. कालविभागे कति वत्सराणि सन्ति? .....

२. एकस्मिन् वत्सरे कति अयने स्थः? .....

३. एकस्मिन् अयने कति मासाः सन्ति? .....

४. एकस्मिन् मासे कति पक्षे स्थः? .....

AP SCERT

भावव्यक्तीकरणम् - सर्जनात्मकता

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. विवेकस्य विद्यालये विरामः किमर्थं दत्तः?
२. कालिदासस्य उक्तिः का?
३. षड् रुचयः काः?
४. उगादि-अवलेहे कः कः पदार्थः भवति?
५. उत्सवदिने जनाः किं किं कुर्वन्ति?

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. भवतां गृहे युगादि - उत्सवं कथम् आचरन्ति?
२. भारतीयाः उत्सवदिनानि कथम् आचरन्ति?
३. भवान्/भवती कति उत्सवान् जानाति? तेषां नामानि लिखतु।
४. उत्सवाः किमर्थम्?

४. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

भवतां यः उत्सवः प्रियः अस्ति तमुद्दिश्य मित्रं प्रति लेखं लिखन्तु।

भाषांशाः

५. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

१. समानार्थकपदानि

१. विशिष्टः	- प्रमुखः, महान्
२. शिक्षकः	- अध्यापकः, गुरुः
३. वर्षं	- संवत्सरः, अयनम्
४. उषःकालः	- प्रभातम्, प्रातःकालः
५. गृहम्	- सदनम्, सद्म

२. अधो दत्तानि पदानि तेषां विरुद्धार्थकपदैः योजयन्तु

१. अस्ति	( )	अ. अनेकः
२. एकः	( )	आ. अविशिष्टः
३. युगादिः	( )	इ. नास्ति
४. विशिष्टः	( )	ई. युष्माकम्
५. अस्माकम्	( )	ऊ. अन्तः

३. भिन्नम् पदम् अङ्कयन्तु

१. युगादिः, विजयदशमी, दीपावली, गणतन्त्रदिनोत्सवः .....
२. अम्बा, पिता, शिक्षकः, सुतः .....
३. संवत्सरादिः, युगान्तः, युगादिः, उगादिः .....
४. चलनचित्रदर्शनम्, अभ्यङ्गस्नानम्, नूतनवस्त्रधारणम्, देवपूजनम् .....
५. चूतपुष्पम्, मन्दारपुष्पम्, कमलपुष्पम्, निम्बपुष्पम् .....

६. परियोजनाकार्यम्

अ. ग्रन्थालयस्य साहाय्येन ऋतूनाम् अनुगुणम् आयोज्यमानानाम् उत्सवानां सूचीं कुर्वन्तु। प्रत्येकं ऋतोः वैशिष्ट्यं लिखित्वा भित्तिपत्रे लेपयन्तु।

आ. विविधप्रकारान् उत्सवान् भित्तिपत्रे लिखित्वा आनयन्तु।

सम्भाषणम्

रुचयः

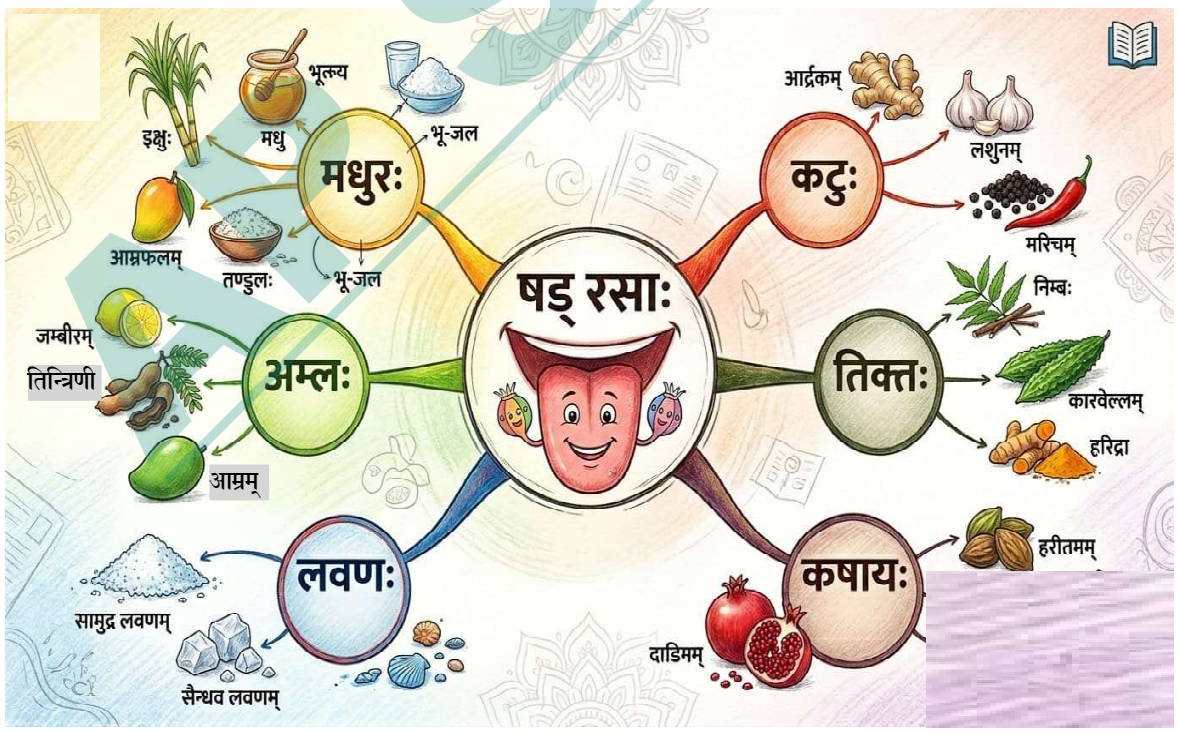

सम्भाषणम्

पुष्पाणि

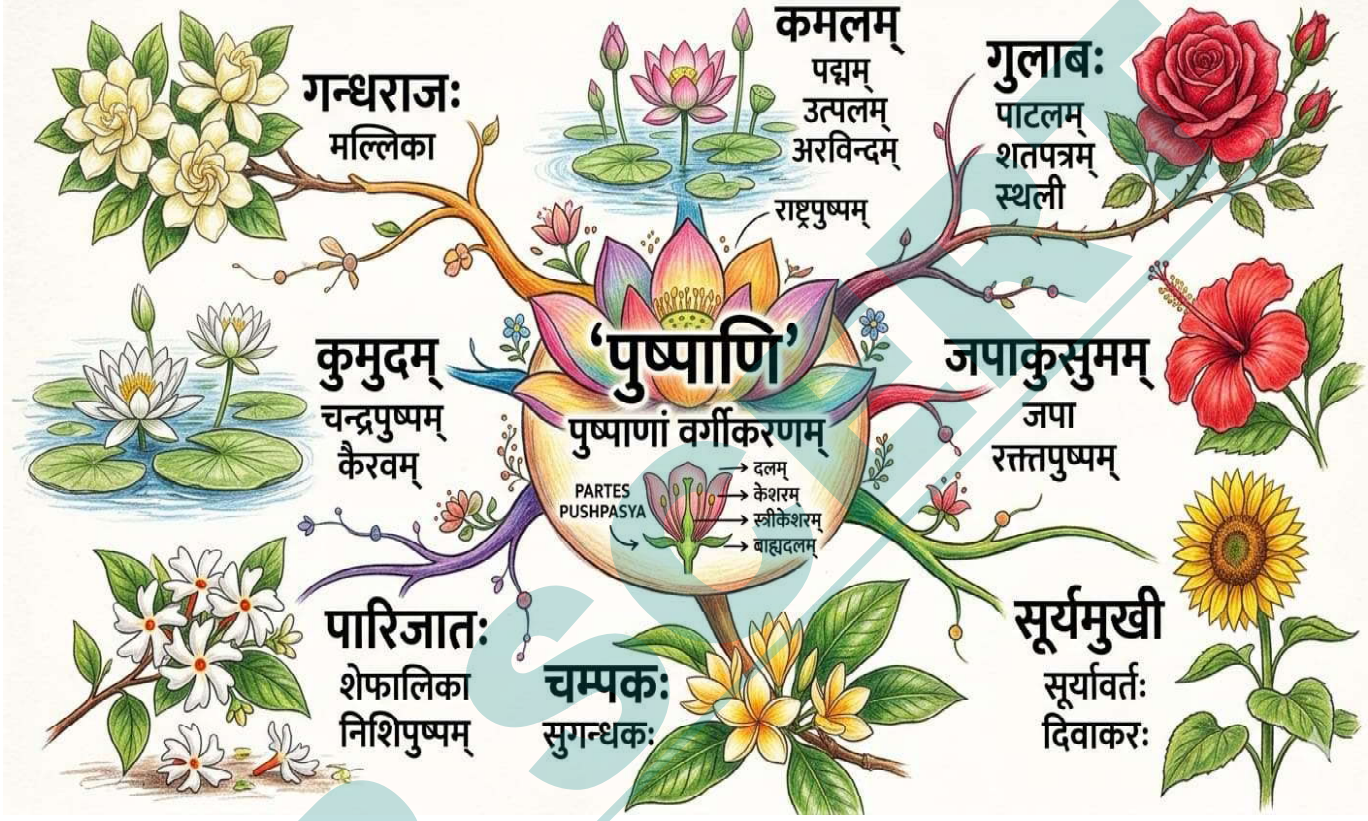

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. पाठं पठितुं शक्नोमि ।			
२. युगादिपर्वदिनस्य वैशिष्ट्यं वक्तुं शक्नोमि ।			
३. उत्सवाः किमर्थम् आचरन्ति इति लेखितुं शक्नोमि ।			
४. मित्रं प्रति लेखं लेखितुं शक्नोमि ।			

सम्भाषणम्

संख्याः

VALUE	संस्कृतम्	ENGLISH
1	एकम्	Ekam
10	शतम्	Dasha
1000	सहस्रम्	Sahasram
10000	अयुतम्	Ayutam
100,000	लक्षम्	Laksham
1,000,000	नियुतम्	Niyutam
10,000,000	कोटिः	Kotihi
100,000,000	अर्बुदम्	Arbudam
100,000,000	वृन्दम्	Vrindam
100,000,000	खर्वः	Kharvaha
100,000,000	निखर्वः	Nikharvaha
100,000,000	शङ्खः	Shankhaha
100,000,000,000,000	पद्मम्	Padmam
100,000,000,000,000,000	सागरः	Saagaraha
100,000,000,000,000,000	अन्त्यम्	Antyam
100,000,000,000,000,000	मध्यम्	Madhyam
100,000,000,000,000,000	परार्धम्	Paraardham

एकं दशशतं चैव सहस्रमयुतं तथा।
लक्षं च नियुतं चैव कोटिरर्बुदमेव च।।
वृन्दं खर्वो निखर्वश्च शङ्खः पद्मश्च सागरः।
अन्त्यं मध्यं परार्धं च दशवृद्ध्या यथा क्रमम्।।

8 सुभाषितानि

C8V9T2

अभ्यसनफलितानि

छात्राः मानवीयमूल्यानि नैतिकता इत्यादि सुभाषितानां द्वारा ज्ञास्यन्ति। C G - 1

श्लोकान् पठित्वा भावं स्वीयवाक्यैः लिखन्ति। C G - 2

एकां नीतिवाक्यं स्वीकृत्य कथां लेखितुं प्रभवन्ति। C G - 3

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

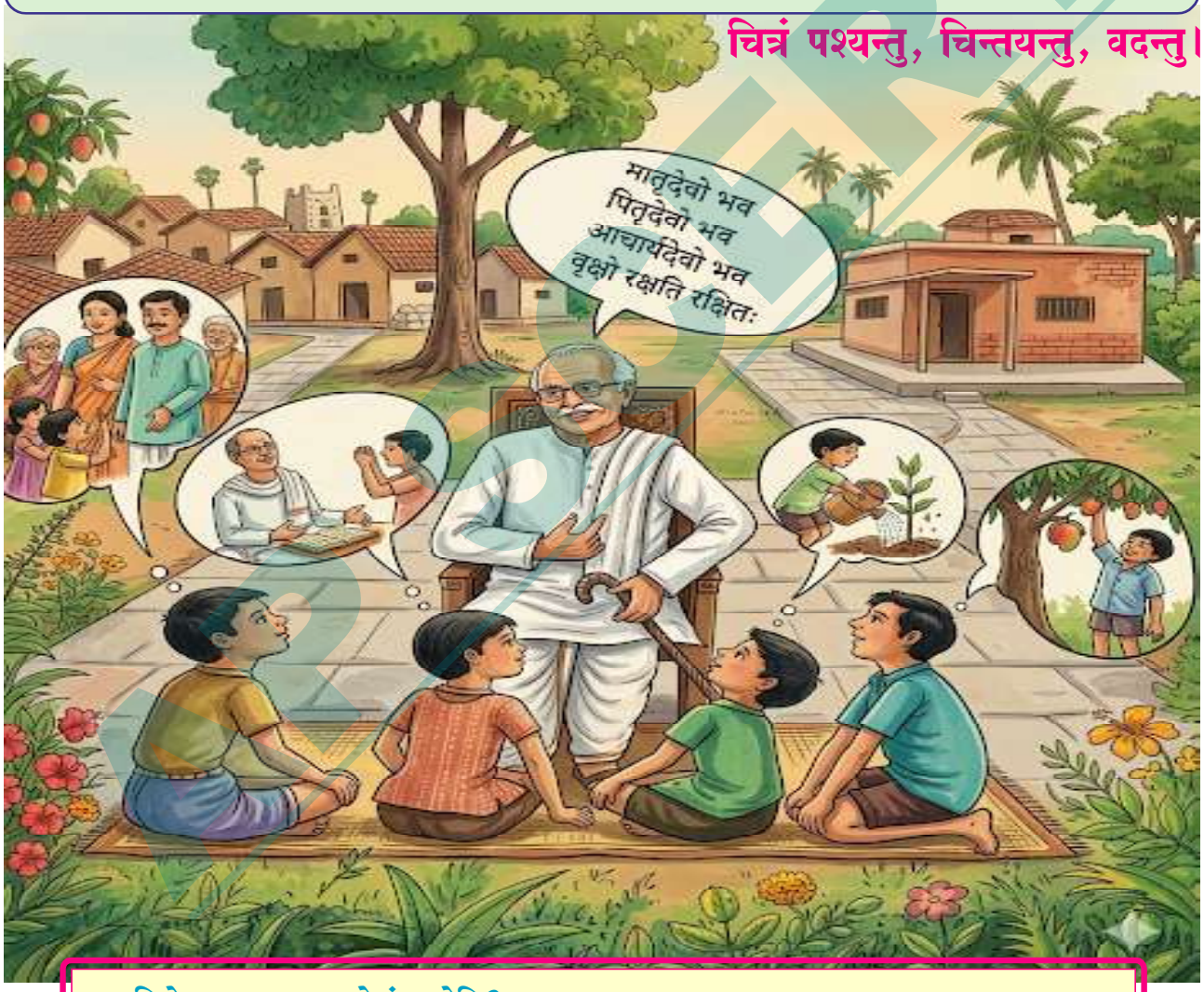

१. चित्रे वृद्धः कम् उपदेशं करोति?
२. चित्रे बालाः किं चिन्तयन्ति?
३. भवतां ज्ञातानि सुभाषितवाक्यानि वदन्तु?

१. एकेनापि सुवृक्षेण
पुष्पितेन सुगन्धिना।
वासितं तद्वनं सर्वं
सुपुत्रेण कुलं यथा।।

प्रतिपदार्थाः

यथा	-	ఏ విధంగానైతే
पुष्पितेन	-	పుష్పించిన
सुगन्धिना	-	సువాసన కలది అయిన
एकेनापि	-	ఒకే ఒక్క
सुवृक्षेण	-	మంచి చెట్టు చేత
तत् वनं सर्वम्	-	ఆ వనమంతా
वासितम्	-	పరిమళభరితమౌతుందో
(तथा	-	అదేవిధంగా)
सुपुत्रेण	-	మంచి కుమారుని చేత
कुलम्	-	వంశం
वासितं भवति	-	ప్రసిద్ధి చెందుతుంది

भावः - ఒక అడవిలో విరబూసిన, సువాసనలు వెదజల్లే ఒకే ఒక్క చెట్టు పంచే సువాసనలతో అడవంతా ఎలా పరిమళిస్తుందో, అదే విధంగా మంచి కుమారుని చేత వంశం కూడా కీర్తిని పొందుతుంది.

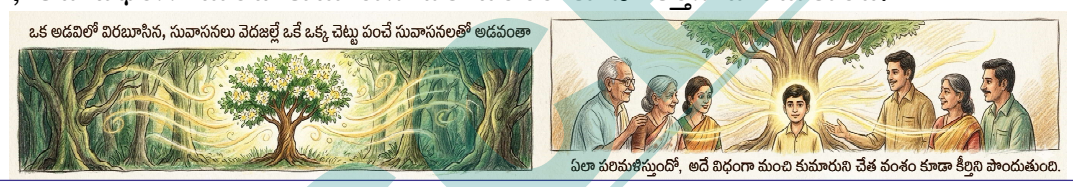

२. युक्तियुक्तं वचो ग्राह्यं
बालादपि शुकादपि।
अयुक्तं नैव च ग्राह्यं
साक्षादपि बृहस्पतेः।।

प्रतिपदार्थाः

बालाद् अपि	-	చిన్న పిల్లవాడి నుండి అయినా
शुकाद् अपि	-	చిలుక నుండి అయినా
युक्तियुक्तम्	-	యోగ్యమైన
वचः	-	మాట
ग्राह्यम्	-	స్వీకరించదగినది
साक्षात्	-	నేరుగా
बृहस्पतेः अपि	-	బృహస్పతి నుండి అయినా
अयुक्तम्	-	యోగ్యం కాని
वचः	-	మాట
न ग्राह्यम्	-	స్వీకరించదగినది కాదు

भावः- యోగ్యమైన మాట బాలుడు చెప్పినా వినాలి. చిలుక చెప్పినా వినాలి. యోగ్యం కాని మాట సాక్షాత్తూ దేవగురువైన బృహస్పతి చెప్పినా వినకూడదు.

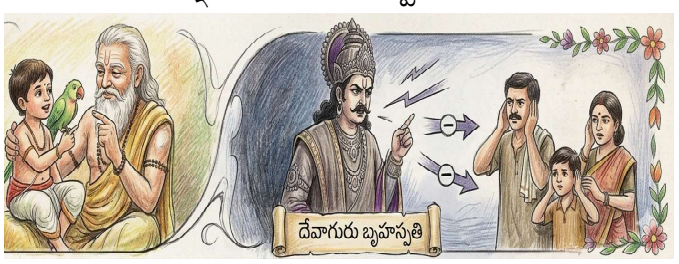

३. ताराणां भूषणं चन्द्रः
नराणां भूषणं श्रमः।
छात्राणां भूषणं विद्या
शीलं सर्वस्य भूषणम्।।

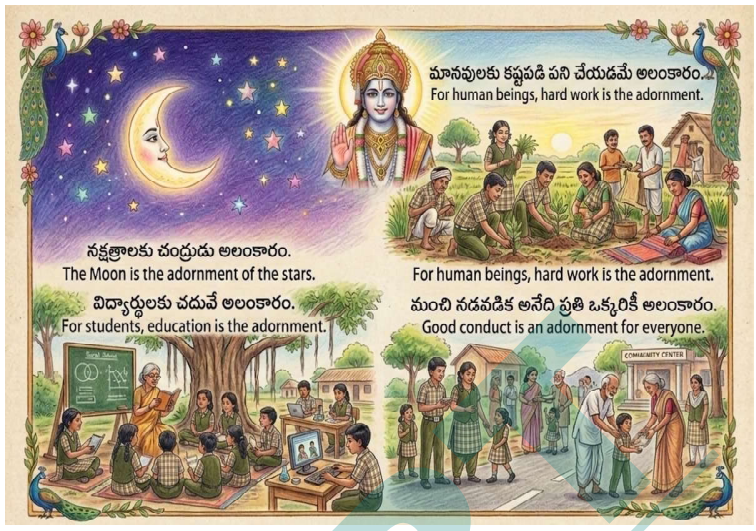

प्रतिपदार्थाः

ताराणाम्	-	నక్షత్రాలకు
चन्द्रः	-	చంద్రుడు
भूषणम्	-	అలంకారం
नराणाम्	-	మానవులకు
श्रमः	-	కష్టపడి పనిచేయుట
भूषणम्	-	అలంకారం
छात्राणाम्	-	విద్యార్థులకు
विद्या	-	చదువు
भूषणम्	-	అలంకారం
सर्वस्य	-	ప్రతి ఒక్కరికీ
शीलम्	-	మంచి నడవడిక
भूषणम्	-	అలంకారం

भावः - నక్షత్రాలకు చంద్రుడు అలంకారం. మానవులకు కష్టపడి పని చేయడమే అలంకారం. విద్యార్థులకు చదువే అలంకారం. మంచి నడవడిక అనేది ప్రతి ఒక్కరికీ అలంకారం.

४. उद्यमः साहसं धैर्यं
बुद्धिः शक्तिः पराक्रमः।
षडेते यत्र वर्तन्ते
तत्र देवस्सहायकः।।

प्रतिपदार्थाः

उद्यमः	-	ప్రయత్నం
साहसम्	-	సాహసం
धैर्यम्	-	ధైర్యం
बुद्धिः	-	బుద్ధి
शक्तिः	-	శక్తి
पराक्रमः	-	పరాక్రమం
एते षट्	-	ఈ ఆరు
यत्र	-	ఎక్కడైతే
वर्तन्ते	-	ఉంటాయో
तत्र	-	అక్కడ
देवः	-	దేవుడు
सहायकः	-	సహాయకుడిగా
भवति	-	ఉంటాడు

भावः - ప్రయత్నం, సాహసం, ధైర్యం, బుద్ధి, శక్తి, పరాక్రమం అనే ఆరు గుణాలూ ఎవరికి ఉంటాయో వారికి భగవంతుడు సహాయం చేస్తాడు.

५. सत्यं ब्रूयात् प्रियं ब्रूयात् न ब्रूयात् सत्यमप्रियम्। प्रियं च नानृतं ब्रूयात् एष धर्मः सनातनः।।

प्रतिपदार्थाः

सत्यम्	-	నిజాన్ని
ब्रूयात्	-	చెప్పాలి
प्रियम्	-	ఇష్టమైన దానిని
ब्रूयात्	-	చెప్పాలి
अप्रियम्	-	ఇష్టం కాని
सत्यम्	-	నిజాన్ని
न ब्रूयात्	-	చెప్పగూడదు
च	-	మరియు
प्रियम्	-	ఇష్టమైనదే అయినా
अनृतम्	-	అసత్యం
न ब्रूयात्	-	చెప్పకూడదు
एषः	-	ఇది
सनातनः	-	పూర్వం నుండి వస్తున్న
धर्मः	-	ధర్మం

भावः - ఎల్లప్పుడూ నిజమే చెప్పాలి. ఎదుటి వాళ్ళకు ఇష్టమైనదే చెప్పాలి. ఇష్టం కాని నిజాన్ని చెప్పకూడదు. అలాగే ఇష్టమైనవే అయినా అసత్యాలను కూడా చెప్పకూడదు. ఇది పూర్వం నుండి వస్తున్న ధర్మం.

६. मार्गो देयो वाहनाय गवे राज्ञे ह्यचक्षुषे। वृद्धाय भारतप्ताय गर्भिण्यै बालकाय च।।

प्रतिपदार्थाः

वाहनाय	-	వాహనానికి,
गवे	-	ఆవుకు,
राज्ञे	-	రాజుకు,
अचक्षुषे	-	కళ్ళు లేనివానికి
वृद्धाय	-	ముసలివానికి
भारतप्ताय	-	బరువు మోస్తూ బాధ-పడుతున్నవానికి (వస్తున్నవానికి)
गर्भिण्यै	-	గర్భవతి అయిన స్త్రీకి
च	-	మరియు
बालकाय	-	చిన్న పిల్లవానికి
मार्गः	-	దారి
देयः	-	ఇవ్వాలి.

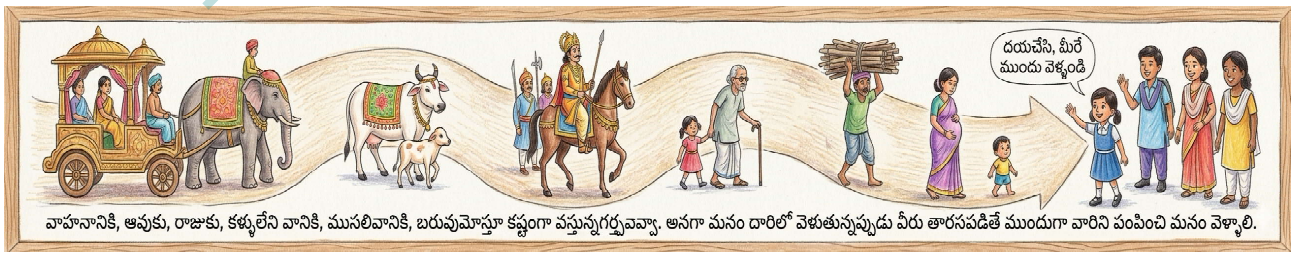

వాహనానికి, ఆవుకు, రాజుకు, కళ్ళులేని వానికి, ముసలివానికి, బరువుమోస్తూ కష్టంగా వస్తున్నగర్భవవ్వా. అనగా మనం దారిలో వెళుతున్నప్పుడు వీరు తారసపడితే ముందుగా వారిని పంపించి మనం వెళ్ళాలి.

भावः - వాహనానికి, ఆవుకు, రాజుకు, కాళ్ళులేని వానికి, ముసలివానికి, బరువుమోస్తూ కష్టంగా వస్తున్నవానికి, గర్భవతి అయిన స్త్రీకి మరియు చిన్న పిల్లవానికి దారి ఇవ్వాలి. అనగా మనం దారిలో వెళుతున్నప్పుడు వీరు తారసపడితే ముందుగా వారిని పంపించి మనం వెళ్ళాలి.

७. स्वगृहे पूज्यते मूर्खः
स्वग्रामे पूज्यते प्रभुः।
स्वदेशे पूज्यते राजा
विद्वान् सर्वत्र पूज्यते।।

प्रतिपदार्थाः

मूर्खः	-	మూర్ఖుడు
स्वगृहे	-	తన ఇంటిలో
पूज्यते	-	పూజించబడతాడు /గౌరవించబడతాడు
प्रभुः	-	నాయకుడు
स्वग्रामे	-	తన గ్రామంలో
पूज्यते	-	పూజించబడతాడు
राजा	-	రాజు
स्वदेशे	-	తన దేశంలో
पूज्यते	-	పూజించబడతాడు
विद्वान्	-	పండితుడు
सर्वत्र	-	అంతటా
पूज्यते	-	పూజించబడతాడు

भावः - మూర్ఖుడు తన ఇంటిలో మాత్రమే గౌరవం పొందుతాడు. ఒక గ్రామాధికారి తన గ్రామంలో మాత్రమే గౌరవం పొందుతాడు. రాజు తన దేశంలో మాత్రమే గౌరవం పొందుతాడు. అయితే ఒక పండితుడు తన ఇంటిలో, గ్రామంలో, దేశంలో, విదేశాలలో, అన్నిచోట్లా గౌరవం పొందుతాడు.

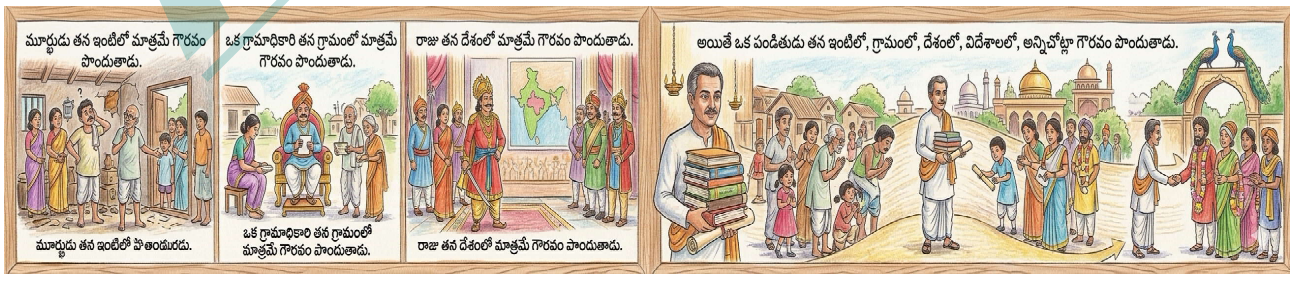

AP SCERT

भावावगमनम् - प्रतिस्पन्दनम्

१. शृण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. चित्रेषु के के किं किं कुर्वन्ति ?

आ. चित्रे मानवः किमर्थं पर्वतं खनति?

इ. सुगन्धिनां केषाञ्चन पुष्पाणां नामानि वदन्तु?

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. सर्वान् श्लोकान् सस्वरं गायन्तु।

आ. श्लोकानां भावं पठित्वा स्वीयवाक्यैः लिखन्तु।

इ. अधः दत्तम् श्लोकं पठित्वा दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु।

आरोग्यं भास्करात् इच्छेत्
श्रियमिच्छेत् हुताशनात्।
ज्ञानं महेश्वरादिच्छेत्
मोक्षमिच्छेत् जनार्दनात्।।

१. आरोग्यं कस्मात् इच्छेत्? .....

२. श्रियं कस्मात् इच्छेत्? .....

३. ज्ञानं कस्मात् इच्छेत्? .....

४. मोक्षं कस्मात् इच्छेत्? .....

भावव्यक्तीकरणम् - सर्जनात्मकता

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. सुपुत्रेण कुलं कथं शोभते?

२. सनातनधर्मः किं वदति?

३. देवः कस्य सहायकः भवति?

४. केषां कृते मार्गः देयः?

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. एतस्मात् पाठात् भवता गृहीतं हितमुद्दिश्य लिखतु।

२. कीदृशकार्याणि करणीयानि? कीदृशकार्याणि न करणीयानि?

४. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

अ. पाठस्य एकां नीतिं स्वीकृत्य अन्यां कथां लिखन्तु।

५. प्रशंसा

फातिमा - वाणि! शीलं नाम किम्।
वाणी - सखि! सर्वजनामोदयोग्यं, सत्प्रवर्तनम् एव शीलम् इति वदन्ति।
फातिमा - तेन किं प्रयोजनम्?
वाणी - सखि! शीलस्य कारणतः मूर्खः अपि माननीयः भवति, मानवः महर्षिः भवति। सुचारित्र्यनिर्माणाय शीलमेव साधनं भवति।
फातिमा - उत्तमम्! भवती सम्यक् उक्तवती। शीलेन विना मानवजीवनं व्यर्थमेव। धन्यवादाः सखि!
वाणी - स्वागतम्।

(सत् -शीलवतः महात्मनः उद्दिश्य वदन्तु ।)

भाषांशाः

पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

इ. पट्टिकायां दत्तानि पदानि उपयुज्य वाक्यानि लिखन्तु।

ताराणां	भूषणं	श्रमः	स्वगृहे	पूज्यते	प्रभुः
छात्राणां		शीलम्	स्वदेशे		राजा
सर्वस्य		चन्द्रः	स्वग्रामे		मूर्खः
नराणां		विद्या	सर्वत्र		विद्वान्

उदा - ताराणां भूषणं चन्द्रः।

अ. अधः दत्तेभ्यः पदसमूहेभ्यः अयुक्तं पदं बहिष्कुर्वन्तु।

अ. चन्द्रः, ताराः, रात्रिः, सूर्यः .....

आ. वृक्षः, पुष्पम्, फलम्, जलम् .....

इ. उद्यमः, पराक्रमः, अलसत्वम्, साहसम् .....

ई. कविता, सुभाषितम्, हितोपदेशः, नीतिश्लोकः .....

७. परियोजनाकार्यम्

अ. विभक्त्यनुसारं प्रत्येकं विभक्तेः दशपदानि दशवाक्यानि च पाठ्यपुस्तके अन्विष्य सङ्कलयन्तु।

आ. ''विद्वान् सर्वत्र पूज्यते'' इति नीतिमनुसृत्य एकां कथां सङ्गृह्य आनयन्तु,कक्ष्यायां वदन्तु।

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. श्लोकान् अदृष्ट्वा वक्तुं शक्नोमि ।			
२. सुभाषितवाक्यानि वक्तुं शक्नोमि ।			
३. श्लोकभावान् स्वीयवाक्यैः लेखितुं शक्नोमि ।			
४. पाठस्य एकां नीतिं स्वीकृत्य कथां लेखितुं शक्नोमि ।			

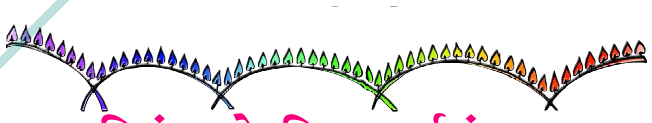

हितं मनोहरि च दुर्लभं वचः

पठन्तु - नन्दन्तु

विवेकी एव पण्डितः

एकस्मिन् ग्रामे चत्वारः स्नेहिताः आसन्। तेषु त्रयः शास्त्रेषु निपुणाः। परन्तु विवेकहीनाः। चतुर्थः तु शास्त्रं किमपि न जानाति। परन्तु विवेकी।

एकदा ते एवम् अचिन्तयन् ''देशान्तरं गत्वा महाराजस्य पुरतः अस्माकं पाण्डित्यं प्रदर्श्य धनसम्पादनं करणीयम्'' इति। एवं चिन्तयित्वा ते देशान्तरं प्रस्थिताः।

मार्गे ते एकस्य मृतसिंहस्य अस्थीनि अपश्यन्। तदा प्रथमः अवदत् '' भोः सुहृदः! अस्माकं विद्यायाः परीक्षां कर्तुम् एषः अत्युत्तमः अवकाशः। वयम् एतं सिंहं प्राणसहितं करवाम'' इति।

अनन्तरं सः सिंहस्य अस्थीनि आयोजयत्। द्वितीयः तत्र रक्तमांसचर्मादिकं समायोजयत्। तृतीयः यदा तस्य प्राणदानं कर्तुम् उद्युक्तः तदा शास्त्रज्ञानहीनः चतुर्थः अवोचत् '' भोः! यदि एषः सिंहः जीवितः भवेत्, तर्हि अस्मान् मारयेत्। अतः तस्य प्राणदानं न करणीयम्'' इति।

तदा तृतीयः कोपेन ''मूर्ख! मया अपि मम विद्यायाः परीक्षा करणीया अस्ति। अतः अहं प्राणदानं करोमि एव'' इति अवदत्।

तदा चतुर्थः ''तर्हि भवान् एकं क्षणं तिष्ठतु। अहं वृक्षम् आरोहामि'' इति उक्त्वा समीपस्थम् उन्नतं वृक्षम् आरूढवान्। तृतीयः सिंहस्य प्राणदानम् अकरोत्। तदा जीवितः सिंहः त्रीन् अपि पण्डितान् हत्वा अगच्छत्। अतः पण्डिताः वदन्ति ''विद्यायाः अपेक्षया बुद्धिः गरीयसी'' इति।

शब्दाः

अकारान्तः पुंलिङ्गः 'राम' शब्दः।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	रामः	रामौ	रामाः
सम्बोधनप्रथमा विभक्तिः	हे राम	हे रामौ	हे रामाः
द्वितीया विभक्तिः	रामम्	रामौ	रामान्
तृतीया विभक्तिः	रामेण	रामाभ्याम्	रामैः
चतुर्थी विभक्तिः	रामाय	रामाभ्याम्	रामेभ्यः
पञ्चमी विभक्तिः	रामात्	रामाभ्याम्	रामेभ्यः
षष्ठी विभक्तिः	रामस्य	रामयोः	रामाणाम्
सप्तमी विभक्तिः	रामे	रामयोः	रामेषु

एवं कृष्णः, गोविन्दः, गणेशः, इत्यादयः

इकारान्तः पुंलिङ्गः 'हरि' शब्दः।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	हरिः	हरी	हरयः
सम्बोधनप्रथमा विभक्तिः	हे हरे	हे हरी	हे हरयः
द्वितीया विभक्तिः	हरिम्	हरी	हरीन्
तृतीया विभक्तिः	हरिणा	हरिभ्याम्	हरिभिः
चतुर्थी विभक्तिः	हरये	हरिभ्याम्	हरिभ्यः
पञ्चमी विभक्तिः	हरेः	हरिभ्याम्	हरिभ्यः
षष्ठी विभक्तिः	हरेः	हर्योः	हरीणाम्
सप्तमी विभक्तिः	हरौ	हर्योः	हरिषु

एवं कविः, रविः, इत्यादयः

AP SCERT

आकारान्तः स्त्रीलिङ्गः 'सीता' शब्दः।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	सीता	सीते	सीताः
सम्बोधनप्रथमा विभक्तिः	हे सीते	हे सीते	हे सीताः
द्वितीया विभक्तिः	सीताम्	सीते	सीताः
तृतीया विभक्तिः	सीतया	सीताभ्याम्	सीताभिः
चतुर्थी विभक्तिः	सीतायै	सीताभ्याम्	सीताभ्यः
पञ्चमी विभक्तिः	सीतायाः	सीताभ्याम्	सीताभ्यः
षष्ठी विभक्तिः	सीतायाः	सीतयोः	सीतानाम्
सप्तमी विभक्तिः	सीतायां	सीतयोः	सीतासु

एवं लता, कथा इत्यादयः।

ईकारान्तस्त्रीलिङ्गः 'गौरी' शब्दः।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	गौरी	गौर्यौ	गौर्यः
सम्बोधनप्रथमा विभक्तिः	हे गौरि	हे गौर्यौ	हे गौर्यः
द्वितीया विभक्तिः	गौरीम्	गौरी	गौरीः
तृतीया विभक्तिः	गौर्या	गौरीभ्याम्	गौरीभिः
चतुर्थी विभक्तिः	गौर्यै	गौरीभ्याम्	गौरीभ्यः
पञ्चमी विभक्तिः	गौर्याः	गौरीभ्याम्	गौरीभ्यः
षष्ठी विभक्तिः	गौर्याः	गौर्योः	गौरीणाम
सप्तमी विभक्तिः	गौर्याम्	गौर्योः	गौरीषु

एवं देवी, नारी इत्यादयः

AP SCERT

अकारान्तः नपुंसकलिङ्गः 'वन' शब्दः।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	वनम्	वने	वनानि
सम्बोधनप्रथमा विभक्तिः	हे वन	हे वने	हे वनानि
द्वितीया विभक्तिः	वनम्	वने	वनानि
तृतीया विभक्तिः	वनेन	वनाभ्याम्	वनैः
चतुर्थी विभक्तिः	वनाय	वनाभ्याम्	वनेभ्यः
पञ्चमी विभक्तिः	वनात्	वनाभ्याम्	वनेभ्यः
षष्ठी विभक्तिः	वनस्य	वनयोः	वनानाम्
सप्तमी विभक्तिः	वने	वनयोः	वनेषु

एवं फलम्, पुस्तकम् इत्यादयः

मकारान्तः पुंलिङ्गः 'किम्' शब्दः।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	कः	कौ	के
द्वितीया विभक्तिः	कम्	कौ	कान्
तृतीया विभक्तिः	केन	काभ्याम्	कैः
चतुर्थी विभक्तिः	कस्मै	काभ्याम्	केभ्यः
पञ्चमी विभक्तिः	कस्मात्	काभ्याम्	केभ्यः
षष्ठी विभक्तिः	कस्य	कयोः	केषाम्
सप्तमी विभक्तिः	कस्मिन्	कयोः	केषु

AP SCERT

मकारान्तः स्त्रीलिङ्गः 'किम्' शब्दः।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	का	के	काः
द्वितीया विभक्तिः	कां	के	काः
तृतीया विभक्तिः	कया	काभ्यां	काभिः
चतुर्थी विभक्तिः	कस्यै	काभ्यां	काभ्यः
पञ्चमी विभक्तिः	कस्याः	काभ्यां	काभ्यः
षष्ठी विभक्तिः	कस्याः	कयोः	कासां
सप्तमी विभक्तिः	कस्यां	कयोः	कासु

मकारान्तः नपुंसकलिङ्गः 'किम्' शब्दः।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	किम्	के	कानि
द्वितीया विभक्तिः	किम्	के	कानि

अवशिष्टं पुंलिङ्गवत् पठन्तु।

AP SCERT

धातवः

भू - सत्तायाम्

वर्तमाने लट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	भवति	भवतः	भवन्ति
मध्यमपुरुषः	भवसि	भवथः	भवथ
उत्तमपुरुषः	भवामि	भवावः	भवामः

भविष्यति लृट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	भविष्यति	भविष्यतः	भविष्यन्ति
मध्यमपुरुषः	भविष्यसि	भविष्यथः	भविष्यथ
उत्तमपुरुषः	भविष्यामि	भविष्यावः	भविष्यामः

विध्याशिषोः लोट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	भवतु / भवतात्	भवताम्	भवन्तु
मध्यमपुरुषः	भव / भवतात्	भवतम्	भवत
उत्तमपुरुषः	भवानि	भवाव	भवाम

अनद्यतनभूते लङ्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अभवत्	अभवताम्	अभवन्
मध्यमपुरुषः	अभवः	अभवतम्	अभवत
उत्तमपुरुषः	अभवम्	अभवाव	अभवाम

पठ - पठने

वर्तमाने लट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पठति	पठतः	पठन्ति
मध्यमपुरुषः	पठसि	पठथः	पठथ
उत्तमपुरुषः	पठामि	पठावः	पठामः

भविष्यति लृट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पठिष्यति	पठिष्यतः	पठिष्यन्ति
मध्यमपुरुषः	पठिष्यसि	पठिष्यथः	पठिष्यथ
उत्तमपुरुषः	पठिष्यामि	पठिष्यावः	पठिष्यामः

विध्याशिषोः लोट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पठतु / पठतात्	पठताम्	पठन्तु
मध्यमपुरुषः	पठ / पठतात्	पठतम्	पठत
उत्तमपुरुषः	पठानि	पठाव	पठाम

अनद्यतनभूते लङ्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अपठत्	अपठताम्	अपठन्
मध्यमपुरुषः	अपठः	अपठतम्	अपठत
उत्तमपुरुषः	अपठम्	अपठाव	अपठाम

खादृ - भक्षणे

वर्तमाने लट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	खादति	खादतः	खादन्ति
मध्यमपुरुषः	खादसि	खादथः	खादथ
उत्तमपुरुषः	खादामि	खादावः	खादामः

भविष्यति लृट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	खादिष्यति	खादिष्यतः	खादिष्यन्ति
मध्यमपुरुषः	खादिष्यसि	खादिष्यथः	खादिष्यथ
उत्तमपुरुषः	खादिष्यामि	खादिष्यावः	खादिष्यामः

विध्याशिषोः लोट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	खादतु / खादतात्	खादताम्	खादन्तु
मध्यमपुरुषः	खाद / खादतात्	खादतम्	खादत
उत्तमपुरुषः	खादानि	खादाव	खादाम

अनद्यतनभूते लङ्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अखादत्	अखादताम्	अखादन्
मध्यमपुरुषः	अखादः	अखादतम्	अखादत
उत्तमपुरुषः	अखादम्	अखादाव	अखादाम

वद - व्यक्तायां वाचि

वर्तमाने लट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	वदति	वदतः	वदन्ति
मध्यमपुरुषः	वदसि	वदथः	वदथ
उत्तमपुरुषः	वदामि	वदावः	वदामः

भविष्यति लृट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	वदिष्यति	वदिष्यतः	वदिष्यन्ति
मध्यमपुरुषः	वदिष्यसि	वदिष्यथः	वदिष्यथ
उत्तमपुरुषः	वदिष्यामि	वदिष्यावः	वदिष्यामः

विध्याशिषोः लोट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	वदतु / वदतात्	वदताम्	वदन्तु
मध्यमपुरुषः	वद / वदतात्	वदतम्	वदत
उत्तमपुरुषः	वदानि	वदाव	वदाम

अनद्यतनभूते लङ्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अवदत्	अवदताम्	अवदन्
मध्यमपुरुषः	अवदः	अवदतम्	अवदत
उत्तमपुरुषः	अवदम्	अवदाव	अवदाम

डु कृञ् - करणे

वर्तमाने लट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	करोति	कुरुतः	कुर्वन्ति
मध्यमपुरुषः	करोषि	कुरुथः	कुरुथ
उत्तमपुरुषः	करोमि	कुर्वः	कुर्मः

भविष्यति लृट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	करिष्यति	करिष्यतः	करिष्यन्ति
मध्यमपुरुषः	करिष्यसि	करिष्यथः	करिष्यथ
उत्तमपुरुषः	करिष्यामि	करिष्यावः	करिष्यामः

विध्याशिषोः लोट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	करोतु / कुरुतात्	कुरुताम्	कुर्वन्तु
मध्यमपुरुषः	कुरु / कुरुतात्	कुरुतम्	कुरुत
उत्तमपुरुषः	करवाणि	करवाव	करवाम

अनद्यतनभूते लङ्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अकरोत्	अकुरुताम्	अकुर्वन्
मध्यमपुरुषः	अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत
उत्तमपुरुषः	अकरवम्	अकरवाव	अकरवाम

अस - भुवि

वर्तमाने लट्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
अस्ति	स्तः	सन्ति
असि	स्थः	स्थ
अस्मि	स्वः	स्मः

भविष्यति लृट्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
भविष्यति	भविष्यतः	भविष्यामि
भविष्यसि	भविष्यथः	भविष्यथ
भविष्यामि	भविष्यावः	भविष्यामः

विध्याशिषोः लोट्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
अस्तु / स्तात्	स्ताम्	सन्तु
एधि / स्तात्	स्तम्	स्त
असानि	असाव	असाम

अनद्यतनभूते लङ्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
आसीत्	आस्ताम्	आसन्
आसीः	आस्तम्	आस्त
आसम्	आस्व	आस्व

पदकोशः

अ

अकर्मणः - ఏపనీచేయకుండా ఉండటంకంటే
अकस्मात् - అనుకోకుండా/ఊహించని విధంగా
अग्निसम्बद्धम् - అగ్నికి సంబధించినది
अग्नेः - అగ్నియొక్క
अङ्गीकृत्य - అంగీకరించి
अण्डानि - గుడ్లు
अतिक्रम्य - అతిక్రమించి/దాటి
अतीव - మిక్కిలి
अद्यतन - నేటి
अद्यावधि - నేటినుండి
अनलः - అగ్ని
अनागतम् - రాని/రాలేదు
अनानसानि - అనాసపండ్లు
अनावृष्टिकारणतः - కరువు కారణంగా
अनिलः - గాలి
अनुगता - అనుసరించినది
अनुजाय - తమ్ముని కొరకు
अनुजायै - చెల్లెలి కొరకు
अनुपालयन् - చెప్పిన విధంగా పాటిస్తూ
अनुभवन् - అనుభవిస్తూ
अनुभोक्तव्यम् - అనుభవించవలసినది
अनुक्त्वैव - చెప్పకుండానే
(अनुक्त्वा+एव)
अनेकेषु - అనేకములలో
अन्तिमसंस्कारम् - అంత్యక్రియ
अन्नोत्पादनाय - ధాన్యం పండించుటకు
अपकारिणः - అపకారులు
अपकारिषु - అపకారుల యందు
अपगतः - తొలగిపోయినది
अपदः - పాదములు లేనిది
अपनीय - తొలగించి/తీసివేసి
अपालनमेव - పాటించకపోవటమే
अम्ब ! - అమ్మా!
अम्बायै - అమ్మకోసం
अभयारण्यम् - ప్రాణభయం లేని అడవి
अभ्यङ्गस्नानम् - తలంటుస్నానం
अभ्यसनम् - నేర్చుకొనుట
अभाग्यः - దురదృష్టవంతుడు
अभिषेकसम्भारान् - రాజ్యాభిషేకానికి అవసరమైన వస్తువులు
अभिषेचनम् - అభిషేకించుట
अमुखः - నోరు లేనిది
अमृतवाणी - అమృతమయమైన వాక్కు
अयुक्तम् - తగనిది
अन्यवेषम् - మరొక వేషము
अन्येषाम् - ఇతరులకు
अन्वेषणार्थम् - వెతకటానికై
अरण्यान्तम् - అడవి అంచుకు/చివరకు
(अरण्य+अन्तम्)
अरण्यमार्गे - అడవిదారిలో
अर्थात् - అనగా/అంటే
अष्टावङ्गानि - ఎనిమిది అంగములు
(अष्टौ+अङ्गानि)
असाध्यमेव - సాధించుట కష్టమే
अस्तं गते - అస్తమించిన
अस्मभ्यम् - మన కొరకు/మా కోసం
अस्मादृशान् - మా బోటి వారికి/ మన బోటి వారికి
अहोरात्रम् - రేయింబవళ్ళు

आ

आक्रन्दनम् - కేకలను
आक्रमणम् - ఆక్రమించుట
आक्रम्य - ఆక్రమించి
आक्रान्तवन्तः - అక్రమించుకున్నారు
आगताः - వచ్చారు/వచ్చాయి
आगतानि - వచ్చాయి
आगत्य - వచ్చి
आघाताः - దెబ్బలు/గాయాలు
आचार्यः - ఆచార్యుడు/ఉపాధ్యాయుడు
आचरणीयः - ఆచరింపదగినది/ఆచరించవలసినది
आर्जवम् - నిజాయితీ
आतिथ्येन - ఆతిథ్యంతో
आत्मविनिग्रहः - ఆత్మనిగ్రహము
आत्मीयभाषणम् - స్నేహపూర్వక భాషణం

AP SCERT

आदरणीयम् - ఆదరించదగినది
आर्द्रकम् - అల్లం
आर्द्रकचायेन - అల్లం టీతో
आनन्दमयम् - ఆనందంతో నిండినది
आम्रतोरणानि - మామిడి తోరణాలు
आम्रवृक्षकान् - మామిడి మొక్కలను
आम्रवृक्षाणाम् - మామిడి చెట్ల యొక్క
आम्लम् - పులుపు
आयुः - ఆయుష్షు
आयुर्वेदग्रन्थेषु - ఆయుర్వేద గ్రంథాలలో
आयुर्वेदशास्त्रस्य - ఆయుర్వేదశాస్త్రం యొక్క
आयोजनीयाः - కల్పించవలసినవి
आयोजितवान् - కల్పించెను
आरब्धवान् - మొదలుపెట్టెను
आरुह्य - ఎక్కి
आर्य ! - అయ్యా!
आर्या - మహనీయురాలు
आरोग्यप्रदम् - ఆరోగ్యాన్ని ఇచ్చునది
आवश्यकता - అవసరము
आवश्यकम् - కావలెను
आवर्षम् - సంవత్సరమంతా
आश्चर्यकरेण - ఆశ్చర్యం కలిగించే విధంగా
आश्वासनम् - ఓదార్పు/ఊరడింపు
आहवे - యుద్ధంలో
आस्थानरक्षकाः - సభారక్షకభటులు
आहूतवान् - ఆహ్వానించెను.

(इ)

इक्षुरसः - చెరకురసం
इतस्ततः - ఇటూ-అటూ
इत्थम् - ఈ విధంగా/ఇలా
इति - అని
इत्यतः - ఇందువలన
इत्यपि - అని కూడా
इत्यादयः - మొదలైనవి/మొదలైనవారు
इत्युक्त्वा (इति+उक्त्वा) - అని చెప్పి
इव - వలె
इदम् - ఇది
इदानीम् - ఇప్పుడు

(ई)

ईदृशी - ఈ విధమైన

(उ)

उक्तम् - చెప్పబడినది
उक्तवन्तौ - ఇద్దరు చెప్పారు
उक्त्वा - చెప్పి
उक्तवान् - చెప్పెను
उगादि-उत्सवस्य - ఉగాది పండుగయొక్క
उच्चैः - బిగ్గరగా/పెద్దగా
उच्चैस्स्वरेण - పెద్ద గొంతుతో
उत्थाय - లేచి
उत्सवम् - పండుగను
उत्सवप्रियः - పండుగప్రియుడు
उत्सवेषु - పండుగలలో
उत्सवाचरणम् - పండుగను జరుపుకొనుట
उत्साहवर्धकम् - ఉత్సాహాన్ని పెంచేది
उत्साहपूर्तये - ఉత్సాహాన్ని నింపుటకు
उत्साहेन - ఉత్సాహంతో
उदकम् - నీరు
उदाहरणार्थम् - ఉదాహరణ కొరకు
उद्यमः - తీవ్రప్రయత్నము
उन्नतम् - ఎత్తైన
उन्मत्तः - పిచ్చివాడు
उपयुक्तम् - ఉపకరించునది
उपरि - పైన
उपविष्टः - కూర్చుండెను
उपस्थिताः - ఉన్నవి/ఉన్నటువంటి
उष्णम् - వేడి
उषःकाले - తెల్లవారుజామున

(ऊ)

ऊर्जोत्पादनाय (ऊर्ज+उत्पादनाय) - శక్తిని ఉత్పత్తి చేయుటకు

(ऋ)

ऋतुः - ఋతువు

(ए)

एकत्रीकृत्य - ఒకటిగా చేసి
एकदा - ఒకప్పుడు/ఒకనాడు
एकवारम् - ఒకసారి/ఒకమారు
एकस्मिन् - ఒకదాని యందు
एकाकी - ఒంటరి

APSCERT

एकाम्	- ఒకదానిని/ఒకరిని
एतम्	- ఇతనిని/దీనిని
एतस्य	- దీని యొక్క/ఇతని యొక్క
एतान्	- వీరిని/వీటిని
एतानि	- వీటిని
एतावति काले	- ఇటీవలి కాలంలో
एते	- వీరు
एतेषाम्	- వీరికి/వీరియొక్క
एतेषु	- వీరియందు/వీటియందు
एनम्	- ఇతనిని/దీనిని
एव	- మాత్రమే
एवम्	- ఆ విధంగా
एषा	- ఈమె
एषः	- అతడు

औ

औषधम्	- మందు
औषधरूपेण	- ఔషధరూపముగ
औषधसेवनम्	- ఔషధాన్ని తీసుకొనుట
औषधीनाम्	- ఔషధమొక్కల యొక్క
औषधानाम्	- మందుల యొక్క
औषधेन	- మందు చేత

क

कङ्कणम्	- చేతి కడియము
कञ्चन	- ఒకతనిని
कटुः	- కారము
कण्ठे	- కంఠము నందు
कण्डोलेन	- బుట్టతో
कदलीवनम्	- అరటితోట
कदा	- ఎప్పుడు
कदापि	- ఎప్పుడు కూడా/ఎప్పుడైనా
कपित्थानि	- వెలగపండ్లు
कपोतान्	- పావురాలను
कम्	- ఎవరిని
कमपि	- ఎవరిని కూడా/ దేనిని కూడా
करणीयम्	- చేయవలసినది
करदीपप्रकाशैः	- చేతిదీపాల వెలుగులతో
कर्म	- పని
कर्मदीपिका	- కర్తవ్యాన్ని బోధించేది
कर्मागारतः	- కర్మాగారము నుండి
कलभाः	- పిల్ల ఏనుగులు
कलुषितम्	- మలినమైన
कलुषिताहारसेवनम्	- మలినమైన ఆహారం తినుట
कवयः	- కవులు
कविकुलगुरुः	- కవికులమునకు పెద్దవాడు/గురువు
कविवराः	- శ్రేష్ఠకవులు
कस्मिंश्चित्	- ఒకదానియందు
काषायम्	- చేదు
कष्टानि	- కష్టాలు
कक्ष्यायाम्	- తరగతిలో
काकेभ्यः	- కాకుల వలన/నుండి
कानिचन	- కొన్ని
कामधेनुम्	- కామధేనువును
कामधेनोः	- కామధేనువు యొక్క
कारणतः	- కారణము వలన
कार्यकरणम्	- పని చేయుట
कार्यसिद्धिः	- అనుకున్న పని జరుగుట
कार्यालयतः	- కార్యాలయం నుండి
कासम्	- దగ్గును
काश्मीरदेशीयः	- కాశ్మీరదేశస్థుడు
किञ्चित्	- కొంచెము
किन्तु	- కాని
किम्	- ఏమిటి?
किमर्थम्	- ఎందుకు?
किल्बिषम्	- పాపము
किल!	- అట
कीदृशान्	- ఎటువంటివారిని?
कीरान्	- చిలుకలను
कीराय	- చిలుక కోసం
कुक्कुटान्	- కోళ్ళను
कुत्रापि	- ఎక్కడ కూడా
कुर्वन्	- చేయుచూ
कूर्चश्मश्रुः	- పీచుమీసాలు
कृतघ्नम्	- కృతఘ్నుని
कृतघ्नः	- చేసినమేలు మరచినవాడు
कृते	- కొరకు
कृतोपकारम्	- చేసిన మేలును
कृमिरोधकम्	- క్రిమినిరోధకము/క్రిములను చంపునది
कृषिकार्योपयोगाय	- వ్యవసాయమునకై
कृष्णमरीचेन	- నల్లమిరియాలతో
के	- ఎవరు?

AP SCERT

केन - ఎవరిచే?
केनचित् - దేనిచే?
कैकेय्याः - కైకేయి యొక్క
कोऽपि - ఎవరూ కూడా
क्रतूनामनुगुणम् - యాగాల కనుగుణంగా
क्रोधमूर्छितः - కోపముచే మూర్ఛ పొందినవాడు
क्रूरः - క్రూరుడు
क्लिष्टा - కష్టమైనది
क्षतगात्रः - గాయములు కలవాడు
क्षिपन् - పారవేస్తూ
क्षीरस्य - పాల యొక్క
क्षीयते - క్షీణిస్తున్నది
क्षुधा - ఆకలి
क्षुरकः - మంగలి
क्षुरकर्मसमये - క్షవరం చేస్తున్నప్పుడు

ख

खञ्जान् - కొజ్జు పిట్టలను
खलु - కదా
खादनार्थम् - తినుటకై
खादितुम् - తినుటకు
ख्यातिः - కీర్తి
खिन्नम् - విచారము

ग

गच्छन् - వెళ్తూ
गजराजस्य - గజరాజు యొక్క
गतः - వెళ్ళెను
गतवान् - వెళ్ళెను
गतसप्ताहे - పోయినవారంలో
गर्तानि - గుంతలు
गन्धवाहः - వాయువు(వాసనను మోసుకెళ్ళే)
गमनम् - నడక
गर्भिण्यै - గర్భవతి కొరకు
गवे - ఆవు కొరకు
गहनारण्ये - దట్టమైన అడవి యందు
गुडम् - బెల్లము
गूढार्थम् - దాగిఉన్న అర్థం
गृहमागतौ (द्वि) - ఇంటికి వచ్చిరి (ఇద్దరు)
गृहशुद्धिम् - ఇంటి యొక్క శుభ్రతను
गृहीत्वा - తీసుకొని
ग्रन्थद्वयमपि - రెండు గ్రంథములను కూడా
ग्रहसञ्चारफलानि - గ్రహాల సంచారంవలన ఏర్పడే శుభాశుభ ఫలితాలు
ग्रन्थस्य - గ్రంథం యొక్క
ग्रामे - గ్రామంలో
ग्रामस्य - గ్రామం యొక్క
ग्रामान्तरम् - వేరొక గ్రామం
ग्राह्यम् - తీసుకోదగినది
ग्रीष्मविरामाः - వేసవి సెలవులు

च

चटकः - పిచ్చుక
चतुरः - నిపుణుడు
चन्दनलेपनेन - గంధం పూయడం చేత
चपलः - ఏకాగ్రత లేనివాడు
चरकमुनिना - చరకముని చేత
चिन्तितुम् - ఆలోచించుటకు
चर्मकारः - చెప్పులు కుట్టువాడు
चक्षुः - కన్ను
चितौ - చితి యందు
चिन्ता - విచారము
चित्रकात् - చిరుతపులి నుండి
चित्रभानुः - సూర్యుడు
चेत् - అయితే

छ

छित्त्वा - నరికి
छेदनम् - నరకడం

ज

जगत्प्राणः - జగత్తుకు ప్రాణము నిచ్చువాడు
जनकः - తండ్రి
जनकात्मजाम् - సీతను (జనకుని కూతురును)
जनजीवनाय - ప్రజల జీవితం కొరకు
जनस्थाननिवासिनाम् - జనస్థానంలో నివసించు వారి యొక్క
जनपदे - గ్రామంలో
जन्तवः - జంతువులు
जप्त्वा - జపం చేసి
जम्बूनि - నేరేడుపండ్లు
जलप्रदूषणम् - నీటికాలుష్యం
जलसंरक्षणम् - నీటిని రక్షించుట
जलान्वितः - నీటితో కూడిన
जातवेदाः - అగ్నిదేవుడు
जालैः - వలలతో
जितः - గెలిచినవాడు

APSCERT

जीवनाधारम् - బ్రతుకుతెరువు
जेतुम् - జయించుటకు
ज्येष्ठम् - పెద్దవానిని
ज्वरस्य - జ్వరం యొక్క
ज्ञातवान् - తెలుసుకొనెను
ज्ञात्वा - తెలుసుకొని

ढ

ढक्कानिनादैः - ఢక్కాశబ్దాలతో

त

तडागः - కొలను
तत्रत्यसूचनाः - అక్కడి సూచనలు
तत्रस्थान् - అక్కడున్నవారిని
तथाविधिना - అటువంటి క్రమంతో (పద్ధతిలో)
तथैव - అలాగే
तदा - అప్పుడు
तर्हि - అయితే
तस्मिन्निवसता - అక్కడ నివసించువానిచేత
ताडयितुम् - కొట్టుటకు
तादृशम् - అటువంటిది
तादृशकार्येभ्यः - అలాంటి పనుల వలన/నుండి
ताराणाम् - నక్షత్రముల యొక్క
तालपत्रग्रन्थाकारम् - తాటాకులగ్రంథాకారము (కలది)
तावत्पर्यन्तम् - అప్పటి వరకు
तिक्तः - చేదు
तिलकाष्ठमहिषबन्धनम् - పలుపుతాడుతో కట్టిన నూగుల కఱ్ఱలమూట
तिलकाष्ठानि - నువ్వుల కర్రలు
तीर्थस्थानेषु - పవిత్రస్థలాల్లో
तीक्ष्णतया - తీవ్రంగా
तु - అయితే
तुभ्यम् - నీ కొరకు
तुलसीदलेन - తులసీ దళంతో
तूष्णीम् - మౌనంగా
तृप्तिम् - తృప్తి
तेलुगुभाषिणः - తెలుగు మాట్లాడువారు
त्रिनेत्रः - మూడుకళ్ళు కలవాడు(శివుడు)
त्रोटनम् - త్రుంచివేయుట

द

दत्तः - ఇవ్వబడిన
दत्तवरा - ఇవ్వబడినవరములు కలది
दयिता - కూతురు
दशवर्षीयः - పది సంవత్సరాలు కలవాడు
दहनः - అగ్ని
दत्त्वा - ఇచ్చి
दर्पणः - అద్దము
दर्शनम् - చూడడం
दाडिमानि - దానిమ్మపండ్లు
दातुम् - ఇచ్చుటకు
दायित्वम् - బాధ్యత
दिदृक्षुः - చూచుటకు ఇష్టపడువాడు
दिशः - దిక్కులు
दीनालापम् - దీనంగా మాట్లాడుచున్న
दुर्बलानाम् - బలములేని వారిని
दुष्करः - కష్టతరమైనది
दुष्टा - చెడ్డది
दुष्परिणामान् - చెడ్డమార్పులను (దుష్ఫలితములను)
दूरगामी - దూరము వెళ్ళువాడు
दूरीकरणीया - దూరము చేయదగినది
दृश्यम् - చూడదగినది
दृष्ट्वा - చూసి
देयः - ఇవ్వదగినది
देवान् - దేవతలను
देशपालकः - దేశమును పరిపాలించువాడు
देशप्रतिष्ठाम् - దేశకీర్తిని
दैनन्दिनविषयेषु - రోజువారి విషయాలలో
दैन्यम् - దీనత్వం
द्योतकाः - వ్యక్తమగు
द्रष्टुम् - చూచుటకు
द्वारेषु - ద్వారములందు
द्वावपि - రెండూ కూడా
द्वितीयदिने - రెండవరోజులో
द्विसहस्रवर्षेभ्यः - రెండువేలసంవత్సరాల నుండి

ध

धनञ्जयः - అర్జునుడు
धनसुवर्णलाभेन - డబ్బు, బంగారం పొందుట చేత
धनार्जनार्थम् - ధనం సంపాదించటానికై
धन्यः - ధన్యుడు
धर्मपाशेन - ధర్మమనే త్రాటి చేత
धूर्ताः - చెడ్డవారు

APSCERT

धूमोऽपि (धूमः+अपि) - పొగ కూడా
धृत्वा - ధరించి

न

नभस्वत् - ఆకాశము
नवरसोन्मेषजा - నవరసాలస్ఫూర్తిని కల్గించినది
नवविकासः - క్రొత్త అభివృద్ధి
नानृतम् - అబద్ధము కానిది (నిజము)
नारिकेलम् - కొబ్బరికాయ
नासिकातः - ముక్కు నుండి
नितराम् - మిక్కిలి
नियतम् - నియమానుసారం
निवेद्य - తెలిపి
निम्बपुष्पाणि - వేపపూవులు
निर्गतः - వెళ్ళిరి
निर्धनः - ధనం లేనివాడు/ పేదవాడు
निर्मलम् - శుద్ధమైన
निश्चस्य - నిట్టూర్చి
निस्वार्थतया - స్వార్థం లేకుండా
नीतवन्तः - తీసుకొని వెళ్ళారు
नृपात्मजौ - రాజుగారి ఇద్దరు కుమారులు
नैपुण्यम् - నేర్పు

प

पनसफलानि - పనసపండ్లు
पन्नगः - పాము
परन्तु - కాని
पराजित्य - ఓడించి
परिचिन्तय - బాగా ఆలోచించుకో
परिश्रान्तः - బాగా అలసిపోయినవాడు
परेभ्यः - ఇతరుల కొరకు
पर्यन्तम् - వరకు
पवमानः - వాయువు
पावकः - అగ్ని
पुच्छम् - తోక
पुनः - మరలా
पुरतः - ముందు
पूर्वतः - ముందు నుండి
प्रचलितम् - జరిగినది
प्रणेता - వ్రాసినవాడు
प्रदत्ता - ఇవ్వబడింది
प्रमाणम् - ఋజువు/కొలత
प्रहेलिकाः - పొడుపుకథలు
प्राचीनाः - ప్రాచీనులు
प्राणसमाहिता - ప్రాణసమానురాలు
प्राप्तः - పొందబడింది
प्राप्तवान् - పొందెను
प्रायोगिकम् - ప్రయోగపూర్వకంగా
प्रारब्धाः - ప్రారంభించబడినవి
प्रियकरम् - అత్యంతప్రియమైనది
प्रीत्या - ప్రేమతో

ब

बदरीफलम् - గేపండు
बध्वा - బంధించి
बलवतामेव - బలవంతులకే
बलिष्ठः - బలవంతుడు
बहवः - చాలామంది
बहु - చాలా
बहुधा - చాలా విధాలుగా
बहुबीजानि - జామపళ్ళు
बिलम् - రంధ్రం

भ

भक्त्या - భక్తితో
भगिनी - సోదరి
भञ्जनम् - పగులగొట్టుట
भद्रम् - శుభం
भर्त्सनेन - తిట్టుట చేత
भायितवन्तः - భయపెట్టిరి
भिषग्भिः - వైద్యుల చేత

म

मर्कटाय - కోతి కొరకు
मग्नाः - లీనమైన వారు
मत्वा - తలచి
मधु - తేనె
मधुरमञ्जुला - మధురమైనది/మనోహరమైనది
मनःप्रसादः - నిశ్చలమనస్సు
मयूरान् - నెమళ్ళను
मरुत् - వాయువు
महान् - గొప్పవాడు
मह्यम् - నా కొరకు
महिषबन्धनरज्जुना - దున్నపోతును కట్టేసే తాడుతో

मातामहस्य - తాత యొక్క
मातामह्याः - అమ్మమ్మ యొక్క
मानवाः - మానవులు
मायाविना - మాయావి చేత
मरुतः - వాయువు యొక్క
मार्गमध्ये - దారి మధ్యలో
मार्गस्थाः - దారిలో ఉన్నవారు
मित्रम् - మిత్రుడు/స్నేహితుడు
मुख्यभूमिकाम् - ముఖ్యపాత్రను
मूर्धन्यस्थाने - మిక్కిలి గొప్ప స్థానము నందు
मृगयार्थम् - వేటకై
मृगान् - మృగాలను
मेघश्यामः - నల్లనివాడు
मञ्जुला - మనోహరమైనది

य

यथाकर्म - కర్మానుసారంగా
यथातथम् - ఉన్నది ఉన్నట్లుగా
यावत् - ఎంతైతే
युक्तियुक्तम् - యుక్తితో కూడిన
योग्येन - యోగ్యుని చేత

र

रजकः - చాకలి
रमणीयकथा - రమణీయమైన కథ
रक्षन् - రక్షిస్తూ
रुग्णस्य - రోగి యొక్క
रुच्यानि - రుచికరమైనవి
रोगनिवारणोपायान् - రోగాన్ని నివారించు ఉపాయాలను
रोपयन् - నాటుతూ

ल

लतानाम् - తీగల యొక్క
ललाटे - నుదురు యందు
ललिता - కోమలమైనది
लवणम् - ఉప్పు
लोकहिताय - లోకహితం కొరకు
लोकेऽस्मिन् (लोके+अस्मिन्) - ఈ లోకమునందు
लोभी - పిసినారి

व

वचः - మాట
वञ्चकाः - మోసగాళ్ళు
वनवासिनः - అడవిలో నివసించువారు
वनसंरक्षणाय - అడవిని సంరక్షించుట కొరకు
वनान्तरम् - వేరొక అడవి
वन्यजीविनः - అడవిలో జీవించువారు
वरीवर्ति - విరివిగా ఉన్నది
वंशीयानाम् - వంశస్థుల యొక్క
वस्त्रक्षालनसमये - బట్టలు ఉతికే సమయంలో
वाङ्मयम् - వాఙ్మయము (వాక్కులతోకూడినది)
वादस्पर्धा - వాదించుటలోపోటీ
वानरान् - కోతులను
वानरर्षभः - వానరశ్రేష్ఠుడు
वामभागे - ఎడమప్రక్క
वायुम् - గాలిని
वार्ता - సమాచారం
विख्यातम् - ప్రసిద్ధిచెందిన
विद्वान् - పండితుడు
विना - లేకుండా
विनाशः - వినాశనం
विरचिता - రచించబడినది
विरामः - సెలవు
विलम्बम् - ఆలస్యం
विवरणात्मकम् - విపులమైనది
विवेकः - తెలివి, ప్రజ్ఞ
विशेषपूजाम् - ప్రత్యేకమైన పూజను
विश्ववन्दिता - ప్రపంచంచే (అందరిచే) పూజింపదగినది
विश्वमनोज्ञा - లోకంలో రమణీయమైనది
विश्वस्य - ప్రపంచం యొక్క
विस्मयेन - ఆశ్చర్యంతో
वृक्षकाः - మొక్కలు
वृक्षारोपणम् - చెట్లునాటుట
वृद्धव्याघ्रः - ముసలి పులి

श

शतम् - వంద
शयनम् - నిద్ర
शशकः - కుందేలు
शल्यम् - ఎముక
शालाक्यः - ఎముకల చికిత్స
शिक्षकः - బోధించువాడు/అధ్యాపకుడు
शिक्षितवन्तः - బోధించినవారు

APSCERT

शिरोवेदना - తలనొప్పి
शीतफलानि - సీతాఫలాలు
शीलम् - సత్ప్రవర్తన
शुद्धीकरणम् - పరిశుభ్రం చేయుట
शुभकामनाः - శుభాకాంక్షలు
शुभकार्यरताः - మంచి పనుల యందు ఆసక్తి కలవారు
शुभाशुभफलानि - మంచి చెడు ఫలితములు
शुष्कप्रायः - ఎండిపోయిన దాని వలె ఉన్నది
शृगालः - నక్క
श्वः - రేపు
शौचम् - శుభ్రత
श्रमः - పని
श्रेष्ठः - ఉత్తముడు
श्रेयसे - మేలు కొరకు
श्रेयान् - శ్రేష్ఠమైనది
श्रेष्ठगुणैर्युक्तम् - గొప్పగుణములతో కూడినవానిని

स

सकलशास्त्राणि - అన్ని శాస్త్రాలను
सकाशम् - దగ్గర
सञ्चरन् - తిరుగుతూ
सञ्जातः - కలిగింది
सत्यवचनात् - నిజమైన మాట వలన
सन्तुष्टः - తృప్తిచెందినవాడు
सद्भिः - మంచివారి చేత
सदैन्यम् - దైన్యంతో
सन्नद्धः - సిద్ధమైనవాడు
सनातनः - సనాతనుడు
समनुष्ठेयाः - ఆచరించదగినవి
समयस्फूर्तिः - సమయానికి తగినట్లు ఆచరించుట
समर्थः - యోగ్యుడు
समानीय - తీసుకొచ్చి
समीचीनम् - బాగైనది
समूहम् - గుంపును
सर्वकारपक्षतः - ప్రభుత్వంతరఫున
सर्वतः - అన్నివైపుల నుండి
सर्वप्रथमः - అందరిలో మొదటివాడు
सर्वप्राणिनाम् - ప్రాణులన్నింటియొక్క
सर्वम् - మొత్తం
सर्वत्र - అంతటా
सर्वेषाम् - అందరి యొక్క
सर्वेषु - అందరి యందు
सविषादाम् - విషాదంతో/బాధతో
सहायकः - సహాయం చేసేవాడు
साधु - మంచిది/మంచివాడు
साक्षराः - చదువుకున్నవారు
साक्षात् - ప్రత్యక్షంగా
संयोक्तुम् - కలుపుటకు
संरक्षणम् - రక్షించుట
संस्कारैः - సంస్కారాలతో
सीवनसमये - కుట్టే సమయంలో
सुपुत्रेण - మంచికుమారుని చేత
सुभाषितानि - మంచిమాటలు
सुषमा - కాంతి
सुमित्रानन्दवर्धनः - సుమిత్రాదేవికి ఆనందం కలిగించువాడు
सुरससुबोधा - నవరసాలతో సులభంగా బోధపడునది
सुविचार्य - బాగా ఆలోచించి
सूची - సూది
स्थातुम् - ఉండుటకు
स्थितवन्तः - ఉండిరి
स्मृतम् - స్మరించిన
स्वच्छाच्छवदनम् - శుభ్రమైన ముఖం కలిగిన
स्वयम् - స్వయంగా
स्वर्णकङ्कणम् - బంగారు కడియము
स्वस्थः - ఆరోగ్యవంతుడు
स्वादूनि - రుచికరములైనవి
स्वार्जितम् - తనచే సంపాదించబడినది
स्वार्थः - స్వార్థపరుడు
स्वास्थ्यम् - ఆరోగ్యం
स्वास्थ्यरक्षणोपायाः - ఆరోగ్యమును రక్షించు ఉపాయములు
स्वीकृतवान् - స్వీకరించెను
स्वीयम् - తనదైన
स्वीयजीवने - తన జీవితంలో
स्वीयानि - తనవైనవి

ह

हरिद्रा - పసుపు
हव्यवाहनः - హవిస్సును మోయువాడు (అగ్ని)
हृद्या - హృదయాన్ని సంతోషపెట్టేది.

APSCERT

क्रियापदकोशः

अकथयत् - చెప్పెను
अकरोत् - చేసెను
अकुर्वन् - చేసారు
अगच्छत् - వెళ్ళెను
अचिन्तयत् - ఆలోచించెను
अजानात् - తెలుసుకొనెను
अत्यजत् - వదిలిపెట్టెను
अत्यजन् - వదిలిపెట్టారు
अदात् - ఇచ్చెను
अनिन्दताम्(द्वि) - నిందించిరి(ఇద్దరు)
अनुपालयति - అనుసరిస్తున్నాడు
अनुवर्तते - అనుసరిస్తున్నది/డు
अनुष्ठीयते - ఆచరించబడుచున్నది
अनुयन्ति - అన్వయించుకుంటున్నారు
अपठन् - చదివారు
अपतत् - పడెను
अपतन् - పడిపోయారు/పడిపోయాయి
अपृच्छत् - అడిగెను
अपश्यत् - చూసెను
अभवत् - అయ్యెను/కలిగెను
अभवताम्(द्वि) - ఉండిరి (ఇద్దరు)
अभवन् - ఉండిరి
अमारयत् - చంపెను
अयच्छत् - ఇచ్చెను
अयाचत - యాచించాడు/అడిగెను
अर्चति - అర్చిస్తున్నాడు
अलङ्कुर्वन्ति - అలంకరిస్తున్నారు
अवदन् - చెప్పియున్నారు/చెప్పారు
अवधार्यते - అవధరింపబడుచున్నది/గ్రహింపబడుచున్నది
अवोचत् - పలికెను
अस्ति - ఉన్నది/ఉన్నాడు
अस्तु - అగుగాక/ఉండుగాక
अस्मि - ఉన్నాను
अहसन् - నవ్విరి.

आ

आगच्छत् - వచ్చాడు/వచ్చింది
आगच्छतु - రా!/వచ్చుగాక/రావచ్చు
आगच्छम् - వచ్చాను
आचराम - ఆచరిద్దాం
आनयाम - తెద్దాం
आप्नोति - పొందుచున్నాడు
आसीत् - ఉండెను
आसन् - ఉండిరి

इ

इच्छामि - కోరుతున్నాను

उ

उच्यते - చెప్పబడుచున్నది
उत्तिष्ठति - లేస్తున్నాడు/లేస్తున్నది
उपागच्छत् - దగ్గరికొచ్చాడు
उपलभ्यते - దొరకుచున్నది/లభిస్తున్నది

ऐ

ऐच्छत् - కోరెను

क

कथ्यते - చెప్పబడుచున్నది
करोति - చేస్తున్నాడు/చేస్తున్నది
क्रियते - చేయబడుచున్నది
कुरु - చేయుము
कुर्वन्ति - చేస్తున్నారు/చేస్తున్నవి
कुर्मः - చేస్తున్నాము
क्रीणामि - కొంటున్నాను

ख

खादति - తింటున్నాడు/తింటున్నది
खादन्ति - తింటున్నారు/తింటున్నవి
खादामः - తింటున్నాము
खादामि - తింటున్నాను

ग

गच्छति - వెళ్తున్నాడు/వెళ్తున్నది
गच्छन्ति - వెళ్తున్నారు/వెళ్తున్నవి
गच्छामि - వెళ్తున్నాను
गच्छामः - వెళ్తున్నాము
गमिष्यामः - వెళ్తాము

च

चिन्तयति - ఆలోచిస్తున్నాడు/ఆలోచిస్తున్నది
चिन्तयन्ति - ఆలోచిస్తున్నారు
चोरयन्ति - దొంగిలిస్తున్నారు

ज

जगाम - వెళ్ళెను
जहार - చంపెను
जानाति - తెలుసుకొంటున్నాడు/కొనుచున్నది
जानन्ति - తెలుసుకొంటున్నారు
जानीमः - తెలుసుకొంటున్నాం
जीवामः - జీవిస్తున్నాం/బ్రతుకుతున్నాం
जीविष्यति - జీవించగలడు/బ్రతుకగలడు
ज्वालयन्तु - వెలిగించండి
ज्वालयामः - వెలిగిస్తున్నాం

AP SCERT

त

तिष्ठति - నిలబడి ఉన్నాడు/ ఉన్నాడు
तिष्ठतु - ఉండుము
त्यजतु - విడిచిపెట్టు

द

दण्डयति - దండిస్తున్నాడు
ददातु - ఇవ్వు
दर्शयतु - చూపించు
दहति - కాలుస్తున్నాడు/కాలుస్తున్నది
दास्यन्ति - ఇస్తారు/ఇస్తాయి
दृश्यते - కనబడుచున్నది/చున్నాడు

ध

धरन्ति - ధరిస్తున్నారు/ధరిస్తున్నవి

न

नयतु - తీసుకువెళ్ళు
नयन्तु - తీసుకువెళ్ళండి
नयामि - తీసుకువెళ్తాను
निधास्यति - ఉంచగలడు
निरगच्छत् - వెళ్ళిపోయాడు
निलीयते - దాక్కొంటున్నాడు/దాక్కొంటున్నది
निवारयति - ఆపుతున్నాడు/ఆపుతున్నది
निवारयन्ति - ఆపుతున్నారు/ఆపుతున్నవి
न्यवेदयत् - నివేదించెను

प

पठामि - చదువుచున్నాను
पठामः - చదువుచున్నాము
परिगण्यते - విశేషంగా లెక్కింపబడుతున్నది
परिचिन्तय - మళ్ళీ మళ్ళీ ఆలోచించు
पश्यतः (द्वि) - చూస్తున్నారు (ఇద్దరు)
पश्यन्ति - చూస్తున్నారు (బహు)
पश्यन्तु - చూడండి
पालयिष्यन्ति - పాలింపగలరు
पीडयति - పీడిస్తున్నాడు/పీడిస్తున్నది
पूज्यते - పూజింపబడుచున్నది/చున్నాడు
पृच्छामि - అడుగుతున్నాను/ప్రశ్నించుచున్నాను
प्रतिवसति - నివసిస్తున్నాడు
प्रत्यपादयत् - ప్రతిపాదించాడు
प्रदर्शयति - ప్రదర్శిస్తున్నాడు/ప్రదర్శిస్తున్నది
प्रवहति - ప్రవహిస్తున్నది
प्रविशति - ప్రవేశిస్తున్నాడు/న్నది
प्राप्स्यामः - పొందగలము
प्रार्थयत् - ప్రార్థించాడు
प्रार्थयामः - ప్రార్థిస్తున్నాం
प्रेषयति - పంపిస్తున్నాడు/పంపిస్తున్నది
प्रैषयत् - పంపించెను

ब

बध्नाति - బంధిస్తున్నాడు/బంధిస్తున్నది
बोधयति - బోధిస్తున్నాడు/బోధిస్తున్నది
बोधयन्ति - బోధిస్తున్నారు
ब्रवीतु - పలుకు/చెప్పుము
ब्रूयात् - పలుకవలెను

भ

भवति - ఉన్నది/ఉన్నాడు
भवन्ति - ఉన్నారు/ఉన్నవి
भवानि - నేనుంటాను
भविष्यति - కాగలదు/కాగలడు
भवेत् - ఉండును/కావొచ్చును
भविष्यन्ति - ఉంటారు/అవుతారు
भूयात् - ఉండుగాక/అగుగాక

म

मास्तु - వద్దు

य

यच्छन्ति - ఇస్తున్నారు
याम - తిరుగుదాం

र

रक्षन्तु - రక్షించండి

व

वदतु - చెప్పు
वदन्तु - చెప్పండి
वर्तन्ते - ఉంటున్నవి
वर्धन्ते - పెరుగుచున్నవి, అభివృద్ధి చెందుతున్నవి
वहति - మోస్తున్నది/మోస్తున్నాడు
विवृणोति - వివరిస్తున్నాడు/వివరిస్తున్నది
व्यवहरन्ति - వ్యవహరిస్తున్నారు

श

शक्नुमः - చేయగలుగుచున్నాము
शक्नोमि - చేయగలను

स

सन्ति - ఉన్నాయి/ఉన్నారు
समाज्ञापयत् - బాగా ఆజ్ఞాపించెను
सम्मानयति - గౌరవింపబడుతున్నాడు/తున్నది
सम्मानयन्तु - గౌరవించుదురు గాక
स्मः - ఉన్నాము
स्मरामः - స్మరిస్తున్నాము
स्यात् - ఉండవలెను
साधयामः - సాధిస్తున్నాం
स्रवति - కారుచున్నది
स्वीकरोतु - స్వీకరించు/తీసుకో

क्ष

क्षिपतु - పారవేయి
क्षीयते - తగ్గుచున్నది/క్షీణిస్తున్నది

APSCERT

आन्ध्रप्रदेशशासनस्य निःशुल्कवितरणम्

वेङ्कलप्पस्य अमायिकता

वेङ्कलप्पः अमायिकः। तस्य मातापितरौ तस्मिन् बहु अनुरागं दर्शयतः। अतः तौ दशवर्षीयम् अपि तं विद्यालयं न प्रेषितवन्तौ।

वेङ्कलप्पस्य जनकः किष्टप्पः स्वपुत्रं सर्वेषु कार्येषु योजयति। सः तदा तदा रुच्यान् खाद्यपदार्थान् क्रीत्वा पुत्राय ददाति। एकस्मिन् दिने किष्टप्पः भूचणकान् क्रीत्वा दत्तवान्। भूचणकान् खादितुं पुटकम् उद्घाटयन् वेङ्कलप्पः प्रमादेन सर्वान् अधः पातितवान्। 'रे ! क्रीतं वस्तु स्यूते जागरूकतया स्थापनीयम्। तदानीमेव तत् नष्टं न भवति ' इति पुत्रम् आत्मीयतया उपदिष्टवान् किष्टप्पः।

एकस्मिन् दिने वेङ्कलप्पस्य माता तं - 'रे ! प्रतिवेशिनः गृहं गत्वा पादलीटर्-परिमितं क्षीरम् आनयतु ' इति उक्तवती। वेङ्कलप्पः शीघ्रमेव गत्वा क्षीरम् आनीतवान्। क्षीरं कुत्र? इति पृष्टवती तस्य अम्बा।

''स्यूते पूरयित्वा क्षीरम् आनीतवान् अम्ब! यदा भूचणकाः भूमौ पतिताः तदा पिता स्यूते स्थापितं वस्तु नष्टं न भवति इति उक्तवान्। तत् सम्यक् स्मरणे स्थापितवान्'' इति स्वमुखे अमायिकतां दर्शयन् उक्तवान् वेङ्कलप्पः।

किं प्रतिवचनं दातव्यम् इति अम्बा दिग्भ्रान्ता अभवत् । अनन्तरदिने एव वेङ्कलप्पं तस्य पितरौ विद्यालये प्रवेशितवन्तौ।